د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

نهم ټولګی

پښتو
نهم ټولګی

... اخیستنه
... کیږي.

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ. ش.

Ketabton.com

د پوهنې وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزنې او د ساینس د مرکز معینیت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

پښتو

نهم ټولګی

د چاپ کال: ۱۳۹۰ هـ.ش.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مؤلفین:

ښېړنپوه نعمت الله اندړ، څېړنوال سید محی الدین هاشمي
او د مؤلف مرستیال محمد سهراب دیدار

ایډیټران:

محمد زرین انځور، پوهنمل بریالی باجوړی

دیني، سیاسي او فرهنګي کمیټه:

ـ مولوي عبدالصبور عربي

ـ دکتور محمد یوسف نیازی

ـ حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې.

د څارنې کمېټه:

ـ دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین.

ـ دکتور شېرعلي ظریفي د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسوول.

ـ د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر ګلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس.

کمپوز او ډیزاین: صفت الله مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ملي سرود

دا وطن افغانستـــان دی — دا عزت د هـــر افـــغان دی
کور د سولې کور د تورې — هر بچی یې قهرمـــــان دی
دا وطن د ټولو کـور دی — د بــــلوڅـــو د ازبکـــو
د پښتـــون او هزاره وو — د تــــرکمنـــو د تاجکـــو
ورسره عرب، گوجـــر دي — پـــاميـريان، نورستانيـــان
براهوي دي، قزلباش دي — هــم ایمــاق، هم پشه یان
دا هېـواد به تل ځلیږي — لـــکـه لمــر پر شنه اسمان
په سینـــه کې د اسيـــا به — لـــکـــه زړه وي جـاویدان
نوم د حق مو دی رهبـــر — وایو الله اکبر وایو الله اکبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د پوهنې د وزیر پیغام

ګرانو ښوونکو او زده کوونکو،

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختیا او پرمختګ بنسټ جوړوي. تعلیمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکی دی چې د معاصر علمي پرمختګ او ټولنې د اړتیاوو له مخې رامنځته کېږي. څرګنده ده چې علمي پرمختګ او ټولنیزې اړتیاوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعلیمي نصاب هم علمي او رغنده انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعلیمي نصاب د سیاسي بدلونونو او د اشخاصو د نظریو او هیلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتیب شوی دی. علمي ګټورې موضوعګانې پکې زیاتې شوې دي. د زده کړې په بهیر کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدریسي پلان برخه ګرځېدلې ده.

هیله من یم دا کتاب له لارښوونو او تعلیمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د میتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو میندې او پلرونه هم د خپلو لوڼو او زامنو په باکیفیته ښوونه او روزنه کې پرله پسې ګډه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هیلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې بریاوې ور په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ ګران ښوونکي د تعلیمي نصاب په رغنده پلي کولو کې خپل مسؤولیت په ریښتوني توګه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زیار کاږي چې د پوهنې تعلیمي نصاب د اسلام د سپېڅلي دین له بنسټونو، دوطن دوستۍ د پاک حس په ساتلو او علمي معیارونو سره سم د ټولنې د څرګندو اړتیاوو له مخې پراختیا ومومي.

په دې ډګر کې د هېواد له ټولو علمي شخصیتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له میندو او پلرونو څخه هیله لرم چې د خپلو نظریو او رغنده وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تالیف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتیب کې یې مرسته کړې، له ملي او نړیوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعلیمي نصاب په چمتو کولو او تدوین او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې یې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفیق

فاروق وردګ

د افغانستان د اسلامي جمهوریت د پوهنې وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

شمېره	سرليکونه	مخ
لومړی لوست	د لوی څښتن(ج) په نامه	۱
دويم لوست	د اسلام د ستر پيغمبر(ص) ستاينه	۴
دريم لوست	د ملي يو والي ارزښت او اړتيا	۹
څلورم لوست	ولسي نرخونه	۱۳
پنځم لوست	فعل : د جملې مهمه برخه	۱۷
شپږم لوست	کار او زيار	۲۵

اووم لوست	د اوبنکو ارزانې	۲۹
اتم لوست	ملي ارشيف	۳۳
نهم لوست	عادل واکمن	۳۷
لسم لوست	عبدالرؤف بېنوا	۴۱
يوولسم لوست	د ځنګلونو ارزښت	۴۷
دولسم لوست	لوبې او روغتيا	۵۱
ديارلسم لوست	ويکتور هوګو	۵۷
څوارلسم لوست	د بشر حقونه	۶۱
پنځلسم لوست	بلخي ابن سينا	۶۷
شپاړسم لوست	د کابل بالا حصار	۷۳
اوولسم لوست	بي بي زينب	۷۹
اتلسم لوست	کتاب او کتابتون	۸۵
نولسم لوست	د سولې نړۍ	۹۱
شلم لوست	قيدونه	۹۵
يوويشتم لوست	نشه ـ ستره بدمرغي	۱۰۱
دوه ويشتم لوست	پټه خزانه	۱۰۵
دروېشتم لوست	مېرمن مستوره شال	۱۱۱
څلورويشتم لوست	د ماينونو شکمني سيمې	۱۱۷
پنځه ويشتم لوست	باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه	۱۲۳
شپږويشتم لوست	سره مياشت	۱۲۷
اوويشتم لوست	صدرخان ختک	۱۳۳
اته ويشتم لوست	د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتياوې	۱۳۹
	وييپانګه	۱۴۵
	اخځليکونه	۱۵۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی لوست

د لوی څښتن ﷻ په نامه

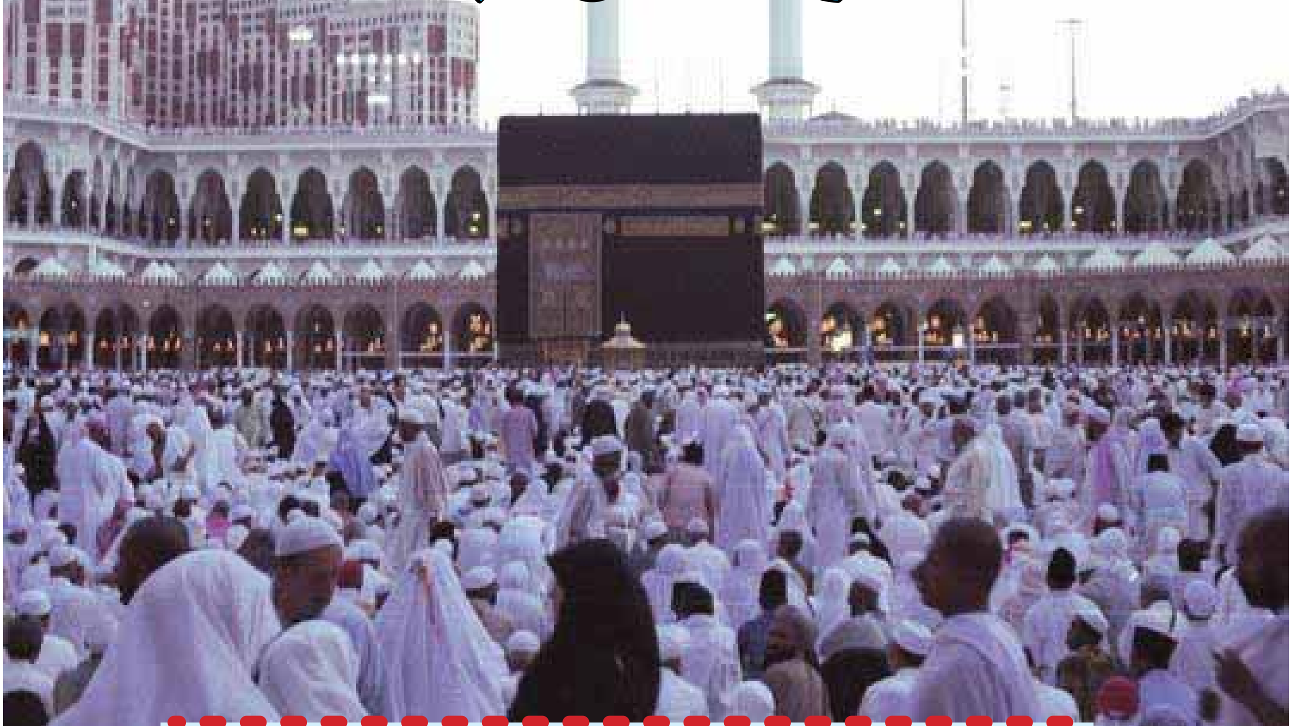

- څوک د ډېرو سترو صفتونو وړ او لایق دی؟
- د تیرو ټولګیو د پښتو لوستونو په کتابونو کې مو د حمد تر سرلیک لاندې د چا ستاینې او صفتونه لوستلي دي؟

حمد په لغت کې ثنا او صفت ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه وینا یا کلام دی چې د الله ﷻ ستاینه پکې شوي وي. اوس له تاسو څخه څوک کولای شي لاندې پوښتنو ته ځواب ووایي؟

مورِ او تاسو د دې ټولګي د لوست پیل د((یونس خیبري)) په حمدیه شعر کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ذات دی له آفته په امان ستا
هسې نشته دی صفات لره نقصان ستا
که په سل ژبې یې وایي تر قیامته
یو صفت به تمام نه کا واصفان ستا
له ازله قدیم ته یې بې زواله
ابدا سره هستي ده جاویدان ستا
د قیامت په سخت منزل به یې شفیع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا
فرښتې دې مقبدې پر خدمت شوې
د فرمان رسیږ په غاړه انس وجان ستا
چې په احسن تقویم باندې پیدا شو
دا عجب فضل عظیم دی په انسان ستا
له عدمه دې وجود د هستۍ ورکړ
په دا فضل دې شاکر دي بندګان ستا
چې دې خلاص کړ د زنار له سخته بنده
دم په دم دې شکر کاندي مسلمان ستا
امید وار د خدای ﷻ له فضله شه ((یونسه))!
ترکرمه پورې هیڅ دي ګناهان ستا

(یونس خیبري) زموږ د پخوانیو شاعرانو له ډلې څخه د دولسمې هـ . ق. پېړۍ نومیالی شاعر دی. د رحمان بابا د ادبي مکتب پیرو او د شعرونو دیوان یې چاپ شوی دی.

د متن لنډيز:

د الله ﷻ ذات بې زواله او صفتونه يې ډېر زيات دي. صفتونه او ستاينې يې دومره ډېرې دي چې هيڅوک يې پاى ته نشي رسولى. فرښتې او ملايکې، انس و جن د هغه ذات فرمان منونکي دي. انسان يې په ډېرې ښکلې څېرې پيدا کړى چې دا يې پرې لوى فضل او احسان کړى دى. هيڅوک بايد د خداى ﷻ له فضل او کرم څخه ناهيلي نشي. که هر څومره ګناه يې هم کړې وي، د خداى ﷻ په فضل او کرم ښنبل کېداى شي.

فعاليتونه

١ـ د ښوونکي له لوستلو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتيا ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب متن په لوړ غږ ولولي او نور زده کوونکي دې ورته غوږ ونيسي چې د کلمو سم تلفظ او د جملو د جوړولو ترکيب او ترتيب زده کړي.

٢ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچوکې له متن څخه د خپلې خوښې يو بيت له معنا سره وليکي.

٣ـ ښوونکى دې لاندې پوښتنه وکړي چې د زده کوونکو نظرونه د ځوابونو په ترڅ کې واوري:

- د الله تعالىٰ له بې شمېرو صفتونو څخه څوک د يو څوصفتونو په هکله خبرې کولاى شي؟
- د لاندې بيت په هکله خپل نظر وړاندې کړئ:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چـا چې لاس دى لګولى پـه قـــرآن سـتا

- زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي او هغوى ته دې دنده ورکړل شي چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې ډلې زده کوونکي له متن څخه يو بيت ووايي او د بلې ډلې په استازيتوب دې يو زده کوونکی د هغه بيت معنا او مفهوم ووايي.

۴_ زده کوونکي دې د لاندنيو کلمو ضد کلمې په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه ضد کلمې په جملو کې هم وکاروي:

نقصان عظيم سخت اميدوار خلاص صفت

۵_ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې د متن تش ځايونه ډک کړي:

- يونس خيبري زموږ د پخوانيو........................ له ډلې څخه دی.
- يونس د .... ادبي مکتب پيرو و.
- .... په لغت کې صفت ته وايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې بيت په نثر واړوي:

د قيامت په سخت منزل به يې شفيع وي
چا چې لاس دی لګولی په قرآن ستا

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کورنۍ دندې په توګه د ځينو هغو نعمتونو په هکله چې الله ﷻ خپلو بندګانو ته ورکړي دي، څو کرښې وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اسلام د ستر پیغمبر ﷺ ستاینه

■ تاسې د مخه کله نعت لوستلی یا اورېدلی دی؟

•نعت په لغت کې غوره او نیکې ستاینې ته وایي او په اصطلاح کې هغه منظومه او منثوره وینا ده چې د اسلام د ستر پیغمبر حضرت محمد ﷺ ستاینه او صفت پکې شوی وي.

•له تاسو څخه څوک لاندې پوښتنو ته ځوابونه وېلای شي:

■ د نعت ویلو اصلي موخه او هدف څه وي؟

■ الله ﷻ پیغمبران د څه لپاره رالېږلي دي؟

■ موږ او تاسې د دې ټولګي په دویم لوست کې د ((ګوهر کاکاخیل)) لیکلی نعت لولو:

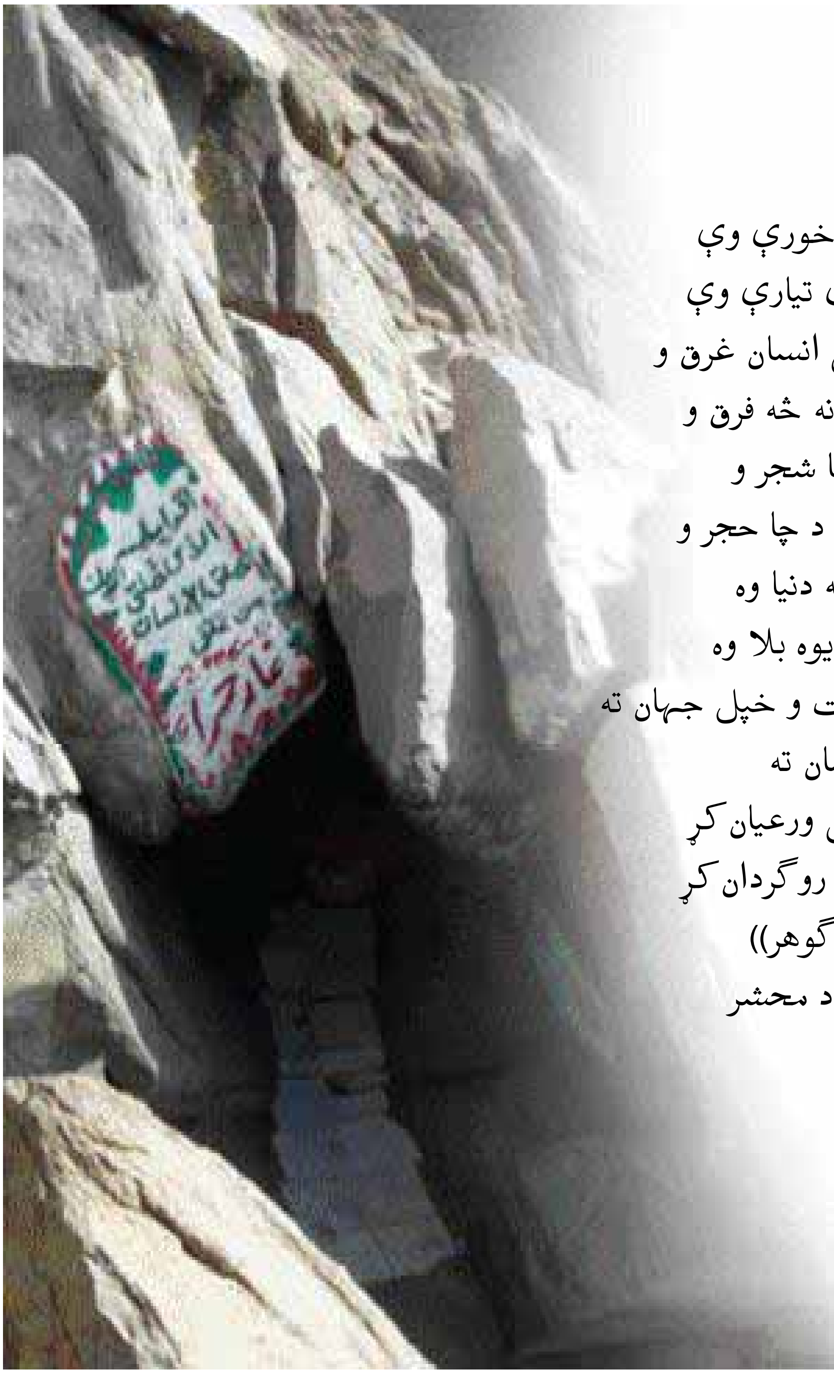

په دنیا د جهالت پردې خورې وې
په هر لورې د ګناه تورې تیارې وې
ضلالت او ګمراهۍ کې انسان غرق و
په حلال او په حرام کې نه څه فرق و
د چا و معبود آتش، د چا شجر و
د چا ستوری د چا سیند د چا حجر و
لوی آفت کې مبتلا ټوله دنیا وه
قام په قام او کور په کور یوه بلا وه
خدای ﷻ راولیږه رحمت و خپل جهان ته
د رڼا لاره یې وښوده انسان ته
د باطل او د حق فرق یې ورعیان کړ
ټول عالم یې له باطل نه روګردان کړ
السلام والصلوة وایي ((ګوهر))
ته شفیع دده په ورځ شه د محشر

((خیرالحق ګوهر کاکاخیل)) د پښتو ژبې معاصر شاعر او د پښتونخوا اوسیدونکی دی. د نعتونو ډېرې غوره بېلګې لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

هغه مهال چې پر ټوله نړۍ د جهالت او ناپوهۍ تپه تیاره خپره وه. بشریت په بې لاریو او خپل سریو سر و، د حق او باطل ترمنځ یې توپیر نشو کولای. د خدای ﷻ نمانځنې ځای اور نمانځنې، بت نمانځنې او ډول ډول خرافاتو نیولی و. انسانیت له لویې تباهۍ سره مخامخ و، لوی خدای ﷻ پر بشریت رحم وکړ. د هغوی د لارښوونې او رښتینې لارې ته د رابللو لپاره یې حضرت محمد ﷺ د خپل استازي په توګه وګوماره. قرآن یې پرې نازل کړ. د ټول بشریت لپاره یې د دنیوي او اخروي نیکمرغۍ زیرى له ځان سره راوړ او بشریت یې له ګمراهۍ او تباهۍ څخه وژغوره.

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي له لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتیا سره ولولي. بیا دې ښوونکی له څو تنو زده کوونکو څخه وغواړي چې متن د ټولګي پر وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې غوږ ونیسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې د متن ((دري)) کلمې او بله دې د ((پښتو)) کلمې په خپلو کتابچو کې جلا جلا لست کړي. بیا دې له هرې ډلې څخه یو تن د نورو په استازیتوب د خپلې ډلې لست کړې کلمې د ټولګي په مخکې ولولي.

۳ـ ښوونکی دې له زده کوونکو وپوښتي چې:

- حضرت محمد ﷺ په څه ډول حالاتو کې په پیغمبرۍ مبعوث شو؟
- حضرت محمد ﷺ وګړي په څه ډول د اسلام سپیڅلي دین ته رابلل؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغه کې دې ((متضادې کلمې)) په نښه کړي او بیا دې یې په جملو کې وکاروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵_ ښوونکی دې په وار سره له زده کوونکو وغواړي چې د ټولګيوالو په مخکې د نعت مفهوم په خپله ژبه و وايي.

۶_ زده کوونکي دې لاندې پوښتنو ته سم ځواب په پنسل په ☐ نښه کړي.

د اسلام ستر پيغمبر په داسې وخت کې په پيغمبرۍ مبعوث شو چې:

الف: په ټوله نړۍ کې امن و.

ب: په ټوله نړۍ کې د جهالت او ناپوهۍ تياره خپره وه.

ج: بت نمانځنه او اور نمانځنه نه وه.

۷_ زده کوونکي دې د لاندې کلمو ((جمع کلمې)) په خپلو کتابچو کې وليکي او بيا دې هغه په جملو کې و کاروي:

کور   لار   قام   انسان   ستوری

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې بلې ورځې ته د کورنۍ دندې په توګه څو داسې جملې راوړي چې پنځه واړه (ی) ګانې پکې کارول شوي وي.

هر څوک چې له نورو څخه زياته پوهه لري، ارزښت يې هم له نورو څخه زيات دی.

(حديث شريف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

درېيم لوست

د ملي یووالي ارزښت او اړتیا

افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ګډ کلتور او فرهنګ لري او ټولو له خپل هېواد او ټاټوبي څخه په ګډه دفاع کړې او کوي يې . له ګډو وياړلو کارنامو څخه برخمن او خپل ملي يووالی يې په هر حالت کې ساتلی دی.

دلته د ملي يووالي په ارزښت خبرې کوو. د مخه تر دې چې د ملي يووالي ارزښت درو پېژنو، دې لاندې پوښتنې ته ځواب ووايئ:

- که د يوې سيمې يا هېواد وګړي په خپلو کې ملي تړون او يووالی و نه لري له کومو ستونزو سره به مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وګړي چې په يوې ټاکلې جغرافيوي سيمه کې اوسي، ګډ تاريخ، شريک فرهنګ، عنعنات او ملي وياړونه لري، ملت بلل کېږي. هر ملت له بېلا بېلو ميشتو قومونو او ولسونو جوړ دی چې ګډ برخليک لري او په يوه نامه ياديږي.

افغانستان د يو واحد ملت په توګه د ټولو افغانانو ګډ کور دی. ټول په دې ستر کور کې زيږېدلي او رالوی شوي دي، نو بايد له يو بل سره مينه، په خپلو کې ژور ترون او ملي يو والی ولري او تر يوه بيرغ لاندې ژوند وکړي.

زموږ د هېواد ټولو اوسيدونکو د تاريخ په اوږدو کې ګډ ژوند لرلی، د خپلې خاورې او هېواد له ملي نواميسو او ځمکنۍ بشپړتيا څخه يې په ګډه ساتنه او دفاع کړې ده.

افغانستان پر هر افغان حق لري چې د ودانۍ، سوکالۍ، سراسري سولې، امن او ملي وحدت د ساتلو په لاره کې هر ډول سربښندنې ته چمتو وي.

د ملي يو والي د ټينګښت او تامين لپاره اړينه ده چې هر ډول توپيرونه له منځه يوسو او يو بل ته د ورورۍ غېږه پرانيزو او په ټولو ملي چارو کې د يو واحد ملت په توګه دريځ ولرو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د نړۍ لوی او پرمختللي هېوادونه وګورو، نو وینو ټول هغه توپیرونه چې د دوی ملي یو والي ته زیان رسوي، له منځه یې وړي او پرځای یې په پوره یو والي، د پوهې او ټکنالوژۍ خواته مخه کړې ده . بشري او انساني کرامت ته یې په درناوي د ملي یو والي روحیه رامنځته کړې او د ((زه)) یا ((زه یم)) پرځای یې د ((موږ)) یا ((موږ یو)) مفکوره او روحیه روزلې او پاللې ده.

په یوه ټولنه یا هېواد کې د ملي یو والي په له منځه تللو سره هغه هېواد اوټولنه له سترې ګډوډۍ سره مخامخ کېږي چې د حق او رښتینولۍ خوا یې کمزورې، زور زیاتی او نابرابري پکې له یوې ورځې بلې ته زیاتیږي. د خوابدیو، خپل منځي شخړو او دښمنیو لمنه پراخیږي او په دې ترتیب بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابرېږي.

موږ باید د خپل ملي یو والي په ارزښت او اهمیت پوه شو او په دې وپوهېږو چې زموږ د هېواد د ودانۍ، نیکمرغۍ او سوکالۍ راز په همدې کې نغښتی دی، نو د ټینګښت او ساتنې لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو. د ځاني ګټو او غوښتنو پر ځای ملي ګټې مقدمې او محترمې وګڼو. هغه عوامل باید له منځه یو سو چې زموږ د ملي یو والي بنسټونه کمزوري کوي او له منځه یې وړي.

د متن لنډیز:

ملي یو والی د هر هېواد د پرمختګ اوسوکالۍ لپاره ډېر ضروري دی، نو د ساتلو او ټینګښت لپاره یې باید هر اړخیزې هلې ځلې وشي. که په هېواد کې د ملي یو والي مزي سست او یا وشلیږي، نو هغه له سترو ګډوډیو او بدمرغیو سره مخامخ او بهرني دښمن ته د هر ډول لاس وهنې لارې چارې برابریږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ د ښوونکي تر متن لوستنې او لا زمو څرګندونو وروسته دې زده کوونکي متن په چوپتیا سره ولولي. بیا دې څو تنه زده کوونکي د ټولګي په مخکې د متن هغه برخه ولولي چې د دوی ډېره خوښېږي.

- څو زده کوونکي دې د ګډو دودونو په هکله ټولګیوالو ته خبرې وکړي.

۲ـ زده کوونکي دې د دې لاندې کلمو مترادفې کلمې په خپلو کتابچو کې ولیکي:

ګډ ستر یووالی ودانی

۳ـ یو زده کوونکی دې دا لاندې پوښتنې پر تخته ولیکي، نور دې دهغو ځوابونه په خپلو کتابچو کې ولیکي:

- ملي یووالی څه ګټې لري؟
- بې اتفاقي څه زیانونه لري؟
- د ملي یووالي د ټینګښت لپاره څه شي ته ډېره اړتیا ده؟
- تاسو به له دې وروسته د ملي یووالي د ټینګولو لپاره څه کارونه سرته ورسوئ؟
- د ګرامر له مخې د سمې جملې له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپیره کړئ:

الف: افغانستان د ټولو افغانانو ګډ کور دی.

ب: افغانستان د ټول افغانانو ګډ کور دی.

ج: افغان د ټولو افغانانو ګډ کور و.

کورنۍ دنده

که تاسې د خپلې کوڅې، کلي او یا سیمې مشران او یا لوړ پوړي دولتي چارواکي شئ د ملي یووالي لپاره به څه وکړئ؟ په دې اړه یو څو کرښې ولیکئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم لوست

ولسي نرخونه

- ستاسي په کور، کلي او ولس کې چې د خلکو ترمنځ کومه ستونزه یا شخړه پیښه شي څنګه یې حل کوي؟
- په ولس، کور او کلي کې ځینې داسې وګړي پیژنئ چې خلکو ته د وریښو ستونزو په هکله پرېکړې او فیصلې کوي؟

زموږ په کلیوالو سیمو او ولس کې یو لړ داسې قوانین او اصول شته چې وګړي خپلې ستونزې او شخړې په هغو حل کوي. دا قوانین په کلیو او ولس کې د ټولنیزنظم د سمون لپاره له ډېرې لرغوني زمانې څخه دود دي. موږ دلته پر هغو باندې د پوهیدو په هیله تاسې ته دغه ولسي قوانین یا نرخونه په لنډ ډول درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغان ولس بډای کلتور لري چې له ډېرو غوره دودونو او عنعنو څخه برخمن دی . دغه دودونه له پیړیو پیړیو را هیسې د خلکو د ټولنیز ژوند له بهیر سره مله راغلي دي. که د وخت او حالا تو په اوښتون سره یکې لږ و ډېر بدلون هم رامنځته شوی، بیا یې هم خپلې لرغونې ځانګړنې تر ډېره ساتلې دي . دوی د تاریخ په اوږدو کې د خپل قبیلوي او ټولنیز ژوند د سمبالښت او ادارې لپاره یو لړ ټاکلي قوانین لرلي دي چې د پښتنو په کلتور او عرف کې هغو ته ((ولسي نرخونه)) وایي.

ولسي نرخونه په واقعیت کې یو لړ ولسي قوانین دي چې معمولاً زموږ کلیوال خلک د خپل ټولنیز ولسي ژوند په اړوند زیاتره حقوقي، جزایي او نور مسایل د هغو پر بنسټ حل و فصل کوي. دغه ولسي قوانین که څه هم په بېلا بېلو ټبرونو کې لږ و ډېر خپل منځي توپیرونه هم لري، خو په کُل کې بیا ټول ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې هغه زموږ له لرغوني بډای کلتور څخه سرچینه اخلي او د ګډ کلتور استازیتوب کوي.

سره له دې چې له نرخونو سره د ولس هر وګړی لږ و ډېره اشنایي لري، خو په ټبر کې پر هغو د پوره پوهیدو او په ټولنه کې د پلي کولو لپاره یې ځانګړي کسان معلوم وي چې هغوی ته په ولس کې خلک ((مرکچیان)) یا ((نرخیان)) وایي.

کله چې په کلیوالي او ولسي ژوند کې چا ته کومه ستونزه او لانجه ورپیښه شي، نو د حل لپاره یې دغو معلومو نرخیانو یا مرکچیانو ته مراجعه کوي او هغوی د یوې جرګې په بڼه رابولي. کله چې هغوی سره جرګه شي، نو پر اړونده موضوع له هر اړخیز بحث او غور وروسته له دغو ټاکلو نرخونو یا ولسي قوانینو څخه په کار اخیستنې یوه پرېکړه او حکم کوي. مقابل لوری اړوي چې هغې پرېکړې ته غاړه کیږدي. له پرېکړې څخه د سرغړونې په صورت کې د نغدي یا نورې جریمې په ورکړه اړګنل کېږي چې نوموړې جریمې ته (مچلغه) وایي.

له دغو نرخونو څخه د زور زیا تي د پیښو د مخنیوي او له زیانمن شوي لوري سره د ملا تړ او مرستې په برخه کې ډېر کار اخیستل کېږي. زموږ په هېواد کې د احمدزیو، وزیرو، مومندو او نورو نرخونه خورا مشهور دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څرنګه چې ولسي نرخونه د کليوال ولسي او ټولنيز ژوند د سمبالښت او سمون لپاره اغيزناک نقش تر سره کولی شي، نو پر هغو د پوهيدنې او د يوې غوره عنعنې په توګه د ځينو ولسي نرخونو د ساتنې او پالنې لپاره بايد لازمې هڅې وشي.

د متن لنډيز:

پښتانه په کور، کلي او ولس کې د شخړو د هوارې لپاره يو لړ ټاکلي قوانين لري چې ((ولسي نرخونه)) يې بولي. دغه نرخونه که څه هم په قبيلوي کچه لږ و ډېر توپير هم سره لري، خو بيا هم په عامه توګه ډېرې ګډې ځانګړنې لري چې دا زموږ د ګډ کلتور او ملي عنعنو استازيتوب کوي. ولسي نرخونه چې د ولسي شخړو او لانجو په حل و فصل کې ډېر مهم او بنسټيز رول لري، په ولس کې د معلومو کسانو له خوا معمولاً د جرګو په ترڅ کې په عمل کې پلي کېږي، دغو کسانو ته ((نرخيان)) وايي.

فعاليتونه

۱ــ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي. وروسته دې د متن يوه يوه برخه يو يو زده کوونکی په خپله خوښه د نورو په استازيتوب د ټولګي په مخکې په لوړ غږ ولولي.

۲ــ زده کوونکي دې په متن کې هغه کلمې په نښه کړي چې په ((ټ)) توري پيل شوي وي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ــ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې په متن کې ((صفتونه))، بله ((نومونه)) او بله دې ((ضميرونه)) پيدا کړي اود هرې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ ځیني زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي نرخونو پر ارزښت او اهمیت خبرې وکړي.

- له ځینو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د جرګې د عنعنې په اړه خپل نظرونه څرګند کړي.

۵_ د دې لاندې پوښتنو په لړ کې دې د درس د موضوع په اړه د زده کوونکو د پوهیدنې دکچې ارزونه وشي:

- ولسي نرخونه څه ته وایي؟
- څوک په ولس کې د پرېکړو واک او صلاحیت لري؟
- هغه څوک چې د نرخونو په وسیله په کور، کلي او ولس کې ستونزې او شخړې هواروي، خلک یې په کوم نوم پیژني؟

۶_ د سمو ځوابونو له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ:

الف: په ولس کې ستونزې او شخړې هر څوک هوارولی شي.

ب: په ولس کې ستونزې او شخړې یوازې ((نرخیان)) او ((مرکچیان)) حل کوي.

ج: هیڅوک یې نشي هوارولی.

کورنۍ دنده

که چېرې د زده کوونکو په سیمه کې کومه شخړه د جرګې په واسطه حل شوې وي د هغې په اړه دې معلومات تر لاسه کړي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې خپلو ټولګیوالو ته پرې خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم لوست

فعل: د جملې مهمه برخه

اوس مهال
(حال)

تېر مهال
(ماضي)

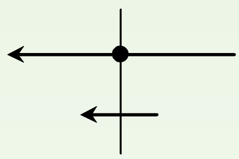

راتلونکی مهال
(مستقبل)

ژبه انسان ته یوه الهي پېرزوینه ده چې په ټولنه کې د وګړو ترمنځ د پوهونې او راپوهونې لپاره ډېره مهمه وسیله ګڼل کېږي.
له ژبې پرته زده کړه په اغېزناکه توګه تر سره کېدای نشي.
ژبه له بېلابېلو غږونو څخه جوړه ده چې له همدغو غږونو څخه د کلمې بېلابېل ډولونه (لکه: نومونه، صفتونه، ضمیرونه، ادات، فعلونه او نور) جوړېږي. تاسې د هغو زیاتره ډولونه په تېرو ټولګیو کې لوستي دي. د کلمو له دغو بېلابېلو ډولونو څخه جمله جوړېږي.
فعل د جملې ډېره مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نه جوړېږي، دلته یې درپېژنو:

فعل هغې کلمې ته وايي چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يوه کار يا يوې پېښې په کيدو يا د يوه حالت په راڅرګندېدو دلا لت کوي.

يا فعل د وينا هغه مهمه برخه ده چې له هغې پرته جمله نيمګړې بلل کېږي.

د فعل ډولونه:

په پښتو کې فعلونه ډېر ډولونه لري او له څو پلوه په بېلا بېلو ډولونو ويشل کېږي چې دلته يې ځينې ډولونه درپيژنو:

د معنا له مخې د فعل ډولونه:

فعل د معنا له مخې په دوو سترو ډولونو ويشل کېږي :

لازمي فعل او متعدي فعل

۱ــ لازمي فعل:

هغه دی چې يوازې په فاعل پای ته رسيږي او مفعول نه لري.

لازمي فعل په تېره او نا تېره زمانه کې د جملې د فاعل لپاره ګردانيږي يا فعل له فاعل سره سمون او مطابقت لري، لکه:

پلوشه لاړه.

زيرک راغی.

زه ځم.

مور ځو.

۲ــ متعدي فعل:

هغه دی چې په جمله کې پر فاعل سربېره مفعول هم لري.

يا فعل په تېره زمانه کې د مفعول لپاره اوړون مومي (ګردانېږي).

دغه اوړون يې د شخص، عدد او جنس له پلوه ترسره کېږي، لکه په دې بېلګو کې: بريالي خط وليکه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمد زه ولیدلم.
احمد مور ولیدلو.

د زمانې له پلوه د فعل ډولونه:

فعل د زمانې له پلوه په درې ډوله دی:

یا په بله وینا: د فعل پېښېدل او د یو کار یا یو حالت واقع کېدل په درېو زمانو پورې اړه لري:

تېر مهال چې (ماضي) هم ورته وايي، اوس مهال چې (حال) يې بولي او راتلونکی مهال چې (مستقبل) يې نوموي.

دلته دا هر ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱ـ تېر مهال (ماضي) فعل:

هغه دی چې د یو کار ترسره کېدو یا د یوې پېښې له پېښېدو څخه په تېر مهال یا زمانه کې بیان کوي، دا لاندې ډولونه لري:

ـ مطلقه ماضي: ما خط ولیکه.
ما ډوډۍ وخوړه.
ـ استمراري ماضي: ما ختکی خوړ.
تا خط لیکه.
ـ نژدې ماضي: زه ورغلی یم.
دا راغلې ده.
ما لیک لیکلی دی.
ـ لیرې ماضي: ما لیدلې وه.
تا لیک لیکلی و.
دی ورغلی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

_ احتمالي ماضي: مابه ليکلي وي.

تا به خوړلي وي.

ښايي ما به ليکلي وي.

گوندې ده به ليدلي وي.

۲_ د حال فعل:

هغه فعل دی چې په اوسنۍ زمانه کې د يو کار يا يو حالت په ترسره کيدو دلالت کوي.

دا فعل د فعل په ريښې پورې د فاعل د روستاړو (م، ې، و، ئ، ي) په نښلولو سره جوړيږي، لکه:

زه ليکم.

زه ځم.

ته ليکې.

ته ځې.

ته راځې.

موږ ځو.

موږ راځو.

تاسې ليکئ.

تاسو ځئ.

تاسو راځئ.

دی ليکي.

دی ځي.

دی راځي.

دوی ليکي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوی ځي.

دوی راځي.

د حال فعلونه دا لاندې ډولونه لري:

مطلق حال:

هغه فعل دی چې په اوسني زمانه کې د یو کار سرته رسېدل په عادي او مطلق ډول بیانوي او دکار دوام ونه لري، لکه:

ډوډۍ مې وخوړه.

خط مې ولیکه.

استمراري حال فعل:

د یو کار سرته رسیدل په اوس مهال کې د دوام په حال کې بیانوي، لکه:

باران وریږي.

لیک لیکم (یعنې د لیکلو په حال کې یم.)

التزامي (احتمالي) حال:

په اوسني زمانه کې د یو کار پېښېدل د تمنا، شرط او شک په ډول بیانېږي، لکه:

ښایي لاړ شم.، کاشکې راشي.

امر فعل:

هغه دی چې د یو کار د سرته رسولو غوښتنه کوي، لکه: لاړ شه!، لاړشئ، راشه!، راشئ،کښېنه.

کښېنئ.

وخوره.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخورئ او نور.

نهی فعل:

د یو کار نه‌کولو هیله او غوښتنه‌کوي، لکه: مه ځه، مه ځئ، مه راځه، مه راځئ.

۳_ مستقبل فعل:

هغه فعل دی چې په راتلونکې زمانه‌کې د یو کار د سرته رسولو یا د یو حالت په بیانولو دلالت‌کوي.

په بله وینا: په راتلونکي زمانه‌کې د یو کار کېدل څرګندوي.

مستقبل فعل له اوس مهال (حال) فعل څخه د (به) ادات په زیا تولو جوړېږي، لکه:

زه به ولیکم.

ته به ولیکې.

زه به وښنم.

ته به وښنې.

دوی به وخوري.

تاسې به وخورئ.

مستقبل فعل دوه بنې لري:

بشپړ، لکه:

و به لیکم، و به لیکې.

مجهوله بنه، لکه: و به لیکل شي، و به‌کښل شي.

نابشپړ، لکه:

لیکم به ، لیکو به، .

مجهوله بنه، لکه: خوړل کېږم به، غورځېږم به.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

فعل هغه کلمه ده چې په يوه زمانه يا ټاکلي وخت کې د يو کار يا يوې پېښې په کېدو دلالت کوي. له فعل پرته جمله نه جوړېږي او نيمګړې ګڼل کېږي. فعل ډېر ډولونه لري. د معنا له مخې يې مهم ډولونه لازمي او متعدي دي.

د زمانې له مخې په تېر مهال يا ماضي فعل، اوسمهال يا حال فعل او مستقبل يا راتلونکی فعل باندې وېشل کېږي چې دا هر يو ځانته نور بېل بېل ډولونه هم لري.

فعاليتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتيا سره ولولي، بيا دې څو تنه د نورو په استازيتوب د ټولګي په وړاندې متن په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې په ځير سره غوږ ونيسي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وويشل شي، هره ډله دې څو فعلونه په نښه کړي. بيا دې د يوې ډلې استازی په نښه کړي فعلونه پر تخته وليکي، د بلې ډلې استازی دې هغه د اشخاصو له مخې په جملو کې وکاروي.

- په لاندې جملو کې د زمانې په لحاظ کوم فعلونه راغلي دي، په مقابل کې يې نوم په پنسل وليکئ.
- زه پرون ښار ته تللی وم.
- زلمی ليک ليکي.
- زلمی به ډوډۍ وخوري.
- ما ډوډۍ خوړلې ده.
- ته به ښوونځي ته لاړ شې.

لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ:

۳ـ که چېرې په وينا کې فعل ونه کارول شي، څه ستونزه به پېښه شي؟

- د فعل له لوست څخه مو څه ګټه تر لاسه کړه؟
- لازمي او متعدي فعلونه څه توپير لري؟

۴ـ د دې لوست کومه برخه مو خوښه شوه؟ خبرې پرې وکړئ.

۵ـ په لاندې جملو کې لا زمي او متعدي فعلونه په پنسل په نښه کړئ:

- محمود احمد ته وويل:

زه کور ته نه شم تللی، پلار ته مې ووايه چې مور ته مې درمل راوړي.

- زه چې کور ته تلم په لاره کې يوې ماشومې په چيغو چيغو ژړل. ما پوښتنه ترې وکړه چې ولې؟ هغې را ته وويل: پر لاره وغورځېدم.

۶ـ دا لاندې جملې د فعلونو په مخکې او وروسته کولو سره سمې کړئ او سمه بڼه يې په خپلو کتابچو کې وليکئ:

- زه تللی وم ښوونځي ته.
- ما ليکلی و ليک په ښوونځي کې.
- ما خوړلی وه په کور کې ډوډۍ.

۷ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- فعل د زماني په لحاظ په څو ډوله دی؟ نومونه يې واخلئ.
- که چېرې په يوه جمله کې زمانه بدلون ومومي، په فعل کې څه بدلون راځي؟
- له متن څخه پنځه فعلونه وټاکئ او د هغو لپاره نوې جملې جوړې کړئ.

کورنۍ دنده

څو داسې جملې دې وليکي چې د اشخاصو او زماني له مخې پکې فعل کارول شوی وي. په راتلونکي درسي ساعت کې دې د ټولګيوالو په وړاندې ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم لوست

کار او زيار

دا نړۍ پر کار ولاړه ده او د انسان د کار، زيار او عمل يو پراخ ډګر دی. هغه څوک پکې په نيکمرغۍ او برياليتوب ژوند کولی شي چې د کار د پياوړی ځواک لري او په اغېزناکه توګه ترې ګټه اخلي.

■ که د يوې ټولنې وګړي کار ونه کړي او زيار ونه باسي، پخپله او ټولنه به له کومو ستونزو سره مخامخ شي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانساني ژوند ارزښت په کار او زيار کې نغښتی دی . په دې خاورينه نړۍ کې چې وګړي د ژوندانه د وسيلو د تر لاسه کولو او برياليتوب لپاره هلې ځلې کوي، هغه څوك ښه پرمختيا کولی او درنښت موندلی شي چې دکار اوزيار په ځواك خپل شته والی وساتي اوپه دې وسيله ځان دزمانې له زيانونو څخه وژغوري . که څوك دخپل کار دسرته رسولو لپاره متې راونه نغاړي، کار او هڅه ونه کړي، ډير ژر به يې بدن بې ځواکه، اوکمزوری شي.

کار دبدن توان او ځواك زياتوي، روح پاک او پياوړی کوي.

په ژوندانه کې هغه څوك بريالی دی چې ځواکمن بدن لري. بې کاري تر ټولو ستره بلا ده. که يو څوك هر څومره بډای هم وي ، بايد له کار اوزيار څخه لاس وانه خلي، ځکه چې کار دژوندانه د هلو ځلو کارنده وسله ده اوبيکاري بدن بې ځواکه کوي . وګورئ که اوسپنيز ماشين هم دڅه مودې لپاره بيکاره پاتې شي، اوسپنې يې زنګ خوري اوکه هغه هرڅومره کلکې هم وي، دوخت په تېرېدو سره ماتيږي. که انسان هم خپل ژوند بيکاره تېروي، د وجود ماشين يې سست او ورو ورو له کاره لويږي. دغسې وګړي هيڅکله هم له ژوندانه څخه خوند نه شي اخيستلای.

دامو بايد په ياد وي چې يوازې په يو کار پسې مخه کول او هغه ترلاسه کول کافي نه دي، بلکې هر څوك چې کوم کار تر لاسه کوي، په دې هڅه کې دې وي چې په هغه کې ورځ په ورځ ځواکمن او ښه پرمخ لاړشي او نوې تجربې پکې تر لاسه کړي .

هغه څوك چې دپانګې اوپيسو دنشتوالي په پلمه په کار پسې نه ګرځي، ډېره لويه غلطي کوي. ځکه چې دهر چا رښتينې پانګه دهغه دبدن جوړښت، يعنې لاسونه، پښې، غوږونه، سترګې، عقلي، فکري او بدني ځواك دی چې ددغې خدایﷻ ورکړې پانګې په سمې کار اچونې سره انسان هر څه کولی شي.

وايي چې يو غريب ديو هوښيار سړي په وړاندې له خپلې غريبۍ او بې وزلۍ څخه شکايت وکړ. هوښيار ورته وويل: غواړې چې سترګې ونه لرې اودلس لکو افغانيو خاوند اوسې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

غریب وویل: نه!

هوښیار سړي ورته وویل: ښه چې داسې ده، نو ته پخپله ډېره لوېه پانګه لرې، دې ته نه یې چمتو چې له هغو ښځه یوه د لس لکو افغانیو په بدل کې وپلورې، نوله غریبۍ او بیوزلۍ ښخه ولې ګیله اوفریاد کوې؟ خپله همدغه پانګه دې په کار واچوه، باور لرو چې له دې بې وزلۍ او غریبۍ ښخه به ډېر ژر خلاص شې.

کله چې له کاره ستړي شئ، دمه وکړئ، خو بیکاره مه ګرځئ. له کار نه مخ مه اړوئ، په زړه کې به مو خامخا دکاراو ژوند مینه راپورته شي.

کوم هوښیار سړي څه ښه ویلي دي: ((سهار دوخته چې چرګان نارې وهي، خلکو ته وایي چې: له خوبه پاڅیږئ، دکار پر لور وخوځیږئ.))

خو هغه کار چې کوو یې، باید یوازې خپله ګټه په پام کې ونه نیسو، بلکې باید داسې کار وکړو چې هم موږ او هم نورو خلکو ته ګټه ولري.

د متن لنډیز:

کار او زیار ستر ټولنیز ارزښت او اهمیت لري. که کار او زیار نه وای، د نړۍ دا دومره ودانۍ او پر مختګونه به هیڅکله نه وای تر سره شوي . هغو ټولنو او هېوادونو چې اغیزناک کار ونه کړي، پر مختللي دي او هغوی چې کار یې نه دی کړی، وروسته پاتې شوي دي . ویلای شو چې نیکمرغي او بریالیتوب په کار او زیار کې دي.

فعالیتونه

۱ــ له څو زده کوونکو ښخه دې وغوښتل شي چې د خپلې خوښې یو پاراګراف د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ زده کوونکي دې له متن څخه څو فعلونه په خپلو کتابچو کې وليکي او هغه دې په بېلا بېلو زمانو کې په جملو کې وکاروي.

۳_ داسې سيالي دې رامنځته شي چې يو زده کوونکی يو فعل پرتخته وليکي او له بل څخه دې وغوښتل شي چې هغه په يوه مناسبه جمله کې وکاروي.

۴_ د لاندې جملو تش ځايونه دې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړ کړي :

- زه هره .... ښوونځي ته ځم.
- زما ورور په لسم .... کې دی.

۵_ لاندې جملې له مخامخ ليکل شو کلمو او عبارتونو څخه په پنسل بشپړې کړئ:

- زموږ هېواد ډېرې .... — کې يم
- زه په نهم ټولگي .... — کوي
- کار او زيار انسان نيکمرغه .... — تاريخي ودانۍ لري

۶_ په دغه لوست کې مو د کار د اهميت او ارزښت په هکله څه ولوستل؟ لنډې خبرې پرې وکړئ.

- ستاسې کوم کار او کسب خوښېږي او ولې؟
- د کار او کسب خاوندان ولې په ټولنه کې د درناوي وړ وي؟

۷_ د مفهوم له مخې د سم ځواب له شمېرې څخه په پنسل کرښه چاپېره کړئ :

الف: څوک چې ډېر کار کوي، اقتصاد يې کمزوری وي.

ب: څوک چې کار نه کوي، د ټولنې پر اوږو بار نه وي.

ج: څوک چې کار کوي، ژوند يې ښه او سوکاله وي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د مشهورو کارونو او کسبونو يو لست په خپلو کتابچو کې وليکي او د بلې ورځې په درسي ساعت کې دې يې ټولگيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اوښکو ارزښت

قیام الدین خادم د ملا حسام الدین زوی، په ۱۳۲۵ هـ . ق. کال د ننگرهار ولایت په کامه کې زیږیدلی و. پیاوړی عالم، کره کتونکی، لیکوال او شاعر و. تر پنځوسو زیات ځانګړي چاپ او ناچاپ اثار لري او په سلګونو مقالې یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. د ۱۳۵۸ هـ .ش. د سنبلې پر شپږمه نېټه مړ دی.

■ اوښکې له سترګو ولې او په کوم حالت کې بهیږي؟

اوښکې د انسان عاطفي حالت څرګندوي. په عمومي ډول د یو سخت درد او زور خپګان په نتیجه کې تر سترګو رابهیږي چې د مقابل لوري له خوایې باید په همدردۍ او خواخوږۍ سره ځواب وویل شي. په دې لوست کې د اوښکو د ارزښت او اهمیت په اړه د قیام الدین خادم لیکلی ادبي نثر لولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که غله او ارتزاقیات قیمته شي، نو د فصل په راوتلو رفع کېږي. که کالي او لباس قیمته شي، نو بیا هم څه نا څه گوزاره کېږي.

خلک وايي: ((بربنډ له لارې اوړي، وږی نه اوړي.))

که فېشني شیان قیمته شي، نو قیمته دې شي کنه ((تجمل بېل شی دی او زنده گي بېل شی دی)) که اسعار قیمته شي، نو د یو دولت په تصمیم یې علاج ممکن دی چې غیر ضروري او دویمه او درېمه درجه شیونه له استعماله وغورځوي.

که دا ټول شیونه په یوه سویه ارزانه شي، د یو مملکت لپاره د رفاه او اسایش وسایل لاس ته راځي، اما اجتماعي سعادت او خوشبختي دغه وخت هم نه حاصلېږي. د ژوند سعادت او خوښي د ماد یاتو په زیا توالي او ډېروالي دومره اړه نه لري، لکه د ضمیر په ازادۍ او د روح په خوشحالۍ پورې . په ژوندکې خطرناک او مدهش حال دادی چې اوښکې ارزانه شي، وېره، دهشت او درد موجود وي او دوا نه وي.

په طب کې د هر درد، خوږ، پرهار او ټپ علاج شته، مګر نه د زړه د درد او زخم . د زړه د درد علاج په خپله د زړه درد دی او بس. د اوښکو د ارزانۍ علاج د پیسو د ارزانۍ غوندې نه دی چې د اقتصادکوم ماهر یې علاج وکولای شي او نه د کر نې متخصصان په دې کار پوهیږي.

بې دردي په یو قوم او جامعه کې داسې یو مرض دی چې په علاج یې فقط پیغمبران پوه شوي دي.

ای خدایه! موږ نه هغه زړونه واخله چې د مظلوم او بې وزلي له سترګو څخه په عبث توییدونکو مرغلرو نه خوږېږي او هغه لاس، پښې او ژبه مه راکوه چې بې لاسو او بې پښو ته صدمه رسوي او خلک ژړوي.

((خیالي دنیا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

په لوست کې په دې خبرې شوې چې اوښکې ځانګړی معنوي ارزښت او اهميت لري، هسې نه چې هغه بې قدره او بې ارزښته وګڼل شي او پامل‌رنه ورته ونشي. ټولنه بايد دومره بې رحمه او بې عاطفې نه وي چې د خلکو اوښکې چې د درد او خواشينۍ استازيتوب کوي، بې قدره وګڼي. خلک خواخوږۍ او همدردۍ ته ډېره اړتيا لري. موږ بايد بې درده او بې تفاوته نه يو، بايد يو د بل په درد دردمند شو او د غمجنو او ويرجنو د اوښکو د وچولو په فکر کې شو.

فعاليتونه

۱ـ د ښوونکي له خوا د متن تر لوستلو او لازمو څرګندونو وروسته دې څو زده‌کوونکي متن په لوړ مناسب غږ د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

- خوتنه زده‌کوونکي دې د خپلې خوښې يو يو پراګراف له متن څخه ولولي.
- زده‌کوونکي په دوو ډلو وويشئ يوه ډله دې په متن کې مفردې کلمې پيدا کړي او بله ډله دې په متن کې جمع کلمې پيدا کړي، بيا دې له هرې ډلې څخه يو يو استازی ليکل شوې کلمې د خپلې ډلې په استازيتوب د ټولګي په مخ کې ټولګيوالو ته ووايي.

۲ـ په متن کې څو صفتونه پيدا او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

- د متن دويم پراګراف په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۳ـ ددې پوښتنو ځواب ووايئ:

- ولې له سترګو څخه اوښکې بهيږي؟
- اوښکې د څه شي استازيتوب کوي؟
- له بې وزلو او دردېدلو سره څه ډول مرسته کولی شو؟
- زده‌کوونکي په دوو ډلو وويشئ له هرې ډلې څخه دې يو استازی له مظلومو خلکو سره د مرستې په هکله خپلو ټولګيوالو ته خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴ـ زده کوونکي دې دوه دوه سره جوړه شي، یو دې د کتاب یو پراګراف ووايي، بل دې هغه د املاء په توګه ولیکي. بیا دې هغه دواړه نوموړی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي. بیا دې بل زده کوونکی هماغه شان یو بل پراګراف د املاء په توګه ووايي او د هغه جوړه ملګری دې یې ولیکي او په پای کې دې دواړه هماغه لیکل شوی پراګراف د کتاب له مخې سم کړي.

۵ـ یو یا دوه زده کوونکي دې پخپله خوښه د یتیم یا بل درد یدلي انسان حالت تمثیل کړي. بل زده کوونکی دې له هغه سره دخواخوږۍ او د مرستې دلارو چارو په برخه کې خبرې وکړي. یا دې د خواخوږۍ نقش ترسره کړي.

۶ـ زده کوونکي دې یو یو پورته شي او د درس په مفهوم دې خبرې وکړي .

◆ څو زده کوونکي دې د ټولګیوالو په وړاندې د هغې مرستې په هکله خبرې وکړي چې کله یې له چا سره کړې وي.

۷ـ لاندې جملې په خپله خوښه په پنسل بشپړې کړئ :

◆ ما پرون د یو یتیم ماشوم .... پاکې ....

◆ له بیوزلو او ځوریدلو وګړو سره .... پکار ده .

۸ـ زده کوونکي په دوو ډلو وویشئ، د "الف" ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي: موږ باید د یو دردېدلي انسان اوښکې وچې کړو.........

د ب ډله دې لاندې جملې ته انکشاف ورکړي:

شتمنو ته لازمه ده چې له بې وزلو سره مادي او معنوي مرستې وکړي.......

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې له دردمنو او ځوریدلو وګړو سره د مرستې او خواخوږۍ په اړه یوه کیسه ډوله لیکنه وکړي. بله ورځ دې هغه په درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم لوست

ملي ارشيف

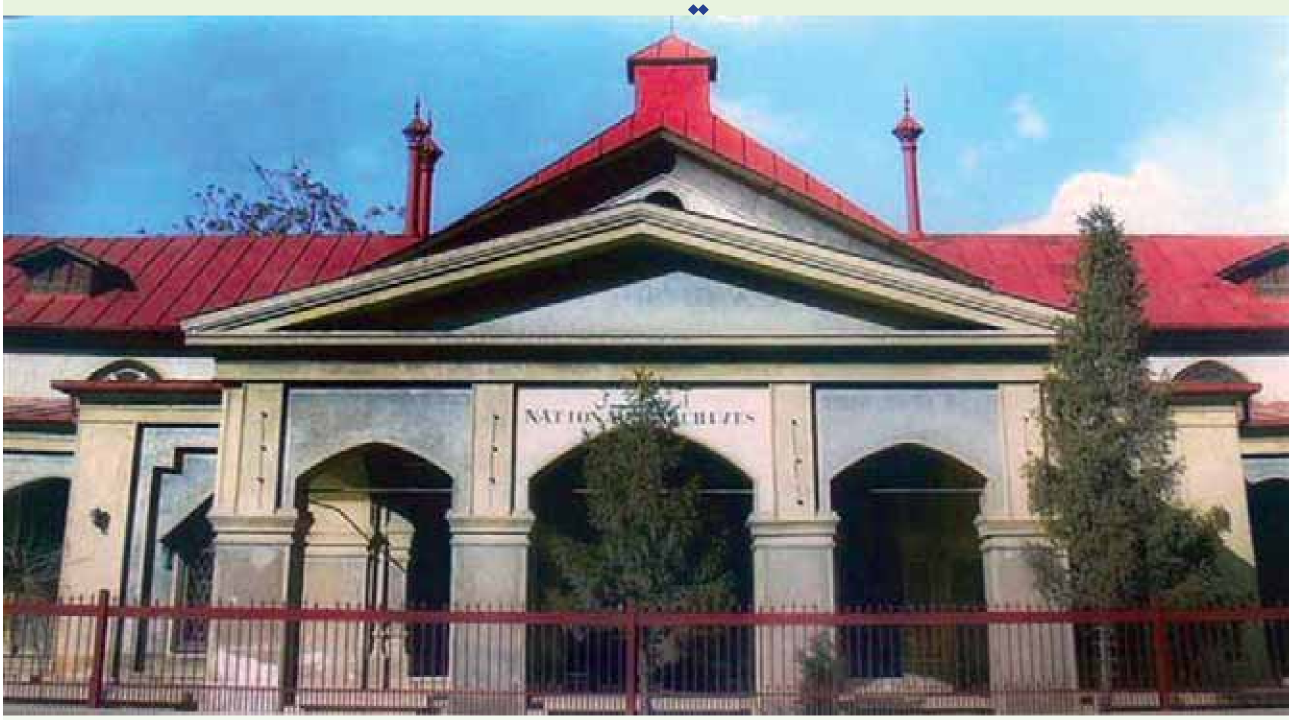

■ تاسې د دې پوړته ودانۍ په هکله څه معلومات لرئ؟
■ لرغوني ليکلي او چاپي اثار ولې، چېرې او د څه لپاره ساتل کېږي؟

د لرغونو په لاس کښلو او چاپي کتابونو، د واکمنانو د فرمانونو، ليکونو او تاريخي سندونو د ساتنې لپاره بايد داسې يو ځانګړی ځای وي چې هغه پکې د يو ارزښتمن فرهنګي ميراث په توګه خوندي وساتل شي. دغه د خوندي ساتنې ځای ته ارشيف وايي. موږ هم په خپل هېواد کې دغسې يوه ځانګړې اداره لرو چې ((ملي ارشيف)) نومېږي، دلته يې دربېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ په هر هېواد کې داسې ودانۍ ځانګړې شوي وي چې په هغو کې د واکمنانو فرمانونه، لاس کښلي (خطي) او چاپي کتابونه، تاریخي رسمي او ځانګړي سندونه، لیکونه، د انځورګرۍ پاڼې او نور خوندي ساتل کېږي. دغې ودانۍ یا اداري ته ارشیف ویل کېږي.

زموږ په هېواد کې له څو لسیزو راهیسې دغه ډول یوه ودانۍ شته چې ملي ارشیف یې بولي.

د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ چې د کابل ښار په سالنګ واټ کې واقع ده، د امیر عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ د زمانې ده. نوموړي امیر هغه د خپل زوی شهزاده حبیب الله خان دکار لپاره جوړه کړې وه. دا ودانۍ چې دوه پوړه ده، لومړی پوړ یې تر ځمکې لاندې دوه سالونونه او لس خونې لري، د محمد داؤد خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ.ش.) کې د ملي ارشیف لپاره ځانګړې شوه او د عامه کتابتون تر اداري لاندې یې فعالیت پیل کړ، خو ملي ارشیف په رسمي توګه د اطلاعاتو او فرهنګ د وزارت د یوې ځانګړې فرهنګي اداري په توګه په ۱۳۵۹ هـ . ش. کال پرانیستل شو.

د دغې اداري د فعالیت له هماغه لومړیو څخه د تاریخي سندونو، لیکونو، دکتابونو د خطي او چاپي نسخو او نورو هنري انځوریزو اثارو پېژندل او راټولول پیل شول. په لومړي ګام کې هغه لیکلي او چاپي تاریخي او هنري اثار چې د کابل په عامه کتابتون او نورو دولتي ادارو کې موجود وو، په ملي ارشیف کې ځای پر ځای شول او بیا د هغې لپاره د هېواد له ګوټ ګوټ څخه اړوند اثار راوړل شول چې دا لړۍ تر ننه هم روانه ده او له یوې ورځې څخه یې بلې ته د اثارو شمېره زیاتېږي.

اوس زموږ په ملي ارشیف کې ډېر ارزښتناک اثار خوندي دي . ټول هغه اثار چې اوس زموږ په ملي ارشیف کې خوندي دي، د اسلامي دورې له پیلامې څخه په راوروسته پېړیو پورې اړه لري. تر ټولو لرغونې لاس کښلی (خطي) نسخه چې په ملي ارشیف کې خوندي ده، هغه د قرآن کریم پنځه پارې دي چې د هوسۍ پر پوستکي لیکل شوي او لیک یې د حضرت عثمان وخت ته منسوب ګڼل شوی دی. بل لرغونی سند د تیموري

دورې د نومیالي واکمن سلطان حسین بایقرا فرمان دی چې په (۹۰۱ هـ . ق .) کال په نستعلیق لیک لیکل شوی، اوس په ملي ارشیف کې خوندي دی.

زموږ په ملي ارشیف کې اوس د کتابونو په زرګونو خطي او چاپي نسخې، تاریخي سندونه او انځوریز لاس کښلي کتابونه او پاڼې خوندي دي. په دغو لاس کښلو نسخو کې یوه هم د پښتو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب ((پټه خزانه)) نومیږي چې د هغې په تر لاسه کېدو سره پښتو لیکلی ادب د دویمې هجري پیړۍ نیمایي ته رسیږي.

دافغانستان ملي ارشیف له ډېرو زیاتو لرغونو او تاریخي چاپي او لاس کښلو سندونو او اثارو سره له ستر ملي او نړیوال ارزښت څخه برخمن دی او د ((سواربیکا))(*) یا د ارشیفونو د نړیوالې مؤسسې د غړیتوب ویاړ یې هم تر لاسه کړی دی.

د تاریخي، علمي، ادبي او نورو اثارو د خوندي ساتنې اداري (ملي ارشیف) دبډای کولو لپاره باید هر اړخیزې هلې ځلې وکړو او یوه ملي دنده یې وبولو.

د متن لنډیز:

ملي ارشیف زموږ په هېواد کې د لرغونو لاس کښلو او چاپي اثارو، تاریخي سندونو او لیکونو د خوندي ساتنې ځانګړې اداره ده چې له تاسیس کیدو یې څو لسیزې تیرېږي او اوس د زرګونو خطي او چاپي کتابونو، سندونو او نورو اثارو په لرلو سره له ملي او نړیوال اعتبار څخه برخمنه ده.

څرګندونه

- سواربیکا: د ارشیفونو یو نړیوال تنظیم یا مؤسسه ده چې د ډېرو هېوادونو ملي ارشیفونه یې غړیتوب لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ څو زده کوونکي دې دا لاندې معلوماتي جملې د خپل ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي:

- په ملي ارشیف کې تاریخي لیکلي اثار له خرابېدو او ورکېدو څخه خوندي ساتل کېږي.
- د ملي ارشیف اوسنۍ ودانۍ د امیر عبدالرحمٰن خان د واکمنۍ په کلونو کې نوموړي امیر د خپل زوی حبیب الله خان د کار لپاره جوړه کړې وه.
- ملي ارشیف د داود خان د جمهوریت په لومړیو (۱۳۵۲ هـ . ش .) کال کې د عامه کتابتون تر اداري لاندې رامنځته شو.

۲_ زده کوونکي دې په کتارونو وویشل شي. یو کتار دې په متن کې د پښتو (ی) ګانې په نښه کړي، دویم کتار دې ضمیرونه او دریم کتار دې فعلونه په نښه او پخپلو کتابچو کې ولیکي. له هر کتار څخه دې یو تن هغه د نورو په استازیتوب پر تخته ولیکي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایاست:

- ملي ارشیف څه ارزښت او اهمیت لري؟
- په متن کې د کومو شخصیتونو نومونه یاد شوي دي؟
- د ملي ارشیف د لا بډاینې لپاره څه کولی شو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې پخپل کور و کلي کې د پخوانیو قلمي (لاس کښلو) کتابونو او نورو پخوانیو سندونو د شته والي او د هغو د ساتنې د څرنګوالي په اړه معلومات راغونډ او هغه دې په بل پښتو درسي ساعت کې د خپلو ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عادل واکمن

■ تاسو د عدالت په باب کومه کیسه اورېدلې ده؟

عدل او انصاف له ډېرو سترو او غوره اسلامي، ټولنيزو او بشري ځانګړنو څخه ګڼل کېږي، موږ ته پکار دي چې په هېڅ حالت کې د عدالت تله له لاسه ونه غورځوو.

دلته مو په دې لوست کې د نوشيروان عادل د عدالت يوه بېلګه د کيسې په بڼه تاسې ته خوښه کړې ده. دا کيسه مولوي احمد ليکلې او په (ګنج پښتو) کتاب کې خوندي ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زورور ته نه ښايي چې په کمزوري باندې خپل زور وازمايي، که څه هم کار يې خرابيږي. وايي چې د روم پاچا، نوشېروان پاچا ته استازی ليږلی و، کله چې هغه دربار ته ورسېد، گوري چې يوه لويه ماڼۍ ده، پاچا پکې په تخت ناست دی او نور اميران او وزيران په څوکېو ناست دي. استازي چې شاو خوا وکتل، په دغې ماڼۍ کې يو ځای ورته کوږ ښکاره شو. له يو سړي څخه يې پوښتنه وکړه چې دا ځای ولې کوږ دی؟ هغه ورته وويل چې دا د يوې بوډۍ کور و. په هغه وخت کې چې پاچا دا ماڼۍ جوړوله، نو هغې بوډۍ ته يې وويل چې دا کور په ما خرڅ کړه، مگر د هغې رضا اوخوښه نه وه، پاچا په زور سره داکارونه کړ، نو ځکه دا ځای په دې ماڼۍ کې کوږ پاتې شوی دی. استازي وويل چې رښتيا خبره دا ده چې داکوږوالی ډېر ښه دی، له هغه سموالي نه چې په ظلم تر سره شوی وي، حق او انصاف دا دی چې داکار نه په پخوا زمانه کې چا ويلی دی او نه مې وروسته گومان کېږي چې کوم پاچا به داکار وکړي.

پاچا چې د قاصد دا خبرې واورېدلې، ډېر خوشحاله شو، انعام او ډالۍ يې ورته ورکړه او په ډېر عزت سره يې رخصت کړ.

د متن لنډيز:

په کيسه کې د نوميالي عادل واکمن نوشيروان د عدالت يوه پيښه بيان شوې چې نوموړي څنگه د خپلې ماڼۍ د جوړولو پر مهال د زور زياتي پر ځای له عدالت او انصاف څخه کار اخيستی دی. د خپلې ماڼۍ يوه برخه يې کږه پرېښې، خو ديوې خوارې او بېوزلې ښځې حق يې په زور نه دی لاندې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوي احمد د پښتونخوا د هشتنغر د تنګي اوسیدونکی، د پښتو د معاصر، ساده او روان نثر له بنسټ ایښودونکو څخه ګڼل کېږي . ځینې لیکلي کتابونه ترې راپاتې دي . په هغو کې یو ډېر مشهور اثر يې ((ګنج پښتو)) دی چې لومړی ځل په ۱۸۷۲ م. کال کې چاپ شوی دی.مولوي احمد په ۱۳۰۰ هـ . ق . کال مړ دی.

فعالیتونه

۱ــ خو تنه زده کوونکي دې دغه کیسه د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ــ که د زده کوونکو له ډلې څخه د عدالت په اړه د چاکومه بله کیسه زده وي، پخپله خوښه دې هغه د ټولګي په وړاندې ووايي.

۳ــ دا لاندې لغتونه د خپلمنځي نږدېوالي له مخې په بېل بېل کتار کې په پنسل ولیکئ:

احمد، توتکی، کتاب، زلمی، کوتره، قلم، نوشیروان، کتابچه، توتي.

احمد ....

....

....

- لاندې جملې په پنسل په مناسبو کلمو بشپړې کړئ:
- نوشیروان یو ډېر .... و.
- د روم د پاچا استازي له .... څخه د مانۍ د کوږوالي په اړه پوښتنه وکړه.
- پاچا چې د قاصد خبرې واورېدې ....شو او .... يې ورته وکړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴_ لاندې پوښتنې ځواب کړئ :

- د نوشیروان د ودانۍ یوه برخه ولې کږه جوړه شوې وه؟
- د روم د پاچا استازی چې د ماڼۍ د کوږوالي په علت پوه شو، څه یې و ویل ؟

۵- لاندې مفردې کلمې په خپلو کتابچو کې په جمع او جمع په مفرد واړوئ او په مناسبو جملو کې یې استعمال کړئ :

مفرد	جمع
سړی	هلکان
گل	قلمونه
لوست	میزونه
کور	نجونې

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کیسو ځینې کتابونه مطالعه کړي او له هغو څخه دې د عدالت او انصاف په باب یوه یوه کیسه په خپلو الفاظو په لنډون سره ولیکي. که یې پخوا هم داسې کومه کیسه مطالعه کړې یا اورېدلې وي هغه دې په څو جملو کې ولیکي. په بل ښوونیز درسي ساعت کې دې یې ټولگیوالو ته و وایي.

> په خلکو کې ډېر عادل هغه څوک دی چې هغه څه چې ځانته خوښوي، بل ته یې هم خوښوي.
>
> (حدیث شریف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا

■ تاسې د هېواد له اوسنيو نوميالیو لیکوالو او شاعرانو څخه د چا نومونه اورېدلي او د هغو کتابونه مو لوستي دي؟

د پښتو ادب په معاصره دوره کې څو ډېرې نوميالۍ او مخکښې ادبي څېرې لرو چې هغوی د پښتو ژبې او ادب د ودې او پرمختیا په لاره کې د ستاینې وړ خدمتونه او نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي. له دغو نوميالیو ادبي څېرو څخه يو يې عبدالرؤف بېنوا دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا د مفتي عبدالله زوی، په ۱۲۹۳ هـ . ش . کال په کندهار کې زېږېدلی و. لومړنۍ زده کړې يې د کورنۍ او سيمې له ديني عالمانو څخه وکړې او بيا يې د خپل ځانګړي ذوق او علاقې له مخې د ديني او ادبي علومو او فنونو مطالعې ته دوام ورکړ. د ځوانۍ په لومړيو کې يې په شعر ويلو او ليکوالۍ پيل وکړ، ډېر ژر يې د خپل پياوړي استعداد له مخې په دغه ډګر کې د پرمختګ پړاوونه ووهل او د شاعر او ليکوال په توګه وپېژندل شو.

په ۱۳۱۷ هـ . ش . کال د هېواد پلازمېنې (کابل) ته راغی او د وخت د ډېرې مشهورې علمي او فرهنګي ادارې ((پښتو ټولنې)) غړی شو. بيا وروسته د کابل مجلې مدير شو. څو کاله يې دغه دنده په ډېر برياليتوب سره تر سره کړه، بيا د پښتو ټولنې مرستيال او څه موده وروسته د پښتو ټولنې لوی مدير شو. په همدغو وختونو کې څه وخت د هېواد ورځپاڼې مسؤول چلوونکی هم و. په ۱۳۳۵ هـ . ش . کال د کابل راډيو د رياست چارې ورو سپارل شوې. څو کاله وروسته په مصر کې د افغانستان د سفارت مطبوعاتي استازی او بيا د دويم ځل لپاره د کابل راډيو رئيس شو. وروسته د ولسي جرګې وکيل او په ۱۳۴۶ هـ . ش . د اطلاعاتو او کلتور وزير شو.

وروستۍ رسمي دنده يې په ليبيا کې د افغانستان د سفير په توګه وه چې له هغه ځايه امريکا ته جلا وطن شو. د سرطان د ورپېښې ناروغۍ له امله په ۱۳۶۳ هـ . ش . کال په نيويارک کې مړ او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د قبر پر شناخته يې خپل دا شعر د وصيت په توګه ليکل شوی دی:

زما هډونه به در وړئ وخپل وطن ته
مړ بلبل به رسوئ و خپل ګلشن ته
ښخوئ به ما په پاک افغانستان کې
د پرديسو ننګياليو په جهان کې
زما پر شناخته به ليکئ زلميو دا:
((دلته ښخ دی پرديس شوی بېنوا))

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالرؤف بېنوا پیاوړی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېوادپال سیاستوال و. د شعر او ادب، سیاست او تاریخ په بېلا بېلو برخو کې یې لیکل کړي دي. په سلګونو مقالې او شعرونه یې د هېواد په مطبوعاتو کې خپاره شوي او په لس ګونو علمي، ادبي، تاریخي او سیاسي اثار یې د ځانګړو کتابونو په بڼه چاپ شوي دي. په خپلې مورنۍ ژبې پښتو سربېره په عربي، اردو او انګلیسي ژبو ښه پوهیده او په دغو ژبو کې یې لیکنې او ژباړې هم کړي دي.

د چاپ او ناچاپ کتابونو شمېر یې له ۵۰ څخه زیات دی. دلته یې د ځینو اثارو نومونه اخلو : اوسنی لیکوال (۱_ ۲_ ۳ ټوکه)، د افغانستان نومیالي (۱_ ۲_ ۳_ ۴_ ټوکه) میرویس نیکه، پریشانه افکار (د شعرونو ټولګه)، د شعرونو کلیات، زوړ ګناهکار (د ډرامو ټولګه) د افغانستان تاریخي پېښې، د زړه خواله (ادبي لیکونه) او نور.

یو شعر یې د بېلګې په توګه راوړو:

د غریب پالنه

چې وړوکي سره مور که
یاله وروره سره ورور که
داسې کړه له غریبانو
هر غریب پر اوږه سورکه
هوښیاري شرافت نه دی
چې له وړکو سره زور که
له انصاف له عدله لیرې
چې د کونډو سر سر تور که
د هغو زړګی به خور شي
د یتیم زړګی چې خور که
د خپل قام رنځور په شاکه
تاته کوم هوښیار پیغور که

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دانه کوي بې نومه
پرې ګومان دغله او چور که

د عبدالرؤف بینوا لنډه ادبي ټوټه:

ګرانه ملګریه!

یو ګل چې څومره ډېر رنګونه ولري ښکلا یې هم هومره زیاته وي او چې څومره مخونه ولري هغومره د ستاینې وړ وي، خو یو انسان که دوه رنګه شو یا یې ځان دوه مخی وښوده نو نور یې مخ د کتو نه وي.

پوهان وايي: ((څنګه چې یې، هغسې ځان ښیه او څنګه چې ځان ښیې هغسې اوسه.))

خو ځینې انسانان شته چې نه یوازې څو رنګه، څو بڼې او څو مخه لري، بلکې ورسره څو ژبې یې هم په خوله کې وي. او د ماهرو ایکټرانو په څېر د خپل هر رنګ او هر مخ د ښودلو لپاره مخصوصې صحنې لټوي او د خپلې هرې ژبې لپاره ځانته موقع ګوري.

داسې انسانان د نورو په رنګ رنګېدل نه غواړي، خو د ځان د رنګ په بدلولو کې دومره ماهر وي چې نور په خپل رنګ ژر غولولی شي. د مخونو په پېژندلو کې لاس لري، خو د دوی د مخ ښه پېژندل د مصنوعي سپوږمۍ په اصلي ماهیت پوهېدلو غوندې وي. دوی په خپله ژبه پسې نه ګرځي، خو خپله ژبه د هر چا او هر ځای د اقتضا سره سمه ګرځوي. دوی د هر مجلس د رنګ سره خپل رنګ بدلولی شي او د هر چا د خوب رګ یې ځانته معلوم کړی وي. دوی په همدغه یوه ژبه غله ته وايي غلا کوه او د کور خاوند ته وايي: کور ساته.

ظالم ته د ظلم لاره ښیي او مظلوم ته د انتقام اخیستلو سترګکونه وهي.

حاکم ته محکومین وي او محکومینو ته د حاکمانو په رنګ کې وړاندې کېږي. او که ورته ځیر شو همدا دوه مخي، دوه رنګي کسان دي چې د ټولنې د طبقاتو ترمنځ د دې پر عوض چې وحدت، یو والی او ښه نیت پیدا کړي، د هغوی په منځ کې د بدبینۍ، بدګمانۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بدنیتۍ توري پردې اچوي، که د حاکمې او محکومې طبقې ترمنځ واقع شي، دواړو خواوو ته داسې څرګندوي چې همدا دوی دي چې ددې دوو طبقو ترمنځ یې ارامي ساتلې ده، که دوی نه وي د هغوی ارامي به هم ویجاړه شي. حال دا چې که دا دوه مخي او دوه رنګي له منځه لرې شي، د طبقاتو ترمنځ مستقیمه رابطه او مفاهمه ډېر ژر د دوی منځ ته صمیمیت او یو رنګي راوستلای شي.

نو ګرانه ملګریه!

که غواړو چې د ښه او نیکمرغه ژوند سره مخامخ شو، لازمه ده چې د دې دوه رنګۍ، دوه مخۍ او دوه ژبۍ څخه لومړی ځانونه وژغورو او بیا یې په ټینګه د مخنیوي لپاره زیار وباسو.

هر چا ته او په هر مجلس کې چې ښکاره یو، هغسې ځانونه وښیو او چې څنګه ځانونه ښیو هغسې واوسو او دا مو ډاډ وي چې یوه ورځ نه یوه ورځ به ضرور د دوه مخو مخونه تور او د دوه رنګو رنګونه ورک او د دوه ژبو ژبې وچې شي، ځکه چې ((کوږ بار تر منزله نه رسیږي.)) او ((دوې هندوانې په یوه لاس کې اخیستی کېدای نه شي.))

د متن لنډیز:

عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال ، شاعر ، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. د خپل ژوند څو لسیزې یې د هېواد په علمي او فرهنګي ادارو کې خدمت کړی ، په لس ګونو ځانګړي کتابونه او په سلګونو مقالې یې چاپ او خپرې شوي دي.

عبدالرؤف بېنوا د پښتو په معاصرو شاعرانو او لیکوالو کې د لوړ ادبي مقام او درېځ څښتن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن یو یو پارګراف په وار سره ولولي.

۲ـ د متن په پای کې مو د بېنوا له شعر څخه څه مفهوم واخیست؟ په خپلو کتابچو کې یې ولیکئ او هغه د ټولګي په وړاندې ولولئ.

۳ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي او په هغو کې دې صفتونه پیدا او په مناسبو جملو کې وکاروي.

۴ـ په متن کې مو ولوستل چې عبدالرؤف بېنوا نومیالی لیکوال، شاعر، مؤرخ او هېواد پال سیاستوال و. ستاسې د نوموړي کوم اړخ ډېر خوښیږي خبرې پرې وکړئ؟

- لیکوال په ټولنه کې څه ارزښت لري؟

۵ـ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل په مناسبو کلمو سره بشپړې کړئ:

- عبدالرؤف بېنوا د پښتو ژبې یو نومیالی .... و.
- عبدالرؤف بېنوا په .... کې مړ.
- عبدالرؤف بېنوا له .... زیات چاپ او ناچاپ کتابونه لري.

۶ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بېنوا د نثر (ګرانه ملګریه!) مفهوم په خپلو الفاظو کې ټولګیوالو ته بیان کړي.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور و کلي یا سیمې او ښار د کوم شاعر لنډ ژوند لیک او د شعر یوه بېلګه ولیکي. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې دې یې ټولګیوالو ته ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ځنګلونو ارزښت

- تاسې له ځنګلونو سره اشنا یاست ؟
- ځنګلونه څه ګټې لري ؟

ځنګلونه سربېره پر دې چې دسون، دکورونو د پوښلو او دکړکیو او دروازو د جوړولو لپاره د اړتیا وړ لرګي برابروي او همداراز د هوا په پاکوالي، د ښکلي چاپېریال او طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې هم ستر ارزښت او اهمیت لري. دلته په دې لوست کې د ځنګلونو په ګټو او ارزښتونو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان یو غرنی هېواد دی چې زیاته برخه یې غرونو نیولې ده. له دغو غرونو څخه ځینې یې په ګڼو ونو او بوټو پوښلي دي چې هغو ته طبیعي ځنګلونه وایي.

له دغو ځنګلونو څخه که له یوې خوا د ودانیو د پوښلو، کړکیو، دروازو او نورو ضروري شیانو د جوړولو لرګي برابروي، له بلې خوا یې له لرګیو څخه د سون د توکو په توګه هم کار اخلي.

د ډول ډول مېوو او کورنیو څاروېو د روزنې لپاره ځنګلونه ور چاپېریال جوړوي. د وحشي حیواناتو او ډول ډول الوتونکو د استوګنې لپاره یو ډېر مناسب ځای ګڼل کېږي. ځنګلونو ډېرې ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې هم جوړې کړې دي. باید ووایو چې د ډېرو لوړو او ټيټو غرونو دشته والي په اندول زموږ د هېواد د ځنګلونو شمېره او سیمې ډېرې نه دي. د هېواد په مرکزي او شمالي برخو کې د هندوکش د لوړو غرونو لړۍ دي چې تل په واورو پټې وي او د ځنګلونو د رامنځته کېدو لپاره وړتیا نه لري. بیا هم کوم ځنګلونه چې همدا اوس زموږ په هېوادکې شته، که یې په سمه توګه سا تنه، څارنه او پالنه وشي او د یوې ملي شتمنۍ په توګه ورڅخه مناسبه ګټه واخیستل شي، تر ډېره زموږ د خلکو اړتیاوې پوره کولای شي او د ملي اقتصاد په پیاوړتیا کې ډېره ارزښتناکه ونډه ترسره کولای شي.

زموږ د هېواد د ځمکې ټوله دوه میلیونه هکتاره شاوخوا ساحه ځنګلونو پوښلې ده. دغه ځنګلونه په ټول هېوادکې یو شان نه دي. د بېلګې په توګه د پکتیا، کونړ او بادغیس په ولایتونو کې دغه کچه لوړه ده، خو په مرکزي او جنوب لویدیځو سیمو کې بیا هیڅ ځنګل نشته.

د کونړ او پکتیا په ځنګلونو کې د نښتر، څېړۍ او ښوون ډېرې ونې شته چې ډېر اقتصادي ارزښت لري. د بادغیس په ځنګلونو کې د پستې ځنګلونه شته دي چې د پستې خوندوره مېوه ترې لاس ته راځي. په ننګرهار، لغمان، نورستان او نورو سیمو کې هم ځنګلونه شته دي.

که ځنګلونه له یوې خوا ستر اقتصادي ارزښت لري، نو له بلې خوا د چاپېریال او هوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پاک ساتلو او د سیلابونو په وسیله د پېښیدونکو زیانونو د مخنیوي لپاره هم ډېر مهم دي. موږ ته لا زمه ده چې د یوې ارزښتناکې ملي شتنمی په توگه یې د سا تنې او ځارنې لپاره هلې ځلې وکړو. پر طبیعي ځنګلونو سربېره د هېواد په زیاترو سیمو کې مصنوعي ځنگلونه وکرو او ویې روزو چې د استوګنې چاپیریال مو ښکلی، هوا یې تازه او په زړه پورې شي .

د متن لنډیز:

زموږ هېواد غرنی دی، له همدې امله په ځینو سیمو کې ډېر گڼ او پراخ ځنګلونه لري. دغه ځنګلونه په اقتصادي او سوداګریز ارزښت سربېره د هوا په پاکوالي او د ښکلو طبیعي منظرو په رامنځته کولو کې د ستاینې وړ ونډه لري. ځنګلونه د سیلابونو مخنیوی کوي او موږ له طبیعي مصیبتونو څخه هم تر یوه حده سا تي. د ملي شتمنی په توګه یې باید ساتنه او څارنه وشي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې متن په چوپتیا سره ولولي، بیا دې نور زده کوونکي د متن یو یو پاراګراف په لوړ غږ د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي .

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د کتاب له متن څخه د ځنګلونو ګټې ولیکي او بیا دې په وار سره د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ یو یو زده کوونکی دې د ټولګي مخې ته را وغوښتل شي چې په لنډه توګه د هېواد د بېلا بېلو ځنګلونو سیمې وښيي او د ځنګلونو د اهمیت په هکله خبرې وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پورته عکسونو ته وګورئ او د ځانګړنو په هکله يې څو کرښې په خپلو کتابچو کې وليکئ.

۴ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووايئ :

- ځنګلونه څه ته وايي ؟
- ځنګلونه د چا مال بلل کېږي ؟
- تاسې د هېواد د ځوانانو په توګه د ځنګلو د ساتنې او څارنې لپاره څه وړانديزونه لرئ.

۵ــ دا لاندې جملې ولولئ چې په کومې زمانې (اوس مهال ــ تېر مهال او راتلونکي مهال) پورې اړه لري، په چوکاټ کې يې په پنسل وليکئ :

۱ــ زه پرو سږکال د کونړ ځنګلونو ته تللی وم .

۲ــ زه ځنګل ته ځم .

۳ــ زه به له خپل ورور سره د پکتيا د ځنګلونو ليدلو ته لاړ شم.

کورنی دنده

زده کوونکي دې د ځنګلي ونو او د دوی په سيمو کې د موجودو ونو نومونه ليست کړي د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې دې هغه ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبې او روغتیا

- تاسې له کوم ډول لوبو سره مينه لرئ ؟
- لوبې څه ګټه لري؟

موږ په ټولنه او هېوادکې په سيمه ييزه، ملي او نړيواله کچه يو شمېر لوبې او ورزشونه لرو چې ډېر مينه وال لري. دغه لوبې نه يوازې دا چې غوره بوختياوې دي، ډېرې روغتيايي ګټې هم لري. دلته په دې لوست کې پر هغو خبرې کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوبې یوازې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې د ځوانانو لپاره ډېرې نورې ګټې هم لري. د ځوانانو پټ استعدادونه راڅرګندوي او هغوی ځیرک، کوښښي، کارکوونکي، وخت پېژندونکي، زغمونکي او ژمن روزي.

لوبې سربېره پر یوې غوره بوختیا او پورته یادو شوو ښېګڼو، د بدن د روغتیا او سلامتیا لپاره هم ډېرې ګټې لري. د هغو په ارزښت او اهمیت باید موږ پوه شو. پخوا به زیا تره چارې او کسبونه، لکه : ترکاڼي، اهنګري، یوې کول، لو کول او د کرنې نورې چارې د انسان د بدن او متو په زور او ځواک سرته رسیدلې.

تر ډېرو لیرې لیرې وا ټنونو به خلک پلي تلل، که څه هم دغه کارونه به د اړتیا له مخې تر سره کېدل، خو هغه په حقیقت کې یو ډول سپورت هم و.

اوس د عصري پرمختګونو له امله د ژوندپه ټولو چارو کې ډېرې اسانتیاوې رامنځته شوي دي. دکارونو لپاره لوی او واړه ماشینونه او د تګ را تګ لپاره ډول ډول وسیلې جوړې شوي دي، ځکه د انسان د بدني کار ډګر لږ او ډېر تنګ شوی دی. داچې د انسان د بدن غړي داسې ځانګړتیا لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستیږي او که کار ترې واخیستل شي، ډېره ښه وده کوي او پیاوړي کېږي.

هغه بېلا بېلې سیمه ییزې، ملي او نړیوالې لوبې، لکه: والیبال، فوټبال، ټینیس، باسکټبال، کرکټ، هاکي، ځغاسته یا منډې وهل، لامبو وهل، وزن پورته کول، غېږه نیول (پهلواني) وزلوبه، جمناستیک او همدارنګه د ماشومانو ځینې سیمه ییزې لوبې، لکه: پټ پټونی، رسۍ لوبه، پنډوس، چندرۍ، د واورو جنګ او داسې نور چې په ځانګړې یا ډله ییزه بڼه ترسره کېږي، لوبې ورته وایي.

لوبې ډېرې جسمي او روحي روغتیایي ګټې لري . د لوبو کولو پر وخت د بدن غړي په حرکت راځي. بدن خوله کېږي او له هغو سره ډېر زهرجن مواد بهر ته وځي. د لوبو په بهیر کې ساه ایستل ګړندۍ کېږي، بدن نوې او تازه هوا اخلي. روحي ستړیا له منځه ځي، زړه او بدن غښتلی کېږي. لوبې او ورزشونه د ځوانانو ترمنځ صمیمیت زیاتوي او ان تردې چې د ملتونو ترمنځ سیالۍ په لوبو کې د دوستۍ او سولې فضا رامنځته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لوبو او ورزش یوه بله ډېره مهمه ګټه دا ده چې د انسان بدني استعدادونه او مهارتونه وده کوي، ذهني، اخلاقي او ټولنیزې ځانګړنې یې پالنه او روزنه مومي.

د ډله ییزو لوبو له امله د لوبغاړو په خپلو کې د همکارۍ او یو پر بل د باور او ملګرتیا روحیه پیاوړې کېږي.

تاسې باید د زده کړې د چارو ترڅنګ لوبو او ورزش ته هم مناسب وخت ورکړئ، په ځانګړو ډله ییزو لوبو او ورزشونو کې برخه واخلئ چې بدن مو روغ رمټ او د هر ډول جسمي او روحي کارونو سرته رسولو ته چمتو شي.

د متن لنډیز:

لوبې بوختیا او وخت تیرول نه دي، بلکې ډېرې نورې روغتیایي او ټولنیزې ګټې هم لري. اوس د فزیکي کار او فعالیت ډګر لږ او ډېر تنګ شوی او ډېر کارونه د ماشین په وسیله تر سره کېږي. د انسان بدن داسې ځانګړنه لري چې که کار ترې وانه خیستل شي، سستېږي. که کار ترې واخیستل شي، نو ډېره پیاوړتیا مومي. ددې لپاره د بېلا بېلو لوبو تر سره کول ډېر ضروري دي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې لومړی متن په چوپتیا سر ولولي، بیا دې ځینې زده کوونکي متن په لوړ غږ د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دریو برابرو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې د لویانو سیمه ییزې لوبې، دویمه ډله دې په ملي کچه منل شوې نړیوالې لوبې او درېمه ډله دې د ماشومانو بېلا بېلې لوبې لست کړي او بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ووايي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور زده کوونکي دې هغه په خپلو کتابچو کې ولیکي.

۳_ لاندې پوښتنو ته دې مناسب ځوابونه ووایي.

- لوبې او ورزش څه شی دی؟
- لوبې او ورزش روغتیا ته څه گټه لري؟
- لوبې او ورزش په ټولنیز لحاظ څه گټې لري؟
- که زموږ د هېواد لوبغاړي په نړیواله کچه په سیالیو کې بریالیتوب تر لاسه کړي، تاسې ته څه احساس پیدا کېږي؟ څو تنه دې د ټولگي په مخ کې پرې خبرې وکړي.

۴_ په متن کې فعلونه په نښه او هغه په مناسبو جملو کې وکاروئ.

۵_ زده کوونکي دې د عکس له مخې د لوبو په اړه خبرې وکړي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶_ د لاندې جملو خالي ځايونه په پنسل په مناسبو کلمو ډک کړئ :

- لوبې او ورزش ډېرې .... گټې لري.
- د واليبال لوبه د .... ترمنځ کېږي.
- وز لوبه زموږ د هېواد يوه .... ده.
- د لوبو او ورزش په ترسره کولو د انسان د بدن غړي .... کېږي.
- لوبې د لوبغاړو ترمنځ د .... او .... د رامنځته کېدو سبب گرځي.

کورنۍ دنده

هرزده کوونکی دې د خپلې خوښې يوې لوبې په اړه معلومات وليکي او هغه دې د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې ټولگيوالو ته ووايي.

هغه څوک چې بدني تمرينونه کوي، هيڅ ډول درملو ته اړتيا نه لري، د هغه درمل او دوا په بدني حرکتونو کې ده.

(ابو علي سينا بلخي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویکتور هوګو

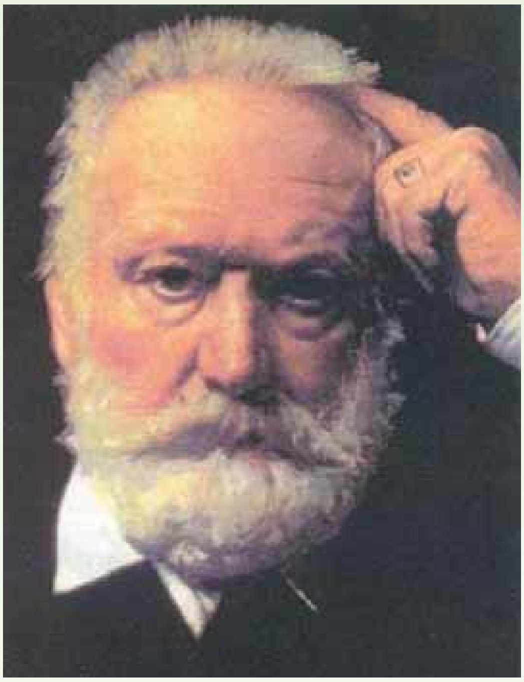

- تاسو په نړیوالو ادبي شخصیتونو کې د چا نومونه پیژنئ؟
- مورږ ته د نړۍ د ادبي نامتو څېرو پېژندل څه ګټه لري؟

د نړۍ د ادبیا تو په تاریخ کې ډېرې ستري ادبي څېرې شته چې د خپلو ارزښتناکو ادبي اثارو له امله یې نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. له دغو ادبي څېرو څخه د فرانسې نامتو لیکوال، ویکتور هوګو هم و چې د لوړو ادبي ارزښتمنو اثارو د لیکلو له امله یې زیات نړیوال شهرت په برخه شوی دی. دلته یې په دې لوست کې درپیژنو.

پیاوړی لیکوال او شاعر ویکتور هوگو په ۱۸۰۲ م. کال د فرانسې په بیزانسون ښار کې زیږېدلی دی. پلار یې د پوځ لوړ پوړی دولتي چارواکی او جنرال و.

د هوگو کورنۍ د ده تر زېږېدلو څه موده وروسته د بیزان سون له ښار څخه د پاریس ښار ته ولېږدول شوه. هوگو د ځوانۍ پر مهال په شعر ویلو پیل وکړ. له ادبیاتو او مطبوعاتو سره د زیاتې مینې له کبله یې یوه مجله هم خپره کړه چې تر ۱۸۲۱ م. پورې یې خپرونو دوام وکړ.

د شعرونو لومړنۍ ټولگه یې تر خپرېدو وروسته د لوستونکو له ډېر تاوده هرکلي سره مخامخ شوه او ستره ادبي جایزه یې هم تر لاسه کړه. په ۱۸۴۳ م. کال د هوگو په ژوندکې هغه مهال بدلون رامنځته شو چې ځوانه لور یې مړه شوه. تر دې وروسته هوگو له ادبیاتو څخه سیاست ته مخه وکړه.

کله چې ناپلیون واکمن شو، ویکتور هوگو له هغه سره مخالفت پیل کړ. په پایله کې هغه اړ شو چې فرانسه پرېږدي. هغه لومړی بلژیک او بیا انگلستان ته لاړ.

ویکتور هوگو د انگلستان د جرسي په جزیره کې د استوگنې پر مهال د ((مجازات)) په نامه اثر ولیکه او په همدغه کال یې د خپلو شعرونو ټولگه د ((ننداره چیان)) تر سرلیک لاندې هم خپره کړه. نوموړی تر ۱۸۷۰ م. کال پورې هلته پاتې شو او خپل نور مشهور اثار د ((پېړیو حکایتونه)) او ((بینوایان)) یې ولیکل.

په ۱۸۷۰ م. کال هغه مهال چې په فرانسه کې جمهوري حکومت رامنځته شو، هوگو بیرته پاریس ته ستون شو. د فرانسې خلک تر ننه هغه ته د یو ستر ملي او ولسي لیکوال په سترگه گوري. مشهورو اثارو یې نوم د نړۍ د ادبیاتو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي کړی دی. د هوگو اثار د نړۍ په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي.

ویکتور هوگو په ۱۸۸۵ م. کال د ۸۳ کالو په عمر له دې نړۍ څخه سترگې پټې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

ویکتور هوګو د فرانسې نامتو لیکوال و چې د خپل ادبي شهکار ((بینوایان)) په لیکلو یې ستر نړیوال نوم او شهرت تر لاسه کړی دی. په نړیوالو ادبیا تو کې به ډېر لږ لیکوال په خپل وخت کې د ویکتور هوګو په څېر هر اړخیز نړیوال شهرت ته رسیدلي وي. د هوګو اثار په نړیوالو ژبو ژباړل شوي دي.

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې دنورو ټولګیوالو په استازیتوب متن په لوړ غږ ولولي.

- ځینې زده کوونکي دې د متن یو یو پاراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې هغه لغتونه چې ښوونکي پر تخته لیکلي او معنا کړي دي، پخپلو کتابچو کې ولیکي.

- څو زده کوونکي دې په تخته لیکل شوي لغتونه په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د خپل هېواد د څو مشهورو ادبي شخصیتونو نومونه ولیکي، ځینې دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ووایي.

۴ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ورکړئ:

- ویکتور هوګو څنګه نړیوال ادبي شهرت ترلاسه کړ؟
- ویکتور هوګو ولې او څه ډول له ستونزو سره مخامخ شو؟
- کومې پیښې د ویکتور هوګو په ژوندکې بدلون راوست؟

۵ـ د لاندې جمع نومونو مفرده بڼه په خپلو کتابچو کې ولیکئ، په مناسبو جملو کې یې وکاروئ:

نومونه   زده کوونکي   شخصیتونه   شاعران   ادیبوهان

- د لاندې جملو سمه معنوي او املایي بڼه د هغو په وړاندې په پنسل سره ولیکئ:

هوګو د انګلستان اوسېدونکی و. (   )

هوګو يو مشهور سوداګر و. (   )

هوګو زوی و د يو جنرال. (   )

۶_ هرزده کوونکی دې د خپل څنګ ټولګیوال ته له متن څخه يوه برخه د املاء په توګه و وايي او بيا دې هغه د کتاب له مخې سمه کړي.

۷_ په لاندې کلمو کې نومونه، صفتونه او فعلونه جلا کړئ:

ښکلی	هوګو	لاړ	پياوړی	محمود
خوړل	نوميالی	ابن سينا	ليکل	ژړل

کورنۍ دنده

داسې يو متن په کور کې وليکئ چې د پښتو پنځه واړه ((ی ګانې)) پکې مراعات شوې وي، په بل پښتو درسي ساعت کې يې خپلو ټولګيوالو ته د تختې پرمخ وليکئ او راغلې ((ی ګانې)) پکې په نښه کړئ.

ازادي

د اسمانونو، د چمنونو او د سيندونو بې ازاره لارويانو ته زبان مه رسوئ او ازادۍ ته يې په احترام وګورئ. د دغو بېوزلو او بې ګناهو ازادي مه ايساروئ چې د تقدير او سرنوشت قاضي او حاکم ستاسو ازادي سلب نه کړي.

(ويکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوارلسم لوست

د بشر حقونه

- تاسې بشري حقونه پیژنئ؟
- د نورو حق ته باید څرنګه درناوی ولرو؟

انسانان په ټولنه کې یو لړ حقونه لري چې دا د دوی ځانګړي حقونه دي. دغه راز په ټولنه کې د نورو حقونو په وړاندې مکلفیتونه هم لري چې هغو ته باید درناوی وکړي.

په دې لوست کې په ټولنه کې د بشري حقونو په هکله خبرې کوو او لولو چې انسانان په ټولنه کې د کومو حقونو لرونکي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ چې په دې نړۍ کې انسان پیداکړی، له هماغه پیله یې پرې د زیات شمېر بشري حقونو لورینه هم کړې ده. بشر ته د خدای ﷻ د ورکړو حقونو شمېره ډېره زیاته ده، لکه د ژوندکولو حق، د ملکیت لرلو حق، د زده کړې حق، د روغتیا حق، د تابعیت حق، د فکر او بیان د ښرګندولو حق، د انساني کرامت او شخصیت د خوندیتوب حق او نور. د ټولنیز ژوند په بهیر کې وخت په وخت د زورواکو له خوا د کمزورو حقونه په زورزیاتي تر پښو لاندې او له هغو څخه بې برخې کېږي. که وګورو، له خپلو حقونو څخه دفاع او د ترلاسه کولو لپاره یې هلې ځلې ډېر اوږد تاریخ لري. ډېرې بېلګې یې په بشري تاریخ کې خوندي دي.

د اسلام د سپېڅلي دین په راتګ سره د بشر حقونو ته پوره درناوی وشو او په بېلابېلو بڼو موجود ټول توپیرونه یې له منځه یوړل. په الهي احکامو او نبوي ارشادا تو کې د دغو بشري حقونو د تثبیت په هکله ډېرې زیا تې لارښوونې شته. د بېلګې په توګه کله چې حضرت ابوذر غفاري حضرت بلال ته وویل: ای حبشي غلامه! حضرت محمد ﷺ ورته وفرمایل : تور حبشي او سید قریشي دواړه برابر او د خدای ﷻ بنده ګان دي.

نو ویلای شو چې ټول انسانان برابر حقونه لري او په ځانګړي او ټولنیز ژوند کې باید له هغو څخه برخمن شي.

د بشري تاریخ په اوږدو کې، که څه هم د نړۍ په ګوټ ګوټ کې وګړو د خپلو بشري حقونو د ترلاسه کولو لپاره ځانګړې او ډله ییزې هلې ځلې کړې او غږونه یې پورته کړي دي، خو په نړیواله کچه داسې کومه اداره نه وه چې له هغوی څخه چې حقونه یې سلب شوي، ملا تړ وکړي. د دویمې نړیوالې جګړې په بهیر کې چې زیات شمېر انسانان ووژل شول او په نړیواله کچه په بشري حقونو سخت تیری وشو، د جګړې له پای ته رسېدو وروسته د دې اړتیا پیښه شوه چې په نړیواله کچه داسې یوه لایحه او قانون رامنځته کړي چې د بشر له حقونو څخه دفاع وکړي. په دې لړ کې په ۱۹۴۷ م. کال د ملګرو ملتونو د عمومي ټولنې له خوا د بشر د حقونو نړیواله اعلامیه تصویب شوه. دا اعلامیه یوه سریزه او (۳۰) مادې لري. وروسته بیا په بېلا بېلو وختونو کې د بشري حقونو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوند بېلا بېل کنوانسیونونه تصویب شوي دي چې هر یو په خپل ځای ځانګړی ارزښت او اهمیت لري.

د بشر د حقونو د نړیوالې اعلامیې له مخې انسان تر هر څه لومړی د ژوند کولو، ازادۍ او د شخصي امنیت لرلو حق لري . همدارنګه هیڅوک باید شکنجه یا ونه رټل شي او نه دې هغه له زور زیاتي، ناوړه سلوک او سپکاوي سره مخامخ کړای شي.

هر څوک حق لري چې حقوقي شخصیت یې په رسمیت وپېژندل شي. ټول د قانون په وړاندې برابر دي. هیڅوک دې په خپل سر بندي یا له خپل ټاټوبي تبعید نه کړای شي. د چا په شرافت او ابرو دې تیری نه کېږي. هر څوک حق لري چې ازاد فکر وکړي، خپل فکر او نظر په ازادانه ډول څرګند کړي.

د بیان ازادي چې د بشر د حقوقو د نړیوالې اعلامیې په نولسمه ماده کې راغلې، د بشر له ډېرو مهمو او بنسټیزو حقونو څخه ګڼل شوې ده. په دې برخه کې یادونه شوې ده چې هر څوک د بیان د ازادۍ حق لري او د خپل نظر په څرګندولو کې باید ویره او ډار ونه لري.

د بشر د حقوقو د نړیوالې اعلامیې دغه ماده خلکو ته دا حق ورکوي چې له هرې وسیلې څخه چې کېدای شي اطلاعات او معلومات ترلاسه کړي او یا یې نورو ته ورسوي، خو د یادونې وړ ده چې د بیان ازادي هم خپلې پولې او حدونه لري تر هغه چې په کې بشري کرامت ته سپکاوی نه وي رامنځته شوی او د هغه په وسیله د چا بشري حقوق تر پښو لاندې نه شي، د چا له دیني او مذهبي عقیدو، قومي، نژادي او توکمیز حیثیت او له خپلو ملي هېوادنیو ګټو سره په ټکر کې نه وي. د بیان ازادي جایز ده.

ـ زده کړه یا ښوونه او روزنه چې هم د انسان له ډېرو مهمو او لومړنیو حقونو څخه ده، د بشر د نړیوالې اعلامې په شپږویشتمه ماده کې د هغې په اړه داسې راغلې دي:

ـ هر څوک حق لري چې زده کړه وکړي. زده کړه به لږ تر لږه په لومړنیو دورو کې وړیا وي. لومړنۍ زده کړه به اجباري وي، فني او حرفوي زده کړې به د ټولو په واک کې وي.

ـ د زده کړو موخه به د انساني شخصیت وده، د بشر حقونو ته درناوی او بنسټیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ازادي وي.

ـ مور او پلار به د خپل ماشوم په اړه د زده کړې د ډول په ټاکنه کې لومړيتوب ولري.

ـ دولت مکلف دی چې د وګړو لپاره بې له کوم توپيره د زده کړې لارې چارې برابرې کړي، چې په دې توګه د خلکو د ذهني روزنې شرايط برابر شي.

د بشر د حقونو په نړيواله اعلاميه کې د داسې نورو ډېرو حقونو يادونه هم شوې ده چې هغه ټول د انسان طبيعي او ټولنيز حقونه ګڼل کېږي.

په نړيواله کچه ټول هغه هېوادونه چې د بشر د حقونو اعلاميه يې لاسليک کړې ده، په ملي کچه دغه دولتونه مکلف ګڼل کېږي چې د هغو رعايت وکړي. د ملګرو ملتونو د بشري حقونو اداره او د بشر د حقونو بېلا بېلې نړيوالې ټولنې په نړۍ کې د بشري حقونو حالت ته پاملرنه کوي او هغه څاري.

اوس چې زموږ په هېواد کې د سولې، سوکالۍ، ټولنيزو او اقتصادي پرمختګونو لپاره لارې چارې برابرې شوي دي، دولت د بشر ي حقونو د نړيوالې اعلاميې د لاسليک کوونکي او ژمن غړي په توګه د بشر حقونو ته پاملرنه کوي. په هېواد کې د بشر د حقونو خپلواک کميسيون رامنځته شوی چې د بشر له حقونو څخه دسر غړونې او نورو اړوندو مسايلو د څارنې چارې سمبالوي.

دمتن لنډيز:

هر انسان که ښځه وي او که نر، په ټولنه کې د ژوند کولو، د فکر او بيان د ازادۍ حق، دانساني کرامت او شخصيت د خونديتوب حق لري. په اسلام کې هم د بشر د حقونو پوره درناوی شوی دی او په نړيواله کچه هم د بشر د حقونو د ورکولو او درناوي په هکله ځانګړي قوانين رامنځته شوي او هېوادونه يې په رعايت کولو اړ او مکلف ګڼل کېږي. اوس داسې ادارې او سازمانونه شته چې په ټوله نړۍ کې د بشر د حقونو حالت له نژدې څخه څاري .

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې په اسلام کې د بشر حقونه د متن له مخې ووايي او څو تنه دې د بشر د حقونو په نړیوالې اعلامیې کې راغلي حقونه د متن له مخې ووايي.

ـ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه د متن بېلا بېل پراګرافونه ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو وویشل شي : یوه ډله دې په متن کې ((مفردې کلمې)) ولیکي او بله دې ((مرکبې کلمې)) او بیا دې د هرې ډلې استازي هغه د ټولګي په مخ کې ووايي.

۳ـ لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- د اسلام دین انسان ته کوم حقونه ورکړي دي؟
- د بشر د حقونو په نړیوالې اعلامیې کې د کومو بشري حقونو یادونه شوې ده؟
- دولتونه د بشري حقونو په هکله په څه مکلف شوي دي؟
- تاسو له دې لوست څخه څه مفهوم ترلاسه کړ؟
- د بشر د حقونو د ورکړې په برخه کې ستاسو نظر څه دی؟
- که په ټولنه کې بشري حقونه ورنه کړل شي، ستاسو په نظر به څه زیانونه رامنځته شي؟

۴ـ په لاندې جدول کې تش ځایونه په مناسبو جملو په پنسل ډک کړئ:

ماضي (تېره زمانه)	حال (اوس مهال)	مستقبل (راتلونکې زمانه)
ما لیک ولیکه.		
		احمد به راشي.
	زه لوست وایم.	
		څوک به درس ووايي.

۵_ لاندې جملې ولولئ او د سمې جملې په مخامخ چوکاټ کې په پنسل نښه وکړئ :

- بشر ته په ټولنه کې حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- بشر ته ځیني حقونه ورکړل شوي دي. ☐
- د بشر د حقونو فکر له دویمې نړیوالې جګړې وروسته رامنځته شوی دی. ☐
- له لومړۍ نړیوالې جګړې وروسته رامنځته شو. ☐

کورنۍ دنده

ستاسو په شاوخوا کې د بشر د حقونو حالت څنګه دی؟ په دې اړه له خپل مور او پلار او نورو مشرانو څخه هم وپوښتئ، که مو په زړه پورې څه پیدا کړل، له ځانه سره يې يادداشت کړئ، د بلې ورځې پښتو درسي ساعت کې پرې خبرې وکړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلخي ابن سينا

■ زموږ د هېواد د لرغونو نومياليو پوهانو په ډله کې چې په ملي او نړيواله کچه له لوړ نوم او شهرت څخه برخمن دي، د چا له نامه سره اشنا یاست؟ کومې داسې نامتو څېرې پېژنئ؟

موږ د خپل هېواد په تاريخ کې ډېر نومیالي علمي او فرهنګي شخصيتونه لرو چې وياړلي علمي او فرهنګي کارنامې لري . هغوی نه يوازې زموږ د هېوادوالو، بلکې په نړيواله کچه د ټول بشريت لپاره د وياړ سبب دي . له دغو نومياليو علمي او فرهنګي شخصيتونو څخه يو هم ابن سينا بلخي دی چې په دې لوست کې يې درپيژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا بلخي زمونږ د هېواد او په نړیواله کچه له سترو عالمانو، پوهانو او طبیبانو څخه ګڼل کېږي . اصلي نوم یې حسین دی، په شیخ الرئیس او ابن سینا مشهور دی . په یو روایت په ۳۶۳ هـ . ق . او د یو بل روایت له مخې په ۳۷۰ هـ . ق. کال د بخارا په ((افشنه)) نومي کلي کې زېږېدلی و.

پلار یې عبدالله، د بلخ له نومیالیو څخه و او په سکندریه نومي سیمه کې یې استوګنه لرله.

د منصور بن عبدالمالک ساماني د واکمنۍ په وخت کې بخارا ته چې د سامانیانو پایتخت و، لاړ. څرنګه چې عبدالله ډېر با تد بیره شخصیت و، دربار ته یې لاره پیدا کړه او ډېر ژر د دربار په مخورو کې وګڼل شو، هلته یې د افشنه په کلي کې ((ستاره)) نومې ښځه په نکاح کړه، خدای ﷻ زوی ورکړ، نوم یې پرې ((حسین)) کېښود چې وروسته یې د ابن سینا په نوم نړیوال شهرت پیدا کړ. اوس نه یوازې زمونږ هېواد پرې وياړي، بلکې ټوله نړۍ او انسانیت پر هغه ویاړ او فخر کوي.

ابن سینا دومره لوړ استعداد او پیاوړی ذهن درلود چې په لس کلنۍ کې یې قرآن عظیم الشان او نور مروجه دیني علوم، د دین اصول، د ادب د علم اصول، صرف، نحو، لغت، معاني، بیان او نور زده کړل او بیا یې له محمود مساح څخه چې په هغه وخت کې د ریاضي او نورو طبیعي علومو لوی عالم و، ریاضي او نور علوم هم زده کړل.

نوموړی وروسته د طبابت په زده کړه بوخت شو. شپاړس کلن و چې د خپلې سیمې په نومیالیو دیني عالمانو او طبیبانو کې وشمېرل شو، د نوم او شهرت اوازې یې هر لورته خپرې شوې. وایي چې یو ځل نوح بن منصور ساماني پاچا ډېر ناروغه شو، نو ابن سینا د هغه دارو درمل وکړل . هغه ژر جوړ شو، کله چې منصور د ابن سینا دا بې سارې پوهه او استعداد ولید، سمدستي یې هغه ته اجازه ورکړه چې د پاچا له ځانګړې شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي .

ابن سینا چې د ډېر تیز ذهن او قوي حافظې خاوند و، په ډېره لږه موده کې یې د هغه کتابتون ډېر مهم کتابونه ولوستل او د هغو زیا تې برخې یې خپلې حافظې ته وسپارلې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۲۱ کلنۍ کې یې د کتابونو په تالیف پیل وکړ او د ژوند ډېره برخه یې په لیکلو او لوستلو تېره کړه. هغه هېڅکله په لیکلو او لوستلو نه ستړی کېده. که د ورځې به یې حکومتي او دفتري کارونه کول، نو د شپې به یې تر ډېره وخته مطالعه کوله او یا به یې کتابونه لیکل. هغه په لیکلو کې دومره چټک و چې د خپل مشهور اثر (شفاء) اتلس ټوکه یې په شلو میاشتو کې لیکلي دي.

ابن سینا د پلار تر مړینې وروسته هم په بخارا کې و او د نوح بن منصور ساماني په دربار کې یې ښه درناوی کېده. خو کله چې د سامانیانو واکمني ګډه وډه شوه او د غزنویانو تر سلطې لاندې راغلل، نو ابن سینا ګرګانج ته لاړ.

کله چې سلطان محمود غزنوي ټوله بخارا ونیوله، څرنګه چې هغه د ابن سینا له علمي مقام، نوم او شهرت څخه خبر و، غوښتل یې چې له ځان سره یې غزني ته راولي، په هغه پسې یې خپل استازی ورولېږه، خو را نغی او له هغه ځایه نشاپور ته او بیا جرجان ته ولاړ. هلته د قابوس واکمني وه چې ډېر علم پالونکی واکمن و. د ابن سینا یې ډېر درناوی وکړ. ابن سینا هلته په طبابت لاس پورې کړ او ډېر ژر د لوړ نوم او شهرت خاوند شو. کله چې هلته اړ و دوړ پیښ شو، ابن سینا (ری) او بیا همدان ته لاړ. هلته شمس الدوله امیر و. کله چې ابن سینا د هغه د ناروغۍ درملنه وکړه، د وزارت چارې یې ورو‌سپارلې. ابن سینا په همدغه وخت کې د خپل شاګرد ابو عبیدالله په غوښتنه د (الشفاء) او (القانون) مشهور کتابونه ولیکل چې نړیوال شهرت لري او په ډېرو ژبو ژباړل شوي دي. ابن سینا د خپل وخت ډېر لوی دیني عالم و. د دیني علومو په بېلا بېلو برخو، لکه تفسیر، حدیث، فقه، صرف، نحو او نورو په هکله یې زیات شمېر اثار لیکلي دي.

نوموړی یو لوی فیلسوف و. د منطق، فلسفې، روحیاتو او اخلاقو په هکله هم ډېر تالیفات لري. لوی طبیب او حکیم و. د طبابت په هکله یې داسې کتابونه لیکلي دي چې اوس هم د اروپا او نورې نړۍ په پوهنتونونو او طبي تعلیمي مرکزونو کې لوستل کېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن سینا په دري، عربي، او ترکي ژبو ښه پوهېده او لیکنې یې پرې کولی شوې او شعرونه یې هم پرې ویلی شول. لنډه دا چې ابن سینا د ژوند او پوهې په هره برخه کې خپل فکر او قلم ازمویلی دی او ډېر ارزښتناک اثار یې رامنځته کړي دي، ((د افغانستان نومیالي)) د کتاب مؤلف د ابن سینا د کتابونو یو اوږد لست راخیستی چې د هغه له مخې یې د ټولو تالیف کړو او ژباړلو کتابونو شمېره ۴۵۴ ته رسیدلې ده.

دغه نومیالی عالم لومړی د قولنج او بیا د میرګیو (صرع) په ناروغۍ اخته او د ۴۲۸ هـ . ق . کال د روژې په لومړۍ نیټه د جمعې په ورځ په همدان کې وفات او هلته خاورو ته وسپارل شو.

د متن لنډیز:

ابن سینا زموږ د هېواد د نومیالیو علمي فرهنګي شخصیتونو له ډلې څخه دی چې نه یوازې د هېواد او سیمې، بلکې په نړیواله کچه له ستر نوم او شهرت څخه برخمن دی . نوموړی نه یوازې ستر عالم او فیلسوف و، بلکې د خپل وخت له پیاوړو حکیمانو او طبیبانو څخه هم ګڼل شوی دی او داسې علمي اثار یې لیکلي چې اوس د اروپا په پوهنتونونو کې لوستل کېږي او په عامه کچه ترې ګټه اخیستل کېږي.

فعالیتونه

۱ـ هر زده کوونکی دې په خپل وار له متن څخه د خپلې خوښې یو پراګراف ولولي. نور زده کوونکي دې ورته په ځېرتیا سره غوږ ونیسي.

۲ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنګ ملګري ته د متن یوه برخه د املاء په توګه و وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته دې بيا دواړه خپل ليکلي متنونه د کتاب له مخې اصلاح کړي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ورکړئ :

- ابن سينا د عمر په کوم پړاو کې د ديني علومو زده کړه پای ته ورسوله؟
- ابن سينا ته چا اجازه ورکړه چې له شاهي کتابتون څخه ګټه واخلي؟
- د ابن سينا مشهور کتاب څه نوميږي او د څه په هکله دی؟
- د ابن سينا کتابونه چېرې او په کومو طبي ښوونيزو او روزنيزو مرکزونو کې لوستل کېږي؟

۴ـ په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په نښه او په خپلو کتابچو کې يې وليکئ.

- دالاندې فعلونه د زمانې له مخې معلوم او په خالي ځايونو کې يې په پنسل وليکئ :
  - زه کار کوم (   )
  - ته به درس ولولې (   )
  - تا ليک ليکلی دی (   )

۵ـ له دې لاندې کلمو څخه په خپلو کتابچو کې جملې جوړې کړئ :

زه	ابن سينا	ښوونکی	لوبې	درس	پلرنی
درناوی	ګټه	ورځ	تاتوبی	کوم	ته
وايم	اصلي	ډېر	روغتيا	هره	دی
بلخ	د خپل	لري			

۶ـ زده کوونکي دې په دريو ډلو وويشل شي : يوه ډله دې په دې متن کې ځو مشکل لغتونه را واخلي، يو تن دې د نورو په استازيتوب هغه پرتخته وليکي. د بلې ډلې ځو زده کوونکي دې هغه معنا کړي. د دريمې ډلې ځو تنه دې هغه په خپل وار سره په مناسبو جملو کې استعمال کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

کورنۍ دنده

د افغانستان د مشهورو او علمي څېرو په اړه له خپلو مشرانو وپوښتئ او یا که خپله معلومات لرئ په څو کرښو کې یې ولیکئ. په راتلونکي پښتو درسي ساعت کې یې ټولګیوالو ته ولولئ.

د کابل بالاحصار

■ تاسې کله پخپلو سيمو يا نورو سيمو او ولايتونو کې لرغونې کلاګانې ليدلي دي؟

هغه لوړې کلاګانې چې په لرغونو زمانو کې د پوځي او سياسي موخو لپاره پر غونډيو او لوړو ځايونو جوړې شوي دي، بالاحصارونه يې بولي. زموږ د هېواد په ځينو ولايتونو کې هم دغه ډول کلاګانې شته چې زياتره اوس د کنډوالو په توګه پاتې دي، يوه هم د هېواد په پلازمېنه (کابل) کې ده چې د کابل بالاحصار يې بولي. په دې لوست کې يې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ د هېواد په ځينو ولايتونو کې د پوځي او دفاعي موخو لپاره په لوړو ځايونو کې کلاګانې او بالاحصارونه جوړ شوي دي چې هر يو يې په خپل ځای د تاريخي لرغونتوب له کبله ارزښت لري. هغه کلاګانې چې پر لوړو ځايونو او غونډيو جوړې شوې، د بالاحصارونو په نامه يادېږي. د کندوز، غزني، زابل، پکتيا او کابل بالاحصارونه يې ډېرې ښې بېلګې دي.

د غزني بالا حصار

د کابل د اوسني ښار په سهيل ختيځه برخه کې يوه جنګي کلا ده چې د يوې غونډۍ پر لوړه هواره سطحه له ډېرينو پلنو ديوالونو څخه جوړه شوې او د کابل د بالاحصار په نامه يادېږي.

دا کلا چې له سويل لويديځې خوا نه د شېر دروازې د غره د سر په ديوال پورې نښتې، تر اوسه يې ډېرېن برجونه پر ځای ولاړ او د ليدونکو د پاملرنې وړ دي. د بالاحصار په شمالي لمنه کې يو لرغونی کوچنی ښار ودان و. له دې څخه څرګندېږي چې د بالاحصار ارګ د سلطنتي حاکمانو او چارواکو د ناستې، د نغدي پانګو (خزانو) او ارزښتمنو څيزونو د اېښودلو او ساتلو ځای و.

داسې ښکاري چې يو وخت به همدلته د هېواد او سيمې د واکمنانو برخليک ټاکل کېده، د پاچاهانو پر سر تاجونه اېښودل کېدل او له دغه ځايه د ملي پت او د هېواد د ساتنې، د واکمنۍ د پراختيا او اداره کولو لپاره کارونه سمبالېدل. د کابل لرغوني ښار له بالاحصار پرته د پاچهۍ بل مقر نه درلود.

دې غونډۍ ته په کتنه ويلای شو چې بالاحصار د لوګر د درې په خوله کې پروت

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی. د ښهر دروازې جوړښت او موقعیت د بالاحصار دفاعي ارزښت نور هم زیات کړی دی چې تر اوسه پورې د کابل بالاحصار، د کابل ښار پر ګرد چاپېره د یوې حاکمې نقطې حیثیت لري.دغه ودانۍ چې زموږ د لرغوني تاریخ یوه روښانه نښه ګڼل کېږي، د جوړولو د وخت او نېټې په هکله یې د تاریخ پوهانو بېلا بېلې نظریې موجودې دي.

د تاریخي څېړنو له مخې د دغې تاریخي کلا لرغونتوب د اسلام له راتګ څخه د مخه زمانې د یفتلیانو دورې ته رسیږي. دغې تاریخي کلا د وخت په اوږدو کې ډېر زیانونه هم لیدلي دي. د احمد شاه بابا او تیمور شاه د واکمنیو پر مهال بیا رغول شوې ده.

له انګلیسي چارواکي کیوناری سره د افغانانو جګړې او دهغه د وژل کېدو د غچ په موخه د کابل بالا حصار یو ځل د اور په لمبو کې سوځېدلی دی. د نادر خان د واکمنۍ پر مهال بیا ورغول شو او حربي لېسه په کې جوړه شوه. وروسته بیا دا ځای په ۱۳۴۵ هـ .ش. کال کې د حربي پوهنتون لپاره ځانګړی شو.

زموږ د هېواد تاریخي ځایونه او جنګي کلاګانې د دې ښکارندویې کوي چې زموږ نیکونو او پلرونو د خپل هېواد دساتنې لپاره د خپل توان په اندازه زیار ایستلی او زموږ ګران هېواد یې د خپلې وینې په بیه د پردیو له ولکې څخه په میړانه ساتلی او موږ ته یې په خپلو اکه توګه په میراث پرېښی دی، پر موږ هم لازمه ده چې د خپلو پلرونو او نیکونو په څېر د خپل هېواد د ساتنې او ودانۍ لپاره هلې ځلې وکړو.

سربېره پر دې د یو ارزښتناک فرهنګي میراث په توګه باید د دغې لرغونې ودانۍ بیا رغونې او ساتنې ته ځانګړې پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

د کابل بالا حصار د يو لرغوني فرهنګي ميراث په توګه له ستر ارزښت او اهميت څخه برخمن دی. دغه تاريخي کلا چې اوس د يوې کنډوالې په بڼه پاتې ده، د تاريخ په اوږدو کې يې ډيرې لوړې ژورې ليدلي او په هره پيړۍ او پوړۍ کې د واکمنانو د ناستې ځای او پلازمېنه وه. دغه ودانۍ اوس بيا رغونې او د ساتنې لپاره ځانګړې پاملرنې ته اړتيا لري. د کابل بالاحصار د افغانستان د تاريخ يوه نه هيريدونکې او د ارزښت وړ برخه ده.

فعاليتونه

١ـ زده کوونکي دې په خپل خپل وار د لوست يو يو پاراګراف په لوړ اواز ولولي.

٢ـ په خپلو کتابچو کې پنځه داسې جملې وليکئ چې له متن سره نژدې تړاو ولري.

◆ له متن څخه پنځه داسې کلمې راخوښې کړئ چې د ((پ)) په توري پيل شوې وي په خپلو کتابچو کې يې وليکئ او په مناسبو جملو کې يې وکاروئ.

٣ـ زده کوونکي دې په دوو ډلو بيل کړای شي: د يوې ډلې يو تن دې د نورو په استازيتوب د متن يو پراګراف ولولي. ښوونکی دې د هغه په اړه ځينې پوښتنې پر توره تخته وليکي او د هغې بلې ډلې له ځينو زده کوونکو څخه دې يې ځواب وغواړي. بيا دا بله ډله هم په هماغه ډول له متن څخه بل پراګراف لولي، ښوونکی يې پوښتنې پر تخته ليکي او د بلې ډلې له څو زده کوونکو څخه يې ځوابونه غواړي. دا لړۍ د وخت په پام کې نيولو سره دوام مومي.

۴ـ دې لاندې جملې ته دې هر زده کوونکی د خپل ذوق له مخې په مناسبه توګه پراختيا ورکړي او په پنسل دې څو پرله پسې معنا لرونکې جملې وليکي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ښوونځي ته د زده کړې لپاره راځو او غواړو چې ....

....

....

....

۵_ دغو لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- بالاحصارونه د کومو موخو او هدفونو لپاره جوړ شوي دي؟
- بالا حصارونه اوس موږ ته څه ارزښت او اهمیت لري؟
- که د بالاحصارونو بیا رغونه او ساتنه ونشي، څه به پیښ شي؟
- که چېرې د هېواد په یو بل ولایت کې کوم بالاحصار پیژنئ د هغه په هکله د ټولګیوالو په مخکې څه ووایئ.

۶_ دوې داسې جملې ولیکئ چې دوه صفتونه پکې راغلي وي.

_ درې داسې جملې ولیکئ چې د درې واړو زمانو (اوس مهال _ تیر مهال _ راتلونکی مهال) فعلونه پکې راغلي وي.

۷_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د بالاحصار د ارزښت او اهمیت په اړه خبرې وکړي.

کورنۍ دنده

که په سیمه کې مو کومه پخوانۍ کلا یا ودانۍ وي، په اړه یې معلومات ولیکئ د پښتو په بل درسي ساعت کې یې د ټولګي په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هر څوک د خپلې راتلونکې په فکر کې وي. زيار ګالي، کړاوونه زغمي، هڅه کوي او په دې هيله وي چې سبا يې تر نن ښه شي. خواران په دې هيله وي چې بډايان شي. زده کوونکي په دې هيله وي چې زده کړه يې سرته ورسيږي. د هېواد او ټولنې خدمت ته اماده شي. مساپر په دې تکل کې وي چې خپل کور، کلي او ټاټوبي ته ورسيږي. رنځوران په دې ارمان وي چې له رنځ او ربړې څخه خلاص شي.

همدغه د سبا د ښه والي هيلې او هڅې دي چې د نړۍ په هر څه کې پرله پسې بدلون، پرمختګ او سمون راولي. له چا سره چې د خپلې سبا ورځې فکر نه وي، خپلې ښې ايندې ته اميدوار نه وي او د خپلو ښو هيلو د پوره کېدو له پاره زيار و نه باسي، هغه په ژوند کې نېکمرغه کېدلی نه شي. انسان د اميد او عمل په رڼا کې پرمختګ کوي.

موږ چې نن په ښوونځي کې سبق وايو، بايد خپلې سبا ته اميدواره واوسو. دا په دې کېږي چې غير حاضري ونه کړو، خپل درسونه ښه ياد کړو، کورنۍ دندې ترسره کړو. د خپلو ښوونکو په لارښوونو عمل وکړو او له همدغې شيبې څخه د کار او زيار لپاره تکل وکړو او ورته ملا وتړو.

اوولسم لوست

ادیبه او باتدبیره مېرمن

بي بي زینب

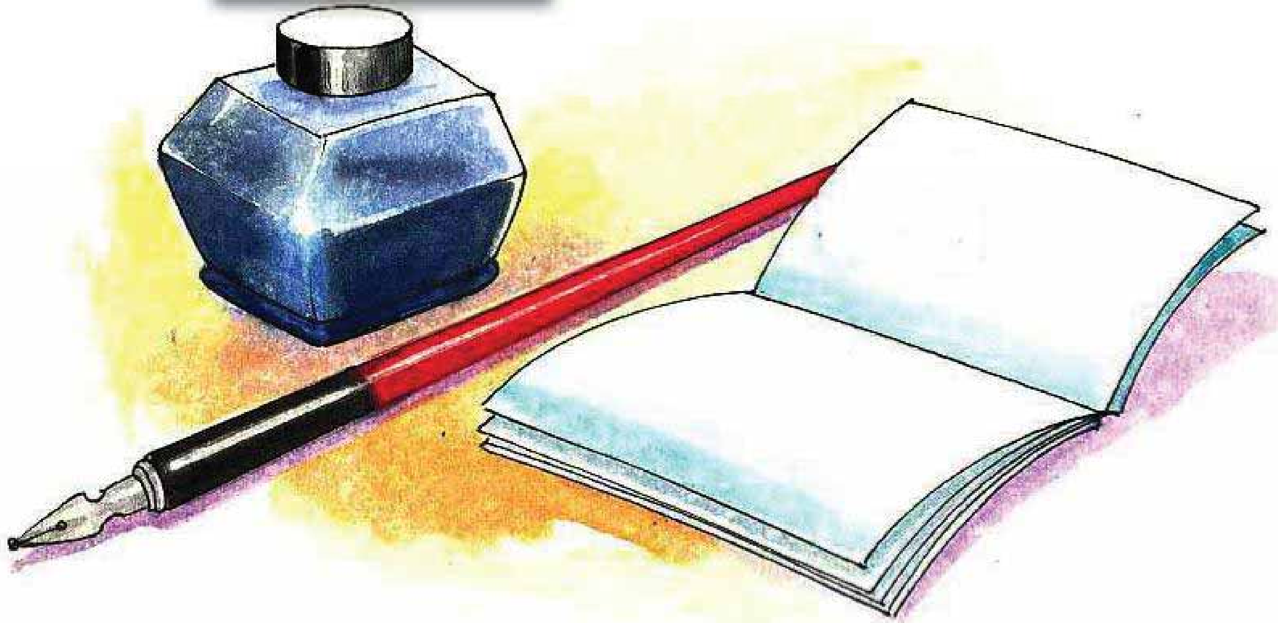

▪ تاسې د هېواد په پخوانیو نومیالیو مېرمنو کې د چا له نامه سره اشنايي لرئ؟

زموږ لرغوني هېواد د تاریخ په اوږدو کې له ښځو او نارینه وو څخه ډېر نومیالي علمي، فرهنگي او سیاسي شخصیتونه په خپله غېږه کې روزلي او پاللي دي. د دوی ویاړلې کارنامې د تاریخ په پاڼو کې په زرینو کرښو لیکلې شوي دي.

یوه له دغو نومیالیو څخه مېرمن زینب ده چې د فرهنگ اوسیاست په دوارو ډگرونو کې تلپاتې کارنامې لري، په دې لوست کې یې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بي بي زينب چې زموږ د هېواد د نوميالیو فرهنګي او سياسي شخصيتونو له ډلې شخه ده، د ملي مشر ميرويس خان نيکه لور وه.

نوموړې د خپل وخت د دوديزو ديني او ادبي علومو زده کړې په هغه وخت کې د کندهار له نوميالي ديني عالم ملا نور محمد غلجي څخه چې د ميرويس نيکه د کورنۍ ځانګړی ښوونکی و، ترسره کړې وې.

زينب چې له غوره اخلاقو، لوړې پوهې او فضيلت څخه برخمنه مېرمن وه، سربېره پردې چې د خپلې کورنۍ د ښځو د ښوونې او روزنې او ليک لوست د زده کړې چارې يې په پوره اهتمام سرته رسولې، له خپل ورور شاه حسين هوتک سره يې هم د حکومت د چارو په سمبالښت کې مرسته کوله.

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک چې د دغې نوميالۍ مېرمنې هم مهال ليکوال او د شاه حسين هوتک د دربار له علمي، ادبي شخصيتونو او مخورينو څخه و، په ((پټه خزانه)) کې يې د دې نوميالۍ مېرمنې د پيژندګلوۍ په اړه ليکلي دي:

((بي بي زينب ډېره هوښياره، عالمه او په چارو پوهه ښځه ده، د پاچا (شاه حسين هوتک) په چارو کې تدبيرونه کوي. په خپله رايه او مشوره د چارو ستونزې حل کوي. د وخت پاچا د هغې په مشورو عمل کوي او نصيحتونه يې په غور اوري.))

د پټې خزانې د مؤلف د څرګندونو له مخې بي بي زينب د ديني علومو او د حکومت په کارونو کې پر پوهې سربېره اديبه او شاعره هم وه. د پښتو او دري شاعرانو د اشعارو ژوره مطالعه يې درلوده. پخپله يې هم پښتو شعر وايه او د اديبانو او شاعرانو ډېر درناوی يې کاوه. د ژوند ډېره برخه يې په عبادت، مطالعه او د پاچا د حرم مېرمنو ته د علومو په تدريس او دليک لوست د ښودنې په چارو تېراوه.

د ((تاريخ افاغنه)) د ليکوال سيد ظهورالحسن موسوي د وينا له مخې هغه مهال چې نادر افشار پر کندهار بريد وکړ او ښار يې کلا بند کړ، بي بي زينب په دغه يو کال او څو مياشتنۍ دفاع کې د يادونې او ستاينې وړ نقش درلود او د هغو افغاني مشرانو په ډله کې هم شامله وه چې د متارکې د شرطونو په باب يې په ۱۱۴۹ هـ. ق. کال له نادر افشار

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره خبرې کولې.

د دغې نوميالۍ مېرمنې ژوند تر همدغه پورتني کال پورې يقيني دی. کله چې نادر افشار کندهار ونيو، شاه حسين هوتک يې له خپلې کورنۍ سره د فارس مازندران ته جلا وطنی کړ، مېرمن زينب هم له خپل ورور سره په دغه سفر کې ملګرې وه. تر دې وروسته يې بيا د ژوند د پېښو په هکله تاريخي سند او معلومات په لاس کې نشته.

د مېرمن زينب د شعرونو ديوان تر اوسه نه دی ترلاسه شوی. د شعر يوه بېلګه يې چې په ۱۱۳۷ هـ . ق . کال يې د خپل ورور شاه محمود هوتک د مړينې په ويرنه کې ويلې، د پټې خزانې په وسيله خوندي شوې او تر موږ رارسيدلې ده. د دغه شعر په لوستلو سره موږ ته د نوموړې مېرمنې علمي او ادبي څېره ښه راڅرګند يدای شي. په پای کې يې د شعر څو کړۍ لولو:

غړ سو چې ورور تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا
زړه مې په وير کې مبتلا سو، نا
چې شاه محمود له ما جلا سو، نا
دا روڼ جهان راته تور تم دی، نا
زړه د بيلتون په تيغ کړم دی، نا
هوتک غمجن په دې ماتم دی، نا
د پاچهۍ تاج مو برهم دی، نا
چې شاه محمود تېر له دنيا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

ځوان و، مېړه د تورې جنګ و، نا
ولاړ د کام په نام او ننګ و، نا

شاه محمود هوتک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمن له ده په وینو رنگ و، نا
پر میدان شېر و یا پلنگ و، نا
افسوس چې مرگ د ده په خوا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

محموده نه یوازې خور ژاړي
پر مرگ دې ټوله کلی کور ژاړي
خپلوان لا څه پاچا دې ورور ژاړي
پښتون دې ټول په واویلا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه
چې شاه محمود سو نن په گور عالمه
د پښتون لمر سو، تیاره تور عالمه
راته دښمن به کا پیغور عالمه
چې پاچا ولاړ پښتون گدا سو نا
کندهار واړه په ژړا سو نا

×××

لښکر سو خپور پښتون ولاړ دی اریان
په خاورو ځای کا شاه محمود عالیشان
پاته سو تخت و تاج د ټول اصفهان
زړه یې راسوړ سو، کا خوښي دښمنان
وایي پښتون اوس بې پاچا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورم نارې د غم چې کړېنه فریاد
پښتون په مرګ د شاه محمود سو برباد
زړونه چې تل به و، ښادمن سوه ناښاد
د ساندو رږغ دی چې راوړینه یې باد
ماتم زده پیر و برنا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

×××

وروره! مقر دې ستا مولا کي جنت
در دې کي تاته پسله مرګه راحت
روح دې وه ښاد په لویه ورځ د قیامت
مخ دې وه روڼ د خدای په مهرو رحمت
د خالق رحم تل پر تا سو، نا
کندهار واړه په ژړا سو، نا

د متن لنډیز:

بي بي زينب د ميرويس خان نيکه لور، عالمه، اديبه، فاضله مېرمن وه. د خپلې کورنۍ ښځو ته د ليک لوست او ديني علومو پر زده کړه سربېره يې له خپل ورور شاه حسين هوتک سره د سلطنت او واکمنۍ د چارو په سمبالښت کې هم مرسته کوله. شاعره هم وه او په ادبياتو کې يې ژوره مطالعه درلوده. د شعر ديوان يې تر اوسه نه دی ترلاسه شوی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ د دغه متن یو یو پراګراف دې زده کوونکي په خپل خپل نوبت په لوړ غږ ولولي.

۲_ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د شعر مفهوم په خپلو الفاظو کې ووایي.

۳_ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- مېرمن زینب څوک وه؟
- مېرمن زینب د خپلې کورنۍ ښځو ته د علومو او د لیک لوست په زده کړې سربېره نورې څه چارې پر مخ بیولې؟
- د مېرمن زینب په اړه کره معلومات موږ ته له کومو کتابونو څخه ترلاسه شوي دي؟

۴_ متن دې په غور ولوستل شي او په هغه کې دې راغلي خاص نومونه په کتابچو کې ولیکل شي.

۵_ پنځه داسې جملې ولیکئ چې د پښتو بېلا بېلې ((ی)) ګانې پکې راغلې وي.

۶_ په دې لاندې جملو کې خالي ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- مېرمن زینب زموږ د ملي مشر .... لور وه.
- زینب یوه عالمه، فاضله او .... مېرمن ....
- مېرمن زینب له خپل ورور .... سره د پاچاهۍ د چارو په سمبالښت کې .... کوله.

کورنۍ دنده

که مېرمن زینبې ته ورته کومه شاعره پېژنئ په اړه یې معلومات ولیکئ. په دې اړه له کتاب، مور او پلار نه هم مرسته غوښتی شئ. بله ورځ یې په ټولګي کې واوروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب او کتابتون

■ تاسې د ښوونځي له کتابونو پرته کله نور کتابونه مطالعه کړي دي؟
که مو مطالعه کړي وي چېرې، کوم او د چا کتابونه وو؟

د پوهې او معلوماتو د ترلاسه کولو او د ذهني ودې لپاره کتاب تر ټولو غوره او اغېزناکه وسیله ده. د کتابونو تر لاسه کولو او مطالعې لپاره بیا تر ټولو ښه ځای کتابتون دی. په دې لوست کې د کتاب، کتابتون او مطالعې په اړه معلومات درکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مور په داسې زمانه کې ژوند کوو چې کتابونه ډېر او ترلاسه کول يې اسانه دي. اوس هم ډېر وګړي د کتاب په قدر او ارزښت نه پوهېږي او له ګټو يې ناخبره دي. دوی په دې نه دي پوه چې کتاب هغه ښوونکی دی چې مور ته وړيا او بې له کوم بدله زده کړه او معلومات راکوي. هيڅکله نه ستړی کېږي، تل مور ته سترګې پر لار دی. هر وخت مو چې ورته مراجعه وکړه، په ورين تندي مو مني اوهر کلی راته وايي. هر څه چې ترې وپوښتو په نرمۍ او سړه سينه ځواب راکوي او په هغه څه چې نه پوهېږو، په ډېره مهربانۍ يې را زده کوي.

که په غور وګورو له کتاب څخه غوره شی او له کتابتون څخه غوره ځای په نړۍ کې نشته. که څوک غواړي چې د سوکاله او نيکمرغه ژوند خاوند شي، خپله موخه دې د کتابتون په ګوښه او د کتابونو په پاڼو کې ولټوي او پردې دې ډاډه اوسي چې ((پلټونکی موندونکی دی.))

کتاب د انسان لپاره ډېر ښه دوست او ملګری دی. له کتاب سره ملتيا او ملګرتيا، مور د عادي وګړو له چاپيريال څخه د ډېرو لوړو افکارو او تصوراتو نړۍ ته بيا يي، له لوړو او سترو انسانانو سره مو ملګري کوي او د هغو له فکر او نظر څخه مو خبروي.

کله چې مور کتابتون ته ننوځو، هلته په ښکاره يو ځو الماری وينو چې کتابونه او پاڼې پکې ځای پر ځای شوي دي، نوره چوپه چوپتيا خپره وي او هېڅ غږ پکې نه اورېدل کېږي. کله چې کتاب راواخلئ او پاڼې يې واړوئ، هماغه غلی کتاب په خبرو پيل وکړي، په حيرانوونکې چټکتيا سره مو تر ليرې ليرې واټن پورې بيايي. يو نوميالي ايټالوي پوه ((پترارک)) د خپلو کتابونو او کتابتون په ستاينه کې له پند او خوند نه ډکې ډېرې خبرې لري. نوموړی وايي:

((زه يوه ډله ملګري او دوستان لرم چې شپې او ورځې له هغو سره تېروم. زما ټول دوستان د نړۍ نوميالي دي چې پېړۍ او زمان پکې خوندي دی. دغو دوستانو ډېر لېږې واټنونه وهلي او زما تر کوره رارسيدلي دي. دوی زما په زړه او سترګو کې ځای نيولی دی. هر وخت چې وغواړم، د هغو ليدو ته ورځم او چې هر چېرې ځم له ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره یې بیایم. دومره خوږ ژبي دي چې څوک یې په خبرو نه مړېږي. د ژوند پټ رازونه راته ښکاره کوي. د تېرې زمانې د پند او خوندکیسې راته کوي او د انسانانو برخلیکونه رابښیي. په دې مې پوهوي چې څرنگه ژوند وکړم. چې خواشینی شم په خوږو او مالگینو خبرو مې د غم اور وژني او خوښوي مې. د نیکمرغۍ لارې رابښیي او هغو ته د رسېدو لپاره خپلې غوره لارښوونې له ما څخه نه سپموي.

دا چې زما دا ملگري او دوستان ما ته څومره گټې را رسوي، زما ژبه یې د ستایلو او شمېرلو وس او توان نه لري.))

کتاب هغه خواخوږی او مهربان ملگری دی چې خیانت، دوه مخې توب، کینه نه پېژني او په زړه کې یې ربښتینوالی، وفا او لورینه په څپو ده. له خپل ملگري او مینه وال سره یې هیڅ کله هم خیانت نه دی کړی او نه یې کوي. کټ مټ د یوې هنداري په څېر، ښه او بد پکې بې له تېروتنې پخپل رنگ بریښي او خپل هر څه زموږ مخې ته ږدي. ربښتیا ربښتیا وایي، عمر یې تېر کړی، تجربې یې ترلاسه کړي، له هر بڼ نه یې رنگا رنگ گلونه راټول او ښکلي غونچې یې ترې جوړې او زموږ مخې ته یې ایښې دي.

په یوازېتوب کې له موږ څخه نه غافله کېږي او نه پرېږدي چې زموږ یوه شیبه عمر هم بې ځایه تېر شي.

که زموږ د تېر ژوند تیاره گوټونه روښانه کوي او د تېرو خلکو کړه وړه، ټولنیزې اړیکې، تدبیر او برخلیک راته بیانوي، د هغوی سربښندنې، علمي او ادبي غورځنگونه، ښېلا ښېلې موندنې، موجودې ستونزې او هلې ځلې زموږ د سترگو په وړاندې انځوروي چې موږ یې د خپل ژوند سرمشق وگرځوو او د عبرت درس ترېنه واخلو. کله بیا زموږ غوږونو ته د خوږ ژبو ویناوالو خوږې، له ساز او سوزه ډکې ویناوې زمزمه کوي او کله بیا د یو خوږ ژبي واعظ په توگه موږ ته د ژوند، پند او خوند خبرې کوي او په غوره افکارو مو د زړه او ذهن روزنه او پالنه کوي. دیني، اخلاقي او ټولنیزگټور معلومات او پوهه راته وړیا ډالۍ کوي.

خو په یاد ولرئ چې له ښو کتابونو سره مینه لرل د انسان لپاره د ډېرې ښې ملگرتیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیری دی. پام کوئ چې بې ځایه هوسونه مو د نفس د بې لارې کولو په لټه او تکل کې دي، یوازې او یوازې همدا ملګری مو له دغې تېروتنې، ښویېدنې او ناوړین ښخه ژغورلی شي. هره ورځ مو په بره بیایي، فکر او خیال ته مو د الوتولو او لوړ تللو واک او ځواک ورکوي، پوهه مو بشپړ وي، اخلاق مو غوره کوي او روح مو خوځنده او پیاوړی کوي.

د هر چا لپاره، خو په ځانګړې توګه د ځوانانو لپاره کتاب ډېر او تر هر څه غوره ملګری دی، نو له لوستلو یې ډډه مه کوئ. له ښه کتاب سره د ژورې مینې په پایله کې به پوه شئ چې دغه ملګری تاسو ته څومره ګټور دی.

د کتاب، مطالعې او کتابتون له دې دومره ښېګڼو او ګټو سره سره باید دې ته مو پام وي چې د کتابونو په مطالعه او ساتنه کې له ډېر غور او احتیاط څخه کار واخلو. کله چې غواړو د مطالعې په وسیله خپله معلوماتي پانګه زیاته او ذهني ځواک پیاوړی کړو، لومړی باید د لوستلو لپاره غوره، ګټور او باوري کتابونه وټاکو. په دویم ګام کې باید د مطالعې او لوستلو پر مهال خپل جسمي ځواک ته هم پوره پاملرنه وکړو. هسې نه چې په دې برخه کې په افراطي کړنې سره خپل جسم او ذهن له اندازې زیات ستړی او زیانمن کړو.

د متن لنډیز:

سره له دې چې اوس مهال کتابونه او کتابتونونه ډېر دي، او ورته لاس رسی اسانه دی، خو بیا هم ډېر داسې وګړي شته چې د کتابتون په ګټه او ارزښت نه پوهېږي. حال دا چې له کتاب څخه بل غوره او وفادار ملګری نشته.

کتاب هر وخت ستاسو د خدمت او استفادې لپاره چمتو دی. کتاب او مطالعه ډېرې ګټې لري، خو باید چې د مطالعې له پاره غوره او ګټور کتابونه انتخاب کړو او هم په مطالعه کې ډېر افراط ونه کړو چې جسم او ذهن ته مو زیان ورسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ــ ځینې زده کوونکي دې په ترتیب سره د لوست یو یو پرگراف د ټولگي په وړاندې په لوړ غږ ولولي، نور دې غوږ ونیسي چې د کلمو سم تلفظ زده کړي.

۲ــ زده کوونکي دې په خپله خوښه د دغه لوست پنځه پنځه جملې په کتابچو کې ولیکي، بیا دې هغه د خپلو ټولگیوالو په وړاندې ولولي.

۳ــ متن دې په غور ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي، بیا دې هغه د ټولگي په وړاندې په لوړ غږ ولولي. نور زده کوونکي دې هغه صفتونه چې د دوی په لست کې نشته پرې ورزیات کړي.

۴ــ زده کوونکي دې د کتابتون په څېر نورې ترکیبي کلمې د ((تون)) په یو ځای کولو سره بشپړې کړي:

کتاب + تون = کتابتون

روغ + =

درمل + =

پوهنه + =

ننداره + =

زېږن + =

وړک + =

۵ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- خنگه کولی شو خپله پوهه او معلومات زیات کړو ؟
- تاسې د کوم ډول کتابونو له لوستلو سره مینه لرئ او ولې ؟
- د کتابونو د ښه او خوندي ساتلو لپاره کومې لارې چارې غوره گڼئ؟
- د کتاب لوستل او مطالعه څه گټه لري ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

۶ـ د لاندې جملو تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ:

- کتابتون د مطالعې .... تر ټولو غوره .... دی.
- د کتاب مطالعه زموږ .... او ....زیاتوي.
- زه د ښوونځي له .... پرته نور .... هم مطالعه کوم.

کورنۍ دنده

که په خپل کور او یا د کوم نږدې خپلوان او ملګري په کور کې مو کتابونه وي، د هغو د ځینو کتابونو او د هغو د لیکوالو نومونه ولیکئ. د ښونځي لوست په راتلونکي ساعت کې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

نېکمرغه هغه څوک دی چې له دوو شیانو څخه یو ولري:
یا ښه او غوره کتابونه یا داسې دوستان او ملګري چې کتابونه لري.
(ویکتور هوګو)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

نولسم لوست

د سولې نړۍ

- سوله او امن څه ته وايي؟
- که په کومه سيمه، ټولنه يا هېوادکې سوله او امن نه وي، وګړي به له څه ډول ستونزو سره مخامخ شي؟

سوله او امن د بشري ژوند د سوکالۍ او ټولنيزې پرمختيا لپاره ډېر ضروري دي. تر هغه چې په يوه ټولنه يا هېوادکې اوان دا چې که په نړېوالهکچه په سيمه او نړۍ کې سوله نه وي، بشري ژوند به له ستر خطر او ګواښ سره مخامخ وي. که په يوه هېوادکې نا امني رامنځته شي، د نړۍ نور، په ځانګړې توګه ګاونډي هېوادونه ورځخه په کلکه اغېزمن کېږي. دلته په دې لوست کې د ګل پاچا الفت يو شعر لولو چې پکې د سولې د ارزښت او اهميت په هکله ژورې خبرې شوې دي.

هغه ورځ به بختوره وي هر ګوره
چې د سپينو زړونه تور نه وي له توره
کرکه نه وي يوله بله محبت وي
وروروليي سوله صفا وي ښه نيت وي
مرور خلک يو بل سره پخلا شي
نه چې غوښنه او چاړه هغه اودا شي
بشري دوستي قايمه په جهان وي
خوښ په سوله هم کافر هم مسلمان وي
نژادي توپير هيڅ نه وي په دنيا کې
نه په شرق او نه په غرب نه امريکا کې
استقلال منلی حق د هر ملت وي
خو قايم په ملتو کې اخوت وي
دا څورنګه ساز آواز د هيواد ونو
شي يوه ارکسترا د ولسونو
د ګډ ژوند اصل و اساس اصلي منظور وي
جهاني عدل و انصاف صحيح دستور وي
هر ملت په هر نظر کې وي ښاغلی
که په هر رنګ و آيين کې وي راغلی
سرېتوب وي محترم په هر لباس کې
په زري جامو کې وي که په کرباس کې
داسې وساتي هر څوک خپل مسلکونه
چې ونکړي يو له بل سره جنګونه
ټول جهان د دوستۍ کور وي سر تر سره
د جنګ وېره شي له زړونو نه بهره

(c) ketabton.com: The Digital Library

زور ترلی وي د سولې په قانون
مهار شوي مست اوښان وي د جنون
تویول د وینو شرم او پېغور وي
شرمنده ذلیل سر ټیټی ظلم زور وي
جگ شي هر چېرته د سولې بېرغونه
شي په سمه لار روان سیاستونه
د انسان زړګی له جنګ او جګړې تور شي
توره ماته شي او جوړ ورنه څه نور شي
خو له نه وي علامه د خجالت
په خدمت خولې کېدل وي شرافت
یو له بله محبت مهرباني وي
د ((الفت)) هیله او فکر جهاني وي
زه له تا ځنې ځارېږم ته له مانه
که جدا هم وي زما آیین له تانه

د متن لنډیز:

شاعر په شعر کې د سولې د نړۍ په زړه پورې انځور وړاندې کړی او د داسې یو چاپېریال هیله او غوښتنه یې کړې چې په ملي او نړیواله کچه سوله وروروولي وي. وګړي په خپل هېواد او هم په نړۍ کې سره پخلا وي. د جنګ جګړې ویره د خلکو له زړونو وتلې او یو له بل سره په سوله، خواخوږۍ او همدردۍ کې ژوند وکړي. له وینې تویولو څخه ژوره کرکه او سوله ییز ژوند ته لیوالتیا موجوده وي. د شاعر هیله د ټولې نړۍ د دولتونو ترمنځ سوله، وروري او برابري ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شاعر پېژند ګلوي:

ګل پاچا الفت د میر سید پاچا زوی په ۱۲۸۸ هـ. ش. کال د لغمان په عزیز خان کڅ کې زېږېدلی و. د پښتو ټولنې علمي غړی و او څو کاله یې د دغه فرهنګي اداري د مشر په توګه هم دنده ترسره کړې وه. د پښتو ژبې پیاوړی لیکوال، شاعر او کره کتونکی و. په لس ګونو علمي، ادبي ځانګړې کتابونه او په سلګونو مقالې یې په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي.

د ۱۳۵۶ هـ. ش. د لیندۍ په ۲۶ نېټه مړ دی.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې په وار سره متن د ټولګي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ــ یو زده کوونکی دې پر تخته له متن څخه د خپلې خوښې یو بیت ولیکي. بل زده کوونکی دې پخپله د هغه د معنا او تحلیل لپاره پورته شي.

۳ــ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راشي د شعر د عمومي محتوا په اړه دې خبرې وکړي.

۴ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- سوله څه ته وایي؟
- امن او امنیت کومې نېکمرغۍ رامنځ ته کوي؟
- سوله څه ګټې لري؟

کورنۍ دنده

د جګړې د زیانونو په اړه که مو کومه کیسه یا د چا په هکله کومه پېښه لیدلې او یا اورېدلې وي، د پښتو ژبې په بل درسي ساعت کې یې په ټولګي کې په وار سره خپلو ټولګیوالو ته ووایاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قيدونه

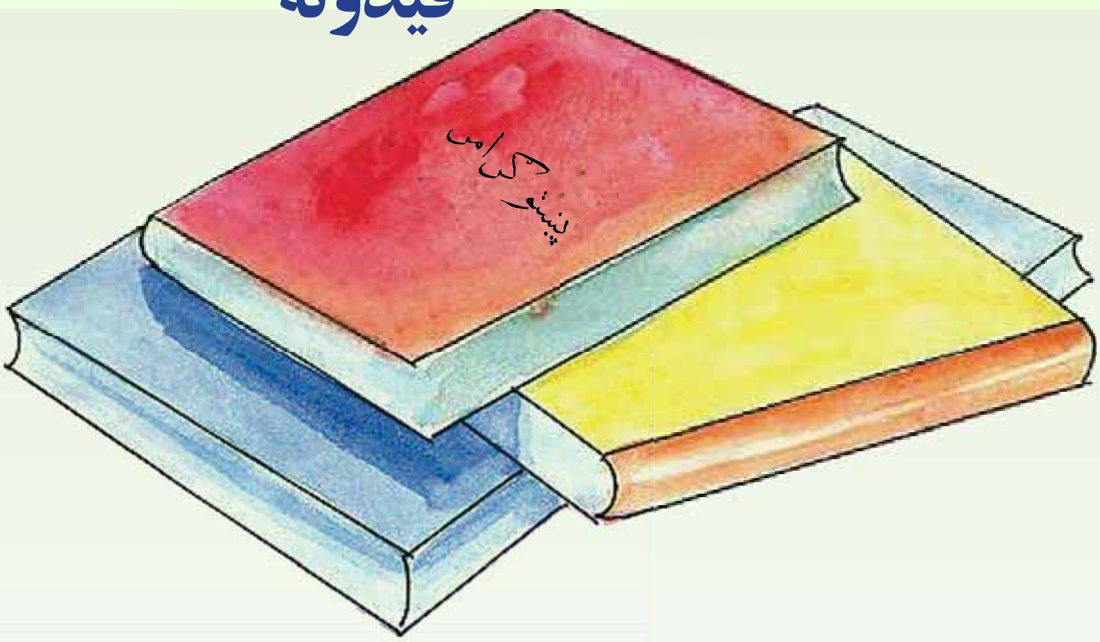

ژبه پر انسانانو باندې دالله ﷻ يوه ستره لورينه ده. له ژبې څخه په ټولنه کې د پوهونې راپوهونې لپاره د يوې اغېزمنې وسيلې په توګه کار اخيستل کېږي. ژبه له غږونو څخه جوړه شوې ده چې له غږونو څخه کلمې جوړېږي او کلمې بېلا بېل ډولونه لري، لکه: (نومونه، صفتونه، ضميرونه، فعلونه، قيدونه او نور.)

تاسې د مخه په يو لوست کې فعلونه وپېژندل، قيدونه هغه کلمې دي چې د فعل د پېښېدو ځرنګوالى ښيي يا د هغه د پېښېدو ځاى، يا يې ځرګندتيا، اړوندتيا او داسې نورې ځانګړنې جوتوي. په دې لوست کې قيدونه درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قیدونه هغه کلمې یا ژبني توکي دي چې په یوه جمله کې د فعل معنا او څرنګوالی رابښيي. یا په بله وینا: قیدونه هغه ژبني عناصر دي چې د یو فعل د پېښیدلو څرنګوالی ښیي. همدا څرنګوالی د فعل د پېښیدو ځای یا مهال ټاکي او یا یې څرګندتیا، اړوندتیا، ټینګار او داسې نورې ځانګړنې څرګندوي.

د قید ډولونه:

په پښتو ژبه کې قیدونه پر دوو ډولونو وېشل شوي دي: اصلي او غیر اصلي یا نه ګردانیدونکي او ګردانیدونکي. دلته یې هر ډول په ځانګړې توګه در پېژنو:

الف، اصلي یا نه ګردانیدونکي قیدونه:

نه ګردانیدونکي قیدونه په پښتو کې دا لاندې ډولونه لري:

۱_ د زمان او مهال قید:

چې د وخت او مهال له مخې د یو فعل پېښید نه ښيي، لکه:

اوس، دمخه، پخوا، وړاندې، سملاسي، وړمه ورځ، پرون ورځ، نن، سبا، دوخته، ناوخته، کله کله، کله نا کله، تل، هېڅکله، هره ورځ، سهار، غرمه، سږکال، پروسږکال، وړم کال، کال ته، بل کال ته، لمر خاته، لمر پرېواته او نور.

۲_ د ځای یا مکان قید:

د یو فعل پېښید نه د ځای او چاپېرېال له مخې څرګندوي، لکه: دلته، هلته، مخکې، وروسته، شاته، مخ ته، ښکته پورته، لاندې، باندې، اخوا، دېخوا، له لېرې، له نژدې، مخ ښکته، مخ پورته، له پاسه، له لاندې او نور.

۳_ د څرګندونې او ټینګاري قیدونه:

د یو فعل د پېښیدنې د څرګندتیا حالت یا ټینګار ښيي، لکه: په ښکاره، په پټه، په ځغرده، په ډاګه، په مېړانه، په نره، په خړو سترګو، په جګو سترګو، زړه نازړه، په ناسته، په ولاړه، په منډه، هرو مرو، خوشې په خوشې، څه ناڅه، لړو ډېر، په کلکه، په ټینګه، غاړه په غاړه او نور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب ـ غیر اصلي یا گردانیدونکي قیدونه:

په پښتو کې ځینې داسې قیدونه شته چې کله له لازمي فعل سره راشي، هلته بیا د جملې د فاعل لپاره گردانیږي، خو که له متعدي فعل سره راشي، په دغسې حالت کې بیا د جملې د مفعول لپاره گردانیږي.

د یادونې وړ ده چې دغه گردان د جنس عدد او شخص له مخې تر سره کیږي.

۱ـ له لازمي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) زه (نارینه) دروند دروند گرځم.

(جمع) زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځو.

تېره زمانه

زه (نارینه) دروند گرځیدم.

زه (ښځینه، مؤنث) درنده درنده گرځېدم.

موږ (نارینه) درانده درانده گرځېدو.

موږ (ښځینه) درندې درندې گرځېدو.

همداسې تر پایه (ته، تاسې، دغه ....) کې هم گردانېږي.

یادونه: په پورتنیو بېلگو کې فعل لازمي دی او قید (دروند ـ دروند) د جملې د فاعل لپاره گردان شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ له متعدي فعل سره:

ناتېره زمانه

(مفرد) حبيب ما (نارينه) پوخ پېژني.

حبيب ما (ښځينه) پخه پېژني.

(جمع) حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژني.

حبيب موږ (ښځه) پخې پېژني.

تېره زمانه

حبيب زه (نارينه) پوخ پېژندلم.

حبيب زه (ښځينه) پخه پېژندلم.

حبيب موږ (نارينه) پاخه پېژندلو.

حبيب موږ (ښځينه) پخې پېژندلو.

همداسې تر پايه (تاسې، دغه ...) هم گردانېږي.

د يادونې وړ ده چې په پورتنيو بېلگو کې فعل متعدي دی او قيد (پوخ) د جملې د مفعول لپاره گردان شوی دی.

د پورتنيو دوارو بېلگو څخه څرگندېږي چې ځينې قيدونه هم گردانېږي. په دې مفهوم کله چې فعل لازمي وي، قيد د جملې د فاعل لپاره د جنس او عدد له پلوه گردانېږي، يعنې بڼه يې بدلون مومي او کله چې د جملې فعل متعدي وي، نو هلته بيا قيد د جملې د مفعول لپاره د جنس او عدد له مخې گردانېږي.

د متن لنډيز:

قيدونه هغه کلمې دي چې په جملو کې د فعل د معنا څرنگوالی جوتوي.

قيدونه په دوه ډوله دي: يو ته يې اصلي يا نه گردانيدونکي قيدونه او بل ته يې غير اصلي يا گردانيدونکي قيدونه وايي. اصلي قيدونه هم ځانگړي ډولونه لري چې په هغو کې د زمان او مهال قيد، د ځای قيد او د تاکيد يا ټينگار قيدونه شامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. گردانیدونکي یا غیر اصلي قیدونه له لازمي او متعدي فعلونو سره په تېره او نا تېره زمانه کې راځي. په لازمي فعل کې د جملې د فاعل او په متعدي فعل کې د مفعول لپاره گردانیږي.

فعالیتونه

۱ـ یو زده کوونکی دې د تختې پر مخ داسې یوه جمله ولیکي چې قید پکې راغلی وي. له بل زده کوونکي څخه دې وغوښتل شي چې په هغې کې قید پیدا کــړي او بل زده کوونکي دې هغه قید په مناسبه جمله کې وکاروي.

۲ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- قیدونه څه ډول کلمې دي؟
- اصلي یا نه گردانیدونکي قیدونه کوم دي؟
- هغه کوم قیدونه دي چې له لازمي فعل سره راشي د فاعل لپاره او که له متعدي فعل سره راشي د مفعول لپاره گردانیږي؟
- ولې په جملو کې له فعل سره قیدونه راوړل کیږي؟

۳ـ هر زده کوونکی دې د خپل څنگ زده کوونکي ته د متن یوه برخه د املاء په توگه ووایي، بیا دې هغه متن دواړه د کتاب له مخې وگوري که څه غلطۍ ولري هغه دې سمې کړي.

۴ـ دا لاندې قیدونه په خپلو کتابچو کې ولیکئ او په مناسبو جملو کې یې وکاروئ:

ژر ژر   ورو ورو   په وخت   ناوخته   شاته   مخ ته

۵ـ له ځینو زده کوونکو څخه دې وغوښتل شي چې د ټولگي په وړاندې د قیدونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پیژندنې او اهمیت په هکله خبرې وکړي.

۶_ دا لاندې نیمګړې جملې په پنسل سره د قیدونو په لیکلو بشپړې کړئ:

- ◆ احمد پرون ښوونځي ته .... روان و چې وغورځید.
- ◆ زه کوښښ کوم چې په .... درشم.
- ◆ کله چې بازار ته ولاړې .... دې څه ولیدل؟

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د وخت (زمان) قیدونه او له یوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې دې په متن کې د ځای (مکان) قیدونه او پاتې نور زده کوونکي دې داسې متن ولیکي چې د څرګندونې او ټینګار قیدونه پکې راغلي وي.

ژبه د یوه ملت ارزښتناک میراث بلل کېږي او د یوه هنري اثر په څېر ښکلې او پیچلې ده. ډېر ژر ورته زیان رسیږي، نو له دې امله همیشنۍ څارنې ته اړتیا لري.

(شوپنهاور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشه ـ ستره بدمرغي!

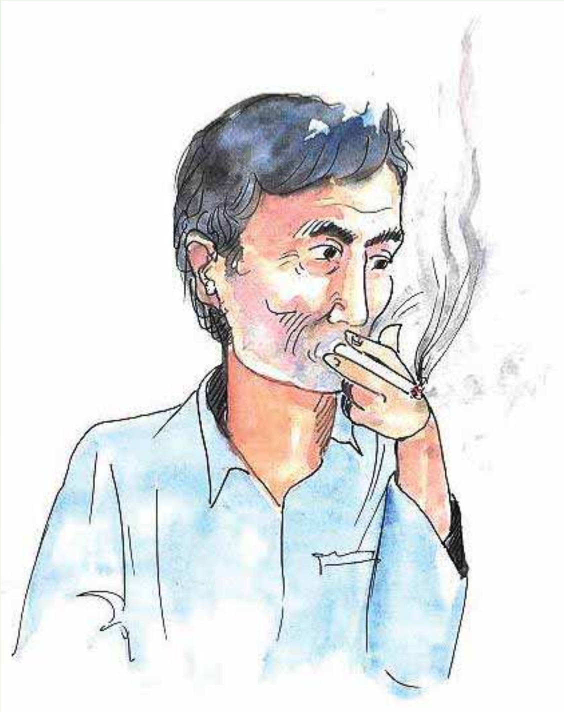

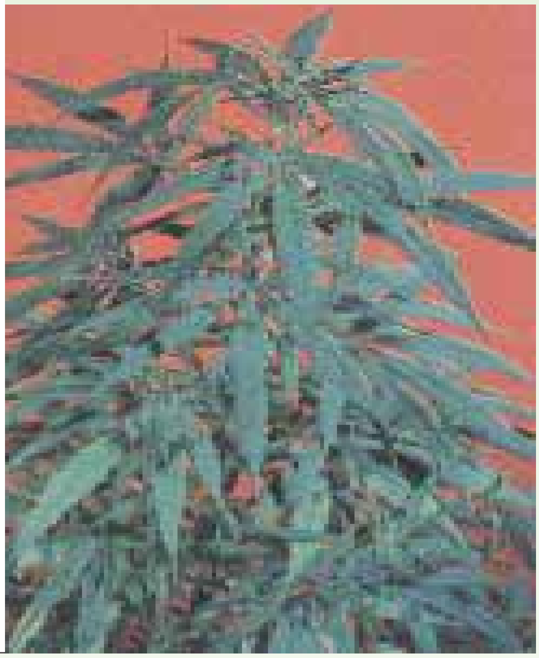

- ایا تاسو کوم داسې نشه يي ليدلی دی چې دښه او نېکمرغه ژوند ښمنتن وي؟
- که چیرته مو په کلي او ګاونډ کې کوم نشه يي وي له هغه سره د نورو خلکو چلند څه ډول دی؟

ټول نشه يي توکي حرام دي او هغه څوک چې ورباندې اخته وي، نه يوازې داچې د هوسا ژوند ښمنتن نه وي، بلکې د کورنۍ او ټولنې د اوږو بار وي او خلک ورته په سپکه سترګه ګوري. نشه يي توکي ډول ډول وي چې يو له هغو څخه چرس دي. په دې لوست کې د چرسو د زيانونو په هکله ځينې څرګندونې لرو چې لولو يې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول هغه شيان چې نشه راوړونکي دي، د اسلام سپيڅلي دين د هغو کارول حرام ګڼلي دي او دا حکم يې کړی دی چې بايد ځانونه ورڅخه په کلکه وژغورو.

پر نشې باندې په روږدي کيدنې سره د بدن د کار او فعاليت ځواک کمزوری کيږي. روږدي کسان نه د دنيا چارې په سمه توګه سمبالولی شي او نه د اخرت، نه خپل حقونه پيژندلی شي او نه هم د نورو. دغه وګړي په ټولنه کې د خپلوۍ او دوستۍ اړيکې هم په مناسبه توګه پاللی او ساتلی نشي.

نشه يي توکي ډېر ډولونه لري چې له هغو څخه يو يې چرس دي، دلته يې پر څرنګوالي او زيانونو خبرې کوو:

چرس چې زيان رسوونکی نشه يي توکی دی، يوه تور بخونه شين رنګه ماده ده چې د بنګو بوټي د غوزې له نازکو پاڼو څخه لاس ته راځي.

له څېړنو څخه جوتيږي چې انسانان له ډېرې لرغونې زمانې څخه له دغه نشه راوړونکي توکي سره اشناوو او له هغه څخه يې د نشې او نورو موخو لپاره کار اخيستی دی. د دغې زيان رسوونکې مادې د پيداکيدو اصلي ځايونه چين او اشور بلل شوي دي.

د چرسو د مادې ټول توکي نشه ييزه ځانګړنه لري. په ځانګړې توګه د تترا هايدرو کانا بينول کيمياوي ماده ده چې د بنګو د بوټي يو مهم ترکيب دی او د نشې ډېر ځواک لري.

له روغتيايي څېړنو څخه جوتيږي چې دغه ماده د انسان حافظه کمزورې کوي، د بدن موازنه ګډوډوي، پر زړه او دماغ هم ډېرې ناوړې اغيزې لري او د اعصابو حجرې په کلکه ويجاړوي. همدغه ماده ډېره پياوړې روږدې کيدونکې ځانګړنې لري چې پر نورو ډېر زيان رسوونکو نشه يي توکو، لکه هيرويين او کوکاکين باندې روږدي کيدو ته هم لارې برابروي.

موږ بايد له هغو ټولو نشه ييزو توکو څخه چې د اسلام سپيڅلي دين يې کارول په غوڅه ناروا او حرام بللي دي، په کلکه ډډه وکړو. د دغو توکو په زيانونو خلک وپوهوو چې له کبنت، استعمالولو او کار وبار څخه يې ځان وژغوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی چې پرې روږدي دي، د نشې له عادت څخه د هغوی د خلاصون لپاره دې هراړخېزې ممکنې هلې ځلې وشي. د خیر په دغه کار به مو دنیوي او اخروي نیکمرغی په برخه شي او موږ به د نشې له افت او زیان څخه د ژغورلې ټولنې خاوندان شو.

د متن لنډیز:

چرس چې د بنګو له بوټي څخه لاس ته راځي، یوه توربخونه شین رنګه ماده ده، یو ډېر زیان رسوونکی نشه ییز توکی دی. په دې نشه روږدي کسان له ذهني لحاظ کمزوري، سست او تنبل وي. په ټولنه کې ورڅخه وګړي ژوره کرکه لري، په سپکه سترګه ورته ګوري. په دوستۍ، خپلوۍ او ملګرتیا یې هم شرمیږي. موږ باید له ټولو نشو څخه په کلکه ځان وژغورو.

فعالیتونه

۱ـ څو زده کوونکي دې پخپله د متن یو یو پراګراف ولولي او نور زده کوونکي دې د کلمو سم تلفظ او د جملو ترکیب ته په غور پام وکړي.

۲ـ پر تخته باندې لیکل شوي او معنا شوي لغتونه دې په کتابچو کې ولیکي.

◆ لاندې لغتونه ولولئ او د اړوندو جملو په خالي ځایونو کې یې په پنسل ولیکئ:

ـ چرس ـ چرسي ـ حافظه ـ ټولنه ـ توکی

.... ورو ورو خپله .... له لاسه ورکوي. نشه یان په .... کې ګرانښت نه لري. .... یو زیان رسوونکی .... دی.

۳ـ د متن له لوستلو څخه مو څه مفهوم واخیست، د ټولګیوالو په مخکې خبرې پرې وکړئ.

◆ د نشه یانو د ژوند په اړه څه فکر درسره پیدا شو؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ټولګيوالو په وړاندې پرې خبرې وکړئ.

۴_ نشه يان ولې د بدن ځواک له لاسه ورکوي او د ټولنې د اوږو بار وي؟

◆ د اسلام سپيڅلي دين د څه لپاره نشه يي توکي منع کړي دي؟

◆ که ستاسو په کلي کې څوک نشه يي وي، له هغه سره به څنګه چلند وکړئ؟ خبرې پرې وکړئ.

۵_ ټولګی دې په دريو ډلو وويشل شي: يوه ډله دې د متن څو مفرد نومونه په حال زمانه کې وکاروي، بله ډله دې جمع نومونه په راتلونکې زمانه کې وکاروي او دريمه ډله دې د اوس (حال) زماني فعلونه په جملو کې وکاروي.

◆ يو څو زده کوونکي دې تختې ته پورته شي. د ګرامر د ارزښت په هکله دې خبرې وکړي.

۶_ څو زده کوونکي دې په خپله خوښه پورته شي، د خپل کور کلي يا نورو سيمو د نشه يانو د خراب ژوند په هکله دې خبرې وکړي.

۷_ يو څو زده کوونکي دې په وار سره تختې ته لاړ شي، د نشه يي توکو يو يو زيان دې پر تخته وليکي.

۸_ څو زده کوونکي دې په وارسره د تختې مخې ته راشي، د نشه يانو په واسطه د جرمونو د رامنځته کولو د علتونو په هکله دې خبرې وکړي.

◆ څو زده کوونکي دې په نشو باندې د ځوانانو د اخته کېدو په علتونو خبرې وکړي او د اړتيا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

هر زده کوونکی دې په کور کې له مشرانو څخه د نشه يي توکو د زيانونو په هکله پوښتنې وکړي او بيا دې را ټول کړې معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې خپلو ټولګيوالو ته ووايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه

ایا تاسې د مخه د ((پټې خزانې)) نوم اورېدلی یا مو دا کتاب لیدلی دی؟

لکه څنګه چې پښتو ژبه ډېره لرغونتیا لري، دغسې یې ادب هم لرغونی دی، خو له بده مرغه چې زموږ د ژبې او ادب ډېر لرغوني لیکلي اثار د زمانې توپانونو له ځان سره وړي دي او ډېرې بېلګې یې اوس په لاس کې نه لرو. هغه څو بېلګې چې تر موږ رارسیدلي دي، هغه په ډېر ارزښتناک ادبي کتاب کې چې ((پټه خزانه)) نومیږي، خوندي شوي دي.

تاسې د ملي ارشیف په لوست کې د پټې خزانې د لاس کښلې یا قلمي نسخې په اړه ولوستل چې دغه مهم کتاب په ملي ارشیف کې خوندي دی، په دې لوست کې دغه کتاب درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه خزانه د پښتو ادبیاتو یو لرغوني کتاب دی چې محمد هوتک لیکلی دی. دغه لیکوال د هوتکي واکمنانو په دربار کې د منشي دنده درلوده او نوموړی کتاب یې په ۱۱۴۱_۱۱۴۲ هـ . ق . کال په کندهار کې لیکلی دی.

محمد هوتک د داؤد خان هوتک زوی په ۱۰۸۴ هـ . ق . کال د کندهار په کوکران کې زیږیدلی و. د خپل وخت پیاوړی عالم، لیکوال او شاعر و. د شاه حسین هوتک په دربار کې یې د منشي دنده درلوده او د دربار په مخورو او باوري کسانو کې شمېرو. له پټې خزانې پرته یې د ((خلاصة الطب)) او ((خلاصة الفصاحت)) په نومونو نور کتابونه هم لیکلي دي. د محمد هوتک ژوند تر ۱۱۵۰ هـ . ق . پورې باوري دی.

شاه حسین هوتک

محمد هوتک پټه خزانه د خپل وخت د فرهنګ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تألیف او ترتیب کړې ده.

په دې هکله داسې لیکي:

((زه چې محمد هوتک یم او په اصل پښتون په کندهار کې اوسم، له ډېره ده چې په ویلو د داسې وېناوو بوخت یم او د شپې او ورځې مې هم دغه کار دی او دا ډېر وختونه تېر سول چې ما غوښته چې زه دې پښتنو شاعرانو ته تذکره وکاږم او د دوی احوال سره راټول کاندم، مګر زمانې ماته فراغ رانه کا او دا هیله مې په زړه کې وچه سوه، ځکه چې تر کندهار د ظلم او جفا تور تم پروت و، او هیڅا ارام نه درلود او فراغ.

ګاهي به مغلو چپاو ونه کړل او ګاهي به دګرګین د ستم سوران و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې حق تعالی موږ خلاص کړو له هغو ظلمو څخه او فارغ سوه زړونه زموږ او زموږ ملک حاجي میرخان علیه الرحمه، دوی له کندهاره وایسته او پښتانه یې د دوی له جوره ازاد کړل نو زما زړه فارغ سو له اندوهه، او قلم مې راواخیست، هغه وخت چې زما له ارادې خبر سو زموږ د پښتونخوا د سترګو تور، امام المسلمین، و ابن قال الرفضة والکافرین، شاه حسین، ادام الله دولته الی یوم الدین.

بیت

د پښتو پادشاه حسین هوتک
په ملکانو کې دی دی لوی ملک
د حاجي میر خان غښتلی زوی ګرندی
خالقه تل دې وي ځلان دا غمی

نو زه یې وغوښتلم دربار ته، او ماته یې تشویق وکا، او الطاف یې ښکاره کا چې دا خپله اراده پوره کاندم، او د پښتنو شاعرانو حال سره راټول کاندم".

د پټې خزانې دکتاب قلمي نسخه په ۱۳۲۲ هـ . ش . کال تر لاسه او د هغې له مخې لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ . ش . کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپره شوه او بیا وروسته د بېلا بېلو ادارو له خوا څو ځلې له دري ژباړې سره او هم په ځانګړې توګه چاپ شوې ده.

په دې ارزښتناک ادبي کتاب کې د (۵۰) تنو شاعرانو او لیکوالو د ژوند حالات او د شعر بېلګې خوندي دي.

د کتاب لیکوال دا کتاب په دریو برخو وېشلی او هرې برخې ته یې د ((خزانې)) نوم ورکړی دی.

په لومړۍ خزانه کې یې دپښتو ژبې دا لاندې (۲۲) تنه شاعران راپېژندلي چې د لیکوال له زمانې څخه د مخه، ان په دویمې هجري پیړۍ پورې اړه لري.

بابا هوتک، شیخ ملکیار، اسماعیل، خرښبون، شیخ متي، امیر کروړ، شیخ اسعد سوري، ښکارندوی، ابو محمد هاشم سرواني، شیخ تیمن، شیخ بستان بړیځ، شیخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

رضي لودي، نصر لودي، شيخ عيسٰى مشوانی، سلطان بهلول لودي، خلیل خان نیازی، خوشحال خان خټک، زرغون خان، دوست محمد کاکړ، عبدالرحمان بابا، شیخ محمد صالح او علي سرور لودي.

د کتاب په دويمه خزانه یا برخه کې د دې لاندې (۲۱) تنو شاعرانو او لیکوالو پیژندنه راغلې چې ټول د کتاب د لیکوال د زمانې دي:

ملاباز محمد توخی، شاه حسین هوتک، ملا زعفران، محمد یونس خان (خیبری)، محمد گل مسعود، عبدالقادر خان (خټک)، بهادر خان، ملا محمد صدیق، ملا پیر محمد میاجي، اللهیار افریدی، بابوجان بابي، ربدي خان مومند، ملا محمد عـــــادل برېخ، محمد طاهر، محمد عمر، محمد ایاز نیازی، ملا محمد حافظ بارکزی، نصرالدین خان اندړ، ملا نور محمد غلجی، حافظ عبدالطیف اڅکزی او سیدال ناصر.

د پټې خزانې په درېمه خزانه کې د (۶) تنو ښځینه شاعرانو پیژندنه راغلې ده:

نازو توخي، حلیمه حافظه، نیکبخته، بي بي زینب، زرغونه او رابعه.

د کتاب په پای کې لیکوال محمد هوتک د خپل پلار ((داؤد خان هوتک)) او خپله پېژندگلوي د شعر له یوې بېلګې سره راوړي ده.

((پټه خزانه)) د پښتو ادب یو ډېر ارزښتناک ادبي کتاب دی چې د هغه په تر لاسه کیدو د پښتو لیکلی منظوم ادب د دويمې هجري پیړۍ لومړۍ نیمايي ته رسیدلی دی، باید چې هغه تر لاسه او په ډېر غور یې ولولو چې د پښتو ژبې د پخوانیو شاعرانو له ژوند پیښو او شعرونو سره اشنا شو.

د متن لنډیز:

پټه خـــــزانه د پښتو ژبې او ادبیاتو یو ډېر ارزښتناک کتاب دی چــــې محمد هوتک په ۱۱۴۱ _ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال د فرهنگ پالونکي واکمن شاه حسین هوتک په حکم او غوښتنه تالیف کړی دی، لومړی ځل په ۱۳۲۳ هـ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ش . کال چاپ شوی دی. په دې کتاب کې ليکوال (۵۱) تنه نارينه او ښځينه شاعران او ليکوال راپېژني چې هغوی څه د لرغونو زمانو او څه د کتاب د ليکوال معاصرين دي. په پخوانيو شاعرانو کې امير کروړ هم شامل دی چې د دويمې هجري پېړۍ په لومړيو کې يې ژوند کاوه. نوميالی واکمن او پياوړی شاعر و.

فعاليتونه

۱ـ ځينې زده کوونکي دې د متن له پيل څخه تر پای يو يو پراگراف د ټولگي په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې هغه ستونزمن لغتونه او د هغو معنا په خپلو کتابچو کې وليکي چې ښوونکي د درس د تشريح او توضيح په مهال پر تخته ليکلي دي.

- په کتابچو کې ليکلي لغتونه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راوبلل شي چې د پټې خزانې د کتاب په اړه خبرې وکړي.

۴ـ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- پټه خزانه ولې د پښتو ادبياتو ډېر ارزښتناک کتاب گڼل کېږي؟
- پټه خزانه چا، د کوم واکمن په غوښتنه او سپارښتنه ليکلې ده؟
- په پټه خزانه کې څو تنه نارينه او څو تنه ښځينه شاعران پېژندل شوي دي؟
- پټه خزانه په څو برخو وېشل شوې او هرې برخې ته کوم نوم ورکړل شوی دی؟

۵ـ زده کوونکي دې په متن کې راغلي خاص نومونه او صفتونه په خپلو کتابچو کې وليکي.

- په دې لاندې جملو کې راغلي فعلونه په کومو زمانو پورې اړه لري:
- محمد هوتک پټه خزانه په ۱۱۴۱ـ ۱۱۴۲ هـ . ق . کال ليکلې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- پټه خزانه د پښتو ادبیاتو ارزښتناک اثر دی.
- موږ به د پټې خزانې کتاب پیدا او هغه به ولولو.

۶_ د لاندې جملو تش ځایونه په مناسبو کلموپه پنسل ډک کړئ:

- په پټه خزانه کې .... تنه شاعران معرفي شوي دي.
- محمد هوتک له پټې خزانې پرته د .... او .... په نومونو دوه نور کتابونه هم لیکلي دي.
- پټه خزانه په .... برخو یا .... وېشل شوې ده.

۷_ ځو زده کوونکي دې د پټه خزانې د ارزښت په هکله خبرې وکړي.

- ځو زده کوونکي دې د پښتو ژبې د لرغونو اثارو د کمښت اصلي لاملونه خپلو ټولګیوالو ته و وایي او که اړتیا وه ښوونکی دې مرسته وکړي.
- ځو زده کوونکي دې د شاه حسین هوتک د ادبي خدمتونو په هکله رڼا واچوي، د اړتیا په وخت کې دې ښوونکی مرسته وکړي.

کورنۍ دنده

له لومړۍ څخه تر لسمې نومرې پورې زده کوونکي دې په کور کې د لوست له متن څخه د لومړۍ خزانې د پخوانیو شاعرانو نومونه، له یوولسمې نومرې څخه تر شلمې پورې د دویمې خزانې د شاعرانو نومونه او پاتې زده کوونکي دې د دریمې خزانې د ښځینه شاعرانو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکي. بله ورځ دې د پښتو لوست په ساعت کې هغه د ټولګیوالو په وړاندې و وایي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میرمن مستوره شال

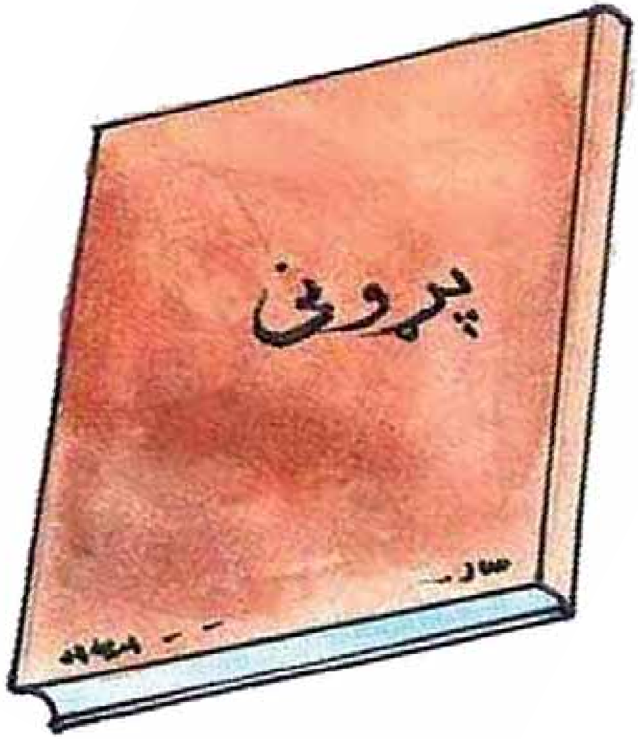

- د اوسنیو ښځینه شاعرانو او لیکوالو له ډلې څخه څوک پیژنئ؟
- دکومو ښځینه شاعرانو او لیکوالو د نظم او نثر کوم کتاب مو لوستلی دی؟

موږ د پښتو ادب په اوسنۍ دوره کې ډېرې ښځینه نومیالۍ شاعرانې او لیکوالې لرو چې په خپلو اثارو یې د پښتو ادبي پانګه درنه او بډای کړې ده.
له دغو نومیالیو ادبي څېرو څخه یوه هم میرمن مستوره شال ده چې دلته یې درپیژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتو ادبیاتو د اوسنۍ دورې په ښځینه شاعرانو او لیکوالو کې مېرمن مستوره شال د خپل پیاوړي ادبي ذوق او استعداد له امله د لوړ نامه او شهرت څخه برخمنه ده.

نوموړې د کونړ ولایت د اسمار ولسوالۍ په شال نومي کلي کې په ۱۳۰۹ هـ . ش. کال سترګې نړۍ ته وغړولې. پلار یې سید عبدالرزاق نومېده چې په شال پاچا مشهور او د کونړ د ساداتو له روحاني کورنۍ څخه و.

مستوره شال شپږ کلنه وه چې دلیک لوست زده کړه یې پخپله کورنۍ کې پیل کړه. د مروجو دیني او ادبي علومو ډېر کتابونه یې له خپل پلار څخه لوستل. د همدغو زده کړو په بهیر کې یې د ځانګړي ادبي ذوق له امله د پښتو او دري ژبو د نظم او نثر ډېر نوماند اثار مطالعه کړل. همدغې مطالعې په هغې کې لومړۍ د شعر ویلو احساس او جذبه راوپاروله او په شعر ویلو یې پیل وکړ. وروسته یې بیا د لنډو ادبي ټوټو او مقالو په لیکلو خپل قلمي ځواک و ازمویه.

کله چې مستوره شال د هېواد پلازمېنې (کابل) ته راغله، فرهنګي چاپېریال او د ښځو نوي رامنځته شوي غورځنګ یې پر ذهن او فکر ژوره اغیزه وکړه. د دې شعر او ادب ته یې نوی رنګ او بڼه ورکړه. شعرونه او نثرونه یې په مطبوعاتو کې خپرېدل او ورو ورو د یوې روښانفکرې شاعرې او لیکوالې په توګه را څرګندېدله او پېژندل کېدله. په شعرونو کې یې ډېر لوړ خیالونه او ژورې معناګانې رانغښتې دي، دا بیتونه یې لولو:

ستا د ښکلا مخ ته چې سپوږمۍ ورمخامخ شوله
ژر یې ښایست ځکه د ذوال لمنه ونیوه
ستا د تبسم غوټۍ ته ګل سبا کې وویل:
ستا په غوړېدو ما د جمال لمنه ونیوه

مېرمن مستورې پر شاعرۍ او لیکوالۍ سربېره د هېواد په معارف کې د ښوونکې سپېڅلې دنده درلوده. له دې لارې یې څو کاله د هېواد د اولادونو، په ځانګړې توګه د نجونو، په ښوونه او روزنه کې د ستاینې وړ دنده ترسره کړې ده.

نوموړې د ښوونکې د دندې ترڅنګ په کابل راډیو کې د ویاندې په توګه هم کار کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سربېره پر دې يې په علمي، ادبي غونډو او سيمنارونو کې هم ونډه اخيستله. شعرونه او مقالې يې پکې لوستلې. دا هغه مهال و چې موږ د هېواد په کچه د فرهنګي فعاليتونو په ډګر کې څو د ګوتو په شمېر ښځينه ليکوالې او شاعرانې درلودې چې مېرمن مستورې ته هم دغه وياړ ور په برخه دی. هغه لومړنۍ شاعره ده چې د ((پړونی)) په نوم يې د شعر ټولګه چاپ او د ادب مينه والو ته وړاندې کړه.

مېرمن مستوره شال له ۱۳۶۰ هـ . ش . راوروسته کلونو کې د کابل راډيو د هنر او ادبياتو په څانګه کې په دنده وګومارل شوه. د ۱۳۷۱ هـ . ش .کال تر لومړيو يې دا دنده د زړه په مينه ترسره کړه. په هېواد کې د کورني اړو دوړ او جګړو له پيل کېدو سره سم پېښور ته په کډه شوه.

هلته يې په جلاوطنۍ کې د زړبوږې په حالت کې د څو کاله ستونزمن او له کړاو ډک ژوند په بهير کې هم خپلو ادبي او فرهنګي فعاليتونو ته په ډېره مينه دوام ورکړ، په علمي او ادبي غونډو کې به يې ګډون کاوه. ليکنې او شعرونه به يې په مطبوعاتو کې خپرول او له فرهنګي ادارو سره يې ښې اړيکې درلودې.

نوموړې ډېره موده په پېښور کې د افغانانو لپاره د لومړنيو زده کړو په ادارې ((بېفير)) کې په دنده بوخته وه. د دغې ادارې د روغتيايي زده کړو په څانګه کې يې د مور او ماشوم د ساتنې، د ښوونيز او روزنيز پروګرام اساسي روغتيايي پيغامونه په پښتو ژبه منظومول. په دې لړ کې يې ډېر زيات پيغامونه د شعر په خوږه او رنګينه، خو ډېره ساده ژبه واړول. په خپل غږ يې د کلمه او ثبت کړل. له همدغو منظومو پيغامونو څخه د دغه روزنيز پروګرام په پرمختيبولو کې ډېره اغيزناکه استفاده کېدله.

مستوره شال يوه حساسه او دردمنه شاعره وه. په شعرونو کې يې که له يوې خوا ملي احساسات او جذبات په څپو دي، نو له بلې خوا پکې زموږ د هېوادوالو د ټولنيز ژوند دردونه او ناخوالې، د ناوړه دودونو غندنه او د ملي وياړونو د ستاينې ډېرې په زړه پورې بېلګې په سترګو کېږي. زموږ دغې نوميالۍ شاعرې په خپل هېواد او ټولنه کې د ښځو په محروميتونو او د هغو په وړاندې د ټولنيزې نابرابرۍ په شته والي ډېرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوښکې توی کړې دي. کله کله بیا د شعر په خوږه او رنګینه ژبه وګړي د غفلت له درانه خوبه راویښوي او ځوانان په ډېره مینه د وطن د ننګ ډګر او سنګر ته وروليږي:

دا خو زه یم چې راویښ کړم له درانه خوبه قومونه
په سپېره دښته کې جوړ کړم د جذباتو محشرونه
اینه د واړه قام یم ورته ښیمه عیبونه
لکه څاڅکي د باران هومره ډېر ډېر پیغورونه
ته مې وپېژنه څوک یم سرګردان د بحرو بر یم
بل څه نه یمه انسان یم سوز او ساز لرم شاعر یم

دغه نومیالۍ شاعره او لیکواله د ۱۳۷۷ هـ . ش . د سنبلې په نهمه د وریښې ناروغۍ له امله په پېښور کې وفات شوه. جنازه یې هېواد ته راوړل شوه او د کونړ ولایت د شینکوړک په کلي کې په خپله پلارنۍ هدېره کې خاورو ته وسپارل شوه.

د مستورې شال په چاپ شوي شعري ټولګې ((پرونی)) سربیره ډېر زیات شعرونه او نثري لیکنې په مطبوعاتو کې خپرې شوي دي. که راټول شي څو ټولګې ترې جوړېدای شي. دلته یې د شعر یوه بشپړه بېلګه را اخلو.

د وینو څاڅکي

څه ژړا فریاد دی هر خواته په جهان کې نن
پاتې طراوت نه دی یو ګل ته ګلستان کې نن
ورک اثر د اوښکو د یتیم دی وینې ژاړي تل
اخلي ظالمان خوند د مظلوم اه و فغان کې نن
وریځ د اوسیلو وینم خوره د شین اسمان په مخ
وینې د شهید دي راتوییږي په باران کې نن
سوز او عاطفه سینو کې نشته زړونه سخت شولو
ځکه اثر ورک شو د خوږو نغمو بوستان کې نن
اوښکې د بیوزلو دي الماس د ځینو غاړو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وينې د مظلومو دي زيور گوهر گرېوان کې نن
اور د تجاوز لمبې وهي د خوار غريب په سر
وينم دوزخونه د سره اور ډک په جهان کې نن
زه يم همنوا د بلبلانو د چمن ځکه
ښکاري مې د زړه وينې د شعر گلستان کې نن

د متن لنډيز:

مېرمن مستوره شال يوه نوميالۍ پښتنه شاعره او ليکواله وه چې په کونړ کې زېږېدلې، لويه شوې او په خپلې کورنۍ کې يې د ديني او ادبي علومو زده کړې کړې دي. بيا يې د ادبي ذوق له امله شاعري او ليکوالي پيل کړې. په معارف کې د ښوونکې او کابل راډيو کې يې د وياندې او ادبي پروگرامونو د چلوونکې په توگه هم دنده ترسره کړې وه. په ۱۳۷۷ هـ. ش. کال يې له ژوند سترگې پټې کړې دي. د ((پړوني)) په نوم يې د شعرونو ټولگه چاپ او ډېرې ليکنې او شعرونه يې په مطبوعاتو کې خپاره شوي دي.

فعاليتونه

۱ـ ځينې زده کوونکي دې په متن کې د خپلې خوښې يو يو پراگراف ولولي.

۲ـ ځينې زده کوونکي دې د ټولگي مخې ته راوبلل شي چې د مېرمن مستورې د وروستي شعري بېلگې مفهوم پخپلو الفاظو کې نورو ټولگيوالو ته ووايي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووايئ:

- مستورې شال خپلې زده کړې چيرې او له چانه کړې وې؟
- مېرمن مستورې کله شاعري او ليکوالي پيل کړې وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

- د هغې په ليکوالۍ او شاعرۍ څه شي ډېره ژوره اغېزه وکړه؟

۴ـ زده کوونکي دې متن په غور ولولي په هغه کې دې خاص نومونه ، صفتونه پيدا او پخپلو کتابچو کې وليکي.

۵ـ زده کوونکي دې په لاندې جملو کې تش ځايونه په مناسبو کلمو ډک کړي:

- مستوره شال .... وه چې د ليک لوست زده کړه يې په خپله .... کې پيل کړه.
- مستورې په .... کې د وياندې په توګه هم .... کاوه.
- مستوره په .... په پېښور کې .... شوې ده.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې د هغې اوسنۍ شاعرۍ او ليکوالۍ په اړه چې دوی يې پېژني، معلومات وليکي، د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې دې يې د ټولګيوالو په وړاندې ولولي.

ادیب (شاعر او ليکوال) د ټولنې عادي وګړی نه دی، هغه څه چې په ورځني ژوند کې پېښېږي، يا هغه ناخوالې، ستونزې او ربړې چې ټولنه ورسره مخامخ ده، د شاعر او ليکوال پر احساس او عاطفه ژور اغېز کوي. کله چې د خپلې پوهې او استعداد په قوت له هغې څخه کومه منطقي نتيجه اخلي او بيا يې د خپل تخيلي ځواک په ملتيا په مناسبو الفاظو د شعر يا ادبي نثر په کوم قالب کې نورو ته وړاندې کوي، همدغه ادب دی.

((ادب پوهنه))

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څلرویشتم لوست

د ماینونو ښکمنې سیمې

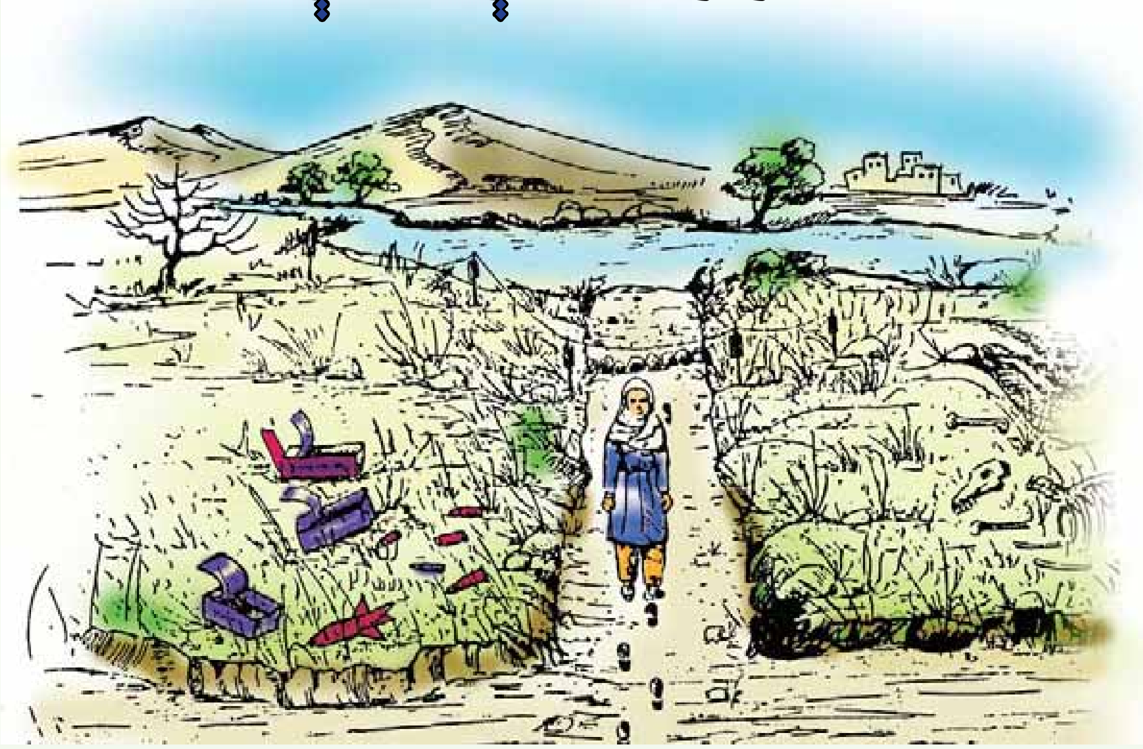

■ داسې شیان پیژنئ چې په چاودلو یې مرګ او ژوبله رامنځته کېږي؟

زموږ په هېواد کې څه د پاسه درې لسیزې جنګ جګړې د بې شمېره زیانونو او بدمرغیو سبب وګرځیدې. په بېلا بېلو وسلو او وسیلو د مرګ ژوبلې ډېرې ناوړې او زړه بوږنوونکې صحنې رامنځته شوې چې یوه له دغو وسلو او وسیلو څخه ماینونه او ناچاودیدونکې توکي دي. په دې لوست کې د هغو د پیژندنې په ترڅ کې د شته والي په احتمالي سیمو او ځایونو هم بحث کوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زموږ په هېوادکې د درې لسيزو جنگونو په بهيرکې د جگړې ښکيلو خواو و يا د خپل ځان د ساتنې او يا هم مقابل لوري ته د ځاني او مالي زيان رسونې په موخه له ماينونو څخه د يوې ډېرې اغيزناکې او کارې وسيلې په توگه کار اخيستی دی.

ماينونه په دوه ډوله دي:

د پرسونل ضد ماينونه او د وسايطو ضد ماينونه.

د پرسونل ضد ماينونه: هغه ځانگړي چاوديدونکي توکي دي چې له اوسپنې، پلاستيک او يا لرگي څخه په بېلا بېلو بڼو، لکه: د لوبو شيان، قلمونه، راډيو گانې اونورو جوړ دي اوپه منځ کې يې نا چاودي مواد شته چې هغه د بدن د غړي د فشار په وسيله چوي او مرگ ژوبله رامنځته کوي.

د وسايطو ضد ماينونه: دا ماينونه هم په بېلو بېلو بڼو جوړ دي چې د وسايطو، لکه موټرو، لاريو، ټانکونو او نورو د فشار په نتيجه کې چوي، د ځاني اومالي زيان رسولو سبب گرځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ماينونو پېژندل ډېر ستونزمن كار دى، ځكه چې زياتره په ځمكه كې ښخ او ځينې بيا د عادي استعمالو ونكو شيانو په څېر دي، نو ځكه په دې اړه ډېر غور او احتياط پكار دى.

دلته د دغه پټ خطرناک دښمن د شته والي احتمالي سيمې درپېژنو او د ناچاودو توكو په اړه هم معلومات دركوو.

ماينونه په عام ډول د ځانګړو سيمو د ساتنې، لكه پوځي پوستو او مركزونو ته د دښمن د تللو د مخنيوي لپاره او يا د مقابل لوري د ډارولو او ويرولو لپاره كارول كېږي، خو د ناچاودو توكو پېژندنه بيا هغومره ډېره ستونزمنه نه ده، ځكه زياتره د ځمكې پر سر پراته دي. دا هغه مهمات دي چې د جګړو په مهال چاودلي نه دي. په دې كې توغندي، د بمونو پارچې، لاسي بمونه، د ټانګ، ټوپكو او ماشيندارو ګولۍ او نور شامل دي.

ماينونه او ناچاودي توكي زياتره په دې لاندې ځايونو كې پيدا كېږي:

ـ په هغو لارو او سركونو كې چې تګ پرې ډېر نه كېږي.

ـ د عمومي لارو او سركونو پر څنډو.

ـ د موټر د ګرځېدو، راګرځېدو په سيمو كې.

ـ د پلونو او پلچكونو دننه او شاوخوا ځايونو كې.

ـ رنګو او ويجاړو شويو ودانيو دننه او شاوخوا ځايونو كې.

ـ رنګو شوو ودانيو ته د ورتللو او د ننوتو په لارو او د خونو په درشلونو او كونجونو كې.

ـ د څاګانو او د اوبو د نورو سرچينو دننه او شاوخوا برخو كې.

ـ د پوځي پوستو او ويجاړو شويو وسايطو په شاوخوا كې.

ـ په هغو سمڅو او كندو كې چې د جګړې پر مهال د پټېدو د ځای په توګه كارول شوي دي.

نو موږ ته لازمه ده چې هيڅكله ناپېژندل شوو شيانو ته لاس ور نه وړو، ناپېژندل شوي سيمونه او مزې كش نه كړو او د ناپېژندل شويو شيانو په خوا كې ډېرې او نور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیان وانه چو و. که چیرې مو په یادو شو و سیمو کې د ماینونو نښې نښانې ولیدې او یا په کومه سیمه کې په انسان یا څاروي وچاودېد، په نږدې سیمه کې د ماین پاکولو د موسسې چارواکو ته خبر ورکړئ، د هغوی ګمارلي کسان د ماینونو سیمې ته راځي او په هغه ساحه کې تیږې په سور رنګ رنګوي او که تیږې نه وي نورې داسې نښه نښانې ږدي چې په سره رنګ رنګ شوې وي.

د ماین پېژندونکو او ایستونکو له خوا په سور رنګ د تیږو او نښو رنګول دا معنا لري چې په دې سیمه کې د مرګ او وینو د توییدو خطر موجود دی او تګ راتګ په کې بند شوی دی، نو باید داسې سیمو ته ورنشو.

کله چې د ماین ایستونکو له خوا سیمه پاکه شي هماغه په سور رنګ رنګ شوې تیږې او نښانې په سپین رنګ رنګوي، سپین رنګ دا معنا لري چې په دې سیمه کې د ماین د شته والي خطر له منځه تللی دی او هر څوک په کې ګرځېدای شي او کار کولی شي.

ماین د ژوندانه دښمن دی، له دغه دښمن څخه نه یوازې دا چې ځان وساتو، بلکې د هغه د له منځه وړلو لپاره باید فني کسانو ته خبر ورکړو.

د متن لنډیز:

زموږ د هېواد په ګوټ ګوټ کې د درې لسیزو جګړو په بهیر کې د جګړې ښکیلو خواوو له مقابل لورې څخه د ځان ژغورنې او یا هغو ته د ځاني او مالي زیان رسونې په موخه ماینونه د یوې اغېزناکې وسیلې په توګه کارولي او ښخ کړي دي. بېلا بېل ډولونه لري. ځینې د پرسونل ضد ماینونه او ځینې د وسایطو ضد ماینونه نومیږي. همدارنګه ناچاودي توکی هم شته، نو موږ باید دا پټ دښمن وپیژنو او له هغو ساحو څخه چې پورته په متن کې ښودل شوي، له ورتګ څخه په کلکه ډډه وکړو او هم ناچاودو توکو ته له لاس وروړلو څخه ځان وژغورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱_ زده کوونکي دې متن لومړی په چوپتیا سره ولولي. بیا دې ځینې زده کوونکي د دې متن یو یو پراگراف په لوړ غږ ولولي.

۲_ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل شي: یوه ډله دې په متن کې د ماینونو او ناچاودو توکو د بېلا بېلو ډولونو نومونه لست کړي او بله ډله دې د ماینونو او ناچاودو توکو ساحې لست کړي. د یوې ډلې استازی دې د ماین یا ناچاودو توکو نومونه پر تخته ولیکي او د بلې ډلې څو تنه دې د هغو په هکله څرگندونې وکړي. بیا دې د بلې ډلې یو استازی د ماینونو ساحې یوه یوه پر تخته ولیکي، د بلې ډلې څو زده کوونکي دې د هغو په باب معلومات وړاندې کړي.

۳_ لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- د ماینونو او ناچاودو توکو له لوست څخه مو څه مفهوم واخیست؟
- له ماینونو او ناچاودو توکو څخه څرنگه ځان ژغورلی شو؟
- ماینونه کوم کوم ډولونه لري؟
- ماینونه په کومو ځایونو کې پیدا کېږي؟

۴_ زده کوونکي دې پخپلو کتابچو کې لاندې جملې ته پراختیا ورکړي او بیا دې هغه په خپل وار سره د ټولگي په وړاندې ولولي:

- ماینونه ډېر خطرناک دي، ځکه چې په چاودلو سره یې ... .

۵_ زده کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې راغلي صفتونه دې په نښه او په مناسبو جملو کې دې وکاروي. بیا دې هغه په خپل وار د ټولگیوالو په وړاندې ووایي.

- زده کوونکي دې متن ولولي، په هغه کې دې صفتونه پیدا او په خپلو کتابچو کې دې ولیکي او بیا دې څو تنه هغه د خپلو ټولگیوالو په وړاندې ووایي.

۶_ په کومو سیمو کې چې د ماین ایستونکو له خوا په سره او سپین رنگ تیږې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رنگ شوې وي، دا نښې د څه معنا لري؟

◆ که چېرې په کومه سیمه کې د ماینونو د شته والي نښې تر سترګو شي، څه باید وکړو؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د خپل کور کلي، کوڅې او یا سیمې له مشرانو څخه د ماین چاودنې د کومې پېښې په اړه معلومات ترلاسه کړي او هغه دې د بلې ورځې په پښتو ساعت کې د نورو ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

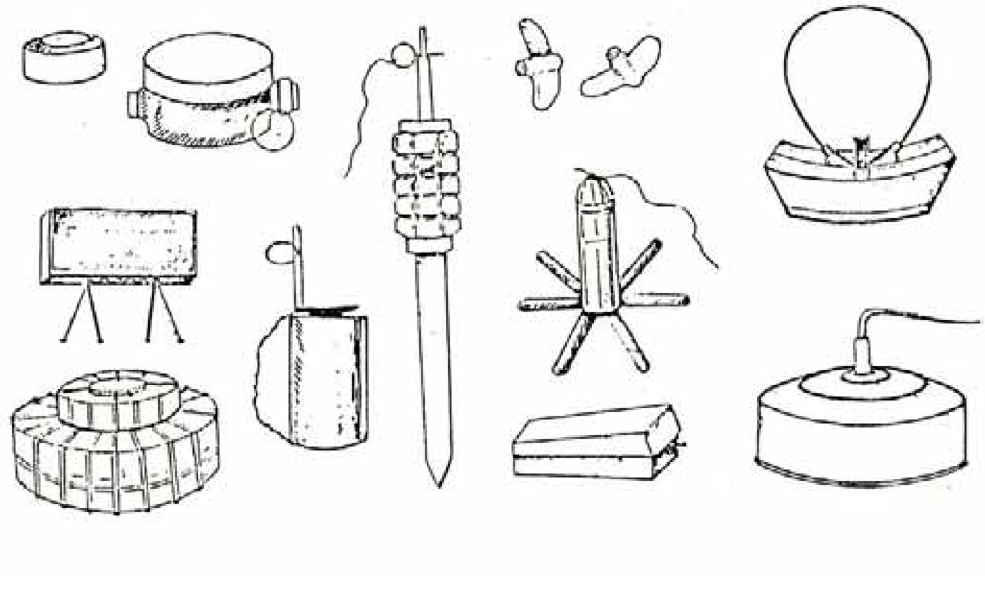

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه ویشتم لوست

باميان يوه لرغونې تاريخي سيمه

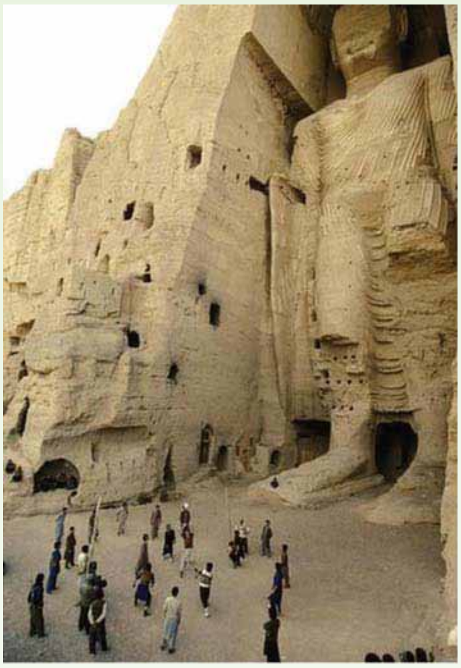

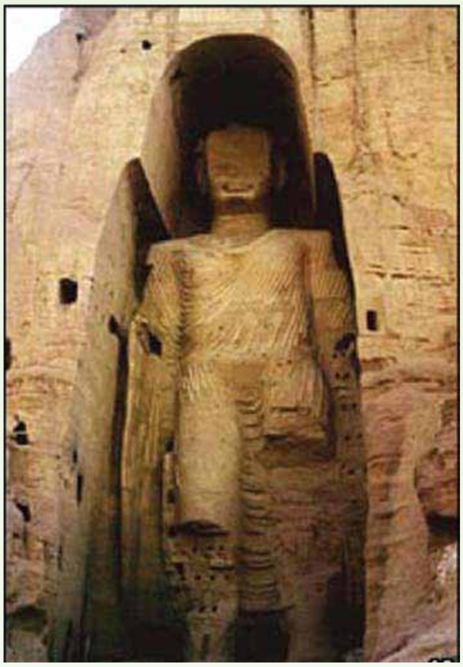

- تاسې د هېواد کومو ولايتونو ته تللي ياست؟
- په کوم ولايت کې موزيات لرغوني تاريخي اثار او ځايونه ليدلي دي؟

زموږ هېوادګران افغانستان اوس ۳۴ ولايتونه لري چې هر يو يې د هېواد د يوې مهمې برخې په توګه له ځانګړي اقتصادي، ټولنيز، لرغوني تاريخي او فرهنګي ارزښت څخه برخمن دی. يو له دغو ولايتونو څخه د باميان ولايت دی چې په دې لوست کې يې درپېژنو.

باميان د هېواد په مرکزي برخه کې پروت مشهور ولایت دی. د دې ولايت تاريخي لرغونتيا ډېرې وړاندې زمانې ته رسيږي. تاريخي اثار يې د لرغوني اريايي مدنيت استازيتوب کوي. مشهور چينايي گرځندوی هيوان تسنگ په پنځمه ميلادي پيړۍ کې دغې سيمې ته ورغلی او په ((چينايي يونليکونه)) نومي کتاب کې يې د هغه د لرغونو اثارو او جغرافيوي ځرنگوالي په باب په زړه پورې څرگندونې کړې دي. باميان د غوربند له لارې له کابل او د حاجي گگ او بند امير په وسيله د شمالي ولايتونو او همدارنگه د لعل د سيند په واسطه له هرات او ارزگان سره گډه لاره لري.

په دغه ولايت کې اوس علمي او فرهنگي بهير د چټکې ودې او پرمختيا په حال کې دی. د ولايت په مرکز، بېلا بېلو ولسواليو او ليرې کليوالو سيمو کې د نجونو او هلکانو له لومړنيو او ثانوي ښوونځيو سربيره په مرکز کې يو پوهنتون هم لري چې پکې په زرگونو زده کوونکي او محصلين په زده کړو بوخت دي. چاپي خپرونې (مجلې او اخبارونه) او نورې ډله ييزې رسنۍ راډيويي او تلويزيوني خپرونې هم لري.

په دې ولايت کې ډېر تاريخي اثار او د ليدلو وړ ځايونه شته. تر ټولو مهمې يې د بودا مجسمې دي چې اوس ړنگې شوې دي، د ضحاک او غلغلې ښار نښې نښانې، بند امير او د بوديزم د دورې ډول ډول سيمې او داسې نور لرغونې اثار دي چې د ډېر لرغوني بډای فرهنگي او تاريخي اهميت څرگندويي کوي.

باميان يوه غرنۍ سيمه ده چې د کرنې وړ ځمکې يې لږې، خو ډېرې ښکلې درې او طبيعي منظرې لري او د سيلانيانو او گرځندويانو پاملرنه يې ځانته راگرځولې ده.

غرنی اقليم لري چې واورين او ډېر سوړ دی. اوړی يې لنډ او ژمی يې ډېر اوږد دی. د غنمو کښت پکې لږ او کچالو يې تر ټولو مهم کرنيز پيداوار گڼل کيږي. دچنار د ونو ځنگلونه هم پکې ډېر دي. د باميانو سيند او د غرنيو سيمو چينې يې د ځمکو د خړوبولو لپاره د اوبو مهمې زېرمې جوړوي. ډېر وگړي يې په مالدارۍ او د لاسي صنايعو په جوړولو بوخت دي. د بابا غره لمنو او د اژدر په دره کې دکانې او بو زېرمې لري چې د روغتيا لپاره ډېرې گټورې دي. واړه او لوی کانونه هم لري. د حاجي گگ د اوسپنې کان

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ډېر مشهور دی.

دغه ولایت د خپل غرني موقعیت لرلو له امله پخوا د تګ راتګ په برخه کې ډېرې مواصلاتي ستونزې درلودې، خو اوس دا ستونزې تر ډېره حل شوې او یا د له منځه تللو په حال کې دي.

مرکز یې د بامیان ښار دی او ښو مشهورې ولسوالۍ یې دا دي:

شیبر، کهمرد، یکاولنګ، پنجاب، ورس او نورې.

بامیان ډېرې ښې اوبه، هوا، ښکلې او په زړه پورې طبیعي منظرې، د لیدلو وړ ځایونه او ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار لري. دا ټول زموږ د هېواد وياړلي فرهنګي میراثونه ګڼل کېږي، باید ساتنې ته یې هر اړخیزه پاملرنه وشي.

د متن لنډیز:

بامیان زموږ د هېواد په مرکزي برخه کې پروت ولایت دی. ډېره تاریخي لرغونتیا، او بډای فرهنګي تاریخي اثار لري. دا یو غرنی ولایت دی. د کر وړ ځمکې یې کمې، خو ډېرې ښکلې او سمسورې درې او په زړه پورې طبیعي منظرې لري. د دې ولایت زیاتره وګړي په مالدارۍ او د لاسي صنایعو په جوړولو بوخت دي. په فرهنګي لحاظ اوس د چټک پرمختګ په حال کې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعالیتونه

۱ـ ځیني زده کوونکي دې متن د ټولګي په وړاندې ولولي.

۲ـ هغه لغتونه چې ښوونکي د متن د مفهوم او محتوا د توضیح او تشریح په مهال پرتخته لیکلي، په خپلو کتابچو کې ولیکي.

- زده کوونکي دې د هغو نورو ولایتونو نومونه چې دوی یې پیژني، په خپلو کتابچو کې ولیکي او په وارسره دې هغه د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

۳ـ ځیني زده کوونکي دې د ټولګي په وړاندې د متن د هغې برخې د مفهوم په هکله چې د دوی خوښیږي، خبرې وکړي.

۴ـ دا لاندې پوښتنې ځواب کړئ:

- لرغوني تاریخي اثار کوم دي او څه ارزښت لري؟
- په بامیانو کې کوم تاریخي اثار او ځایونه شته؟
- داسې کوم بل ولایت پیژنئ چې لرغوني تاریخي اثار او ځایونه پکې شته؟

۵ـ د جملو دا لاندې تش ځایونه په پنسل سره په مناسبو کلمو ډک کړئ.

- بامیان د هېواد په .... برخه کې پروت دی.
- په بامیانو کې د هوارې ځمکې په پرتله .... زیات دي.
- بامیان ښکلې درې او په زړه پورې .... لري.

کورنۍ دنده

د خپلې کورنۍ یا نورو مشرانو څخه وپوښتئ چې د هېواد په کومو ولایتونو کې ډېر زیات لرغوني تاریخي اثار شته. راټول کړي معلومات د بلې ورځې په پښتو درسي ساعت کې د ټولګیوالو په وړاندې ولولئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره میاشت

■ تاسو داسې خیریه ټولنې یا ادارې پېژنئ چې د ناورو طبیعي پېښو یا جګړو له امله له زیانمن شو وګړو سره مرستې کوي؟

په ملي او نړیواله کچه ځینې داسې ادارې شته چې له مصیبت ځپلو سره په ځانګړې توګه له هغو کسانو سره چې د طبیعي افتونو (زلزلو، سیلابونو او نورو) او جګړو له امله زیانمن شوي، مرستې کوي. په دې ډول خیریه ادارو کې یوه هم ((سره میاشت)) ده چې دلته یې په دې لوست کې درپېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېوزلو او محتاجو وګړو ته د خوراک، څښاک، استوګنې، روغتیا، ښوونې، روزنې، کار کسب او داسې نورو شیانو برابرول د مرستندویه او خیریه ټولنو دندې دي.

دا خیریه او مرستندویه ټولنې هم په نړیواله او هم په ملي کچه د نړۍ په هېوادونو کې موجودې دي. له دغو مرستندویه ټولنو څخه یوه هم ((سره میاشت)) ده چې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې شته او په بېلا بېلو نومونو یادېږي.

د مثال په ډول په عربي هېوادونو کې یې د ((هلال احمر)) او په لویدیځه نړۍ کې یې Red Cross ((سور صلیب)) بولي.

د دې مرستندویې ټولنې لومړنی بنسټ په ۱۸۶۴ م. کال د نولسمې پېړۍ د جګړو په بهیر کې کېښودل شو چې په بشري ټولنه کې ډېره مرګ ژوبله شوې وه. موخه یې د جګړو پر مهال د ټپیانو، د جګړې له بندیانو سره مرسته کول وو. لومړی سړی چې ددغسې یوې ټولنې د جوړولو فکر ورسره پیدا شو، د سویس د هېواد استوګن هانري دونانت نومیده چې له همدې امله د دغې مرستندویې ټولنې د بنسټګر ویاړ ورپه برخه شوی دی.

زموږ په هېواد کې هم دغه مرستندویه ټولنه له ډېرو کلونو را هیسې شته او په بېلابېلو نومونو یاده شوې ده.

لومړی ځل چې په ۱۳۰۸ هـ . ش. کال تاسیس شوه، د ((مجلس امداد یه)) په نوم ونومول شوه. په ۱۳۱۱ هـ . ش. کال یې ورته د ((محراب احمر)) نوم ورکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۳ هـ . ش. کال یې نوم ((هلال احمر)) شو او په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د ((افغاني سرې میاشتې ټولنه)) ونومول شوه.

د افغانستان د ((سرې میاشتې ټولنه)) په ۱۳۳۴ هـ . ش. کال د سره صلیب د نړیوالې کمیټې له خوا په رسمیت وپېژندل شوه او د دغې نړیوالې ټولنې غړیتوب یې تر لاسه کړ.

په نړیواله کچه په اسلامي هېوادونو کې د دغې مرستندویې ټولنې د پېژندنې لوېه نښه هلال یا میاشت ده چې سور رنګ لري او په غیر اسلامي هېوادونو کې د دې ټولنې نښه په سپینه ځمکه باندې د صلیب علامه ده چې هغه هم سور رنګ لري او ((سورصلیب)) یې بولي.

سور صلیب یوه نړیواله مرستندویه ټولنه او اداره ده. هر چېرې د جګړې له قربانیانو، غم ځپلو او بېوزلو سره ډول ډول مرستې کوي. دا ټولنه د چا عقیدې، رنګ، ژبې او توکم ته نه ګوري. هر څوک چې هر چیرې مرستې ته اړوي، د هغوی د مرستې لپاره ځان رسوي او خپلې مرستې د هغوی په واک کې ورکوي. همدارنګه د بېلا بېلو افتونو، زلزلو، او سیلابونو په وخت کې هم له زیانمنو کسانو سره مرستې کوي.

د جګړې پر مهال د دې ټولنې روغتیایي ډله د ټپیانو درملنه کوي. او د علاج لپاره یې روغتونونو ته لیږدوي. د جګړې د بندیانو او ورکو شوو کسانو احوال معلوموي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی لیکونه او پیغامونه یې کورنیو او خپلو خپلوانو ته رسوي، یا د هغوی د تبادلې په برخه کې هم مرسته کوي.

د سره صلیب یا هلال احمر له نړیوالې ټولنې یا کمیټې سره د ټولې نړۍ هېوادونه له خپل وس او توان سره سم مرسته کوي. هغوی بیا مرستې د نړۍ بېلا بېلو هېوادونو او ولسونو ته د اړتیا په وخت کې رسوي او په دې ډول خپله بشري ټولنیزه دنده ترسره کوي. په ټوله نړۍ کې د بېلا بېلو هېوادونو دولتونه، عام خلک او په تېره پانګه وال له خپلو داسې ټولنو سره مالي مرستې کوي.

زموږ د هېواد د سرې میاشتې ټولنې د خپل جوړېدو له پیل څخه د هېواد په بېلابېلو سیمو کې د طبیعي افتونو او جګړو د رامنځته کېدو له امله له مصیبت ځپلو او کړوالو سره تر خپله توانه لازمې مرستې کړې دي او دا لړۍ روانه ده. زموږ دغې ټولنې د هېواد په دننه کې له مرستو سربېره له هېواد څخه بهر هم مرستې کړې دي او خپله نړیواله دنده یې سرته رسولې ده، خو تر ټولو مهمه دا ده چې د سرې میاشتې ټولنه له مالي پلوه په پښو ودرېږي.

زموږ پانګه وال هېوادوال هم باید له دغې مرستندویې خیریه ادارې سره مالي مرسته وکړي او له دې لارې دې د سرې میاشت مالي بنسټ پیاوړی کړي چې مصیبت ځپلو او زیانمن شوو هېوادوالو او ان دا چې د نړۍ نورو خلکو ته پخپل وخت د مرستې رسولو جوګه شي.

په هېواد کې له مصیبت ځپلو او اړو خلکو سره مرسته کول یوازې د سرې میاشتې د ټولنې دنده نه، بلکې دا د هر بااحساسه انسان دنده ده چې له اړو خلکو سره په خپل توان له مرستې کولو څخه ډډه ونه کړي، ځینې به مالي مرستې ته اړه لري، ځینې به د یو ښه او هوسا ژوند لپاره لازمې لارښوونې ته اړه لري. په هر حالت کې هغوی مرستې ته اړ دي او باید له هغوی سره په انفرادي توګه او هم د سرې میاشتې او نورو خیریه ټولنیزو ټولنو له خوا مرستې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډيز:

سره میاشت یو خیریه مرستندویه ټولنه ده چې له مصیبت ځپلو سره مرستې کوي. دا ټولنه زموږ په هېواد کې څولسیزې د مخه تاسیس شوې. لومړی د ((مجلس امدادیه)) بیا د ((محراب احمر)) وروسته د ((هلال احمر)) او په پای کې په ۱۳۳۰ هـ . ش. کال د سرې میاشتې په نوم ونومول شوه. دا ټولنه د سره صلیب د نړیوالې ټولنې غړیتوب لري. د نړیوالو مرستو او کورنیو مرستو او د خپلو ملکیتونو د عایداتو له مخې له اړمنو خلکو سره مرسته کوي.

فعالیتونه

۱ـ زده کوونکي دې په وارسره د متن یو یو پراګراف ولولي.

۲ـ زده کوونکي دې په خپلو کتابچو کې د متن د عمومي محتوا په رڼا کې دغه لاندې جمله اوږده کړي او د څو جملو یو عبارت دې ولیکي:

سره میاشت یوه خیریه مؤسسه ده چې له مصیبت ځپلو وګړو سره مرسته کوي. دا مرستې . . . .

- خپل لیکلي عبارتونه دې د ټولګیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

۳ـ دې لاندې پوښتنو ته ځواب ووایئ:

- د سرې میاشتې مرستندویې ټولنې بنسټ کله او ولې کېښودل شو؟
- سره میاشت زموږ په هېواد کې کله رامنځته شوې او په کومو کومو نومونو یاده شوې ده؟
- سره میاشت په کومو حالاتو کې له خلکو سره مرسته کوي؟
- که ستاسې په کلي یا سیمه کې کومه طبیعي پېښه رامنځته شي، له خپل توان سره سم به څه مرسته وکړئ؟

۴ـ ځینې زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د درس د عمومي

(c) ketabton.com: The Digital Library

محتوا او مفهوم په اړه خبرې وکړي.

۵ـ زده کوونکي دې په درېو ډلو وویشل شي: یوه ډله دې له متن څخه داسې کلمې را واخلي چې په ((س)) توري پیل شوې وي، بله دې په ((ت)) توري او بله دې په ((هـ)) توري پیل شوې کلمې له متن څخه پخپلو کتابچو کې ولیکي او هغه دې په مناسبو جملو کې وکاروي.

۶ـ یو زده کوونکی دې دګل پاچا الفت د شعر دا لاندې شو بیتونه په تخته ولیکي او ځینې زده کوونکي دې پورته شي چې د هغو مفهوم په خپلو الفاظو ووایي:

ژاړي په غمونو کې خوا خوږي له هر چا سره
سل پتنګان سوزي د یوې شمعې ژړا سره
ډک زړګی له اوښکو ګرځي وريځې په اسمان کې بیا
څه ژړا ملګرې ده د ژوند یوې بریښنا سره
ټول باغ ژړېدلی څکه اوښکې دي د ګل په مخ
ډېر لکه لاله داغلي زړونه شته صحرا سره
نه ښايي انسان ته چې د بل په غم غمجن نه شي
لویه بدبختي ده چې څوک نه ژاړي له چا سره

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د کور، کوڅې او یا کلي له مشرانو څخه وپوښتي چې که د دوی په یاددښت د طبیعي پېښو له مصیبت ځپلو سره سرې میاشتې او یا کوم شتمن شخص کله مرسته کړې وي، هغه دې د یوې خاطرې په توګه ولیکي او په بل پښتو درسي ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدر خان خټک

تاسې پښتوژبې ته د خوشحال خان خټک د کورنۍ د ادبي خدمتونو په اړه څه اورېدلي دي؟

په يوولسمې او دولسمې هجري پېړيو کې پخپله خوشحال خان خټک او د هغه کورنۍ پښتو ژبې او ادب ته د ستاينې وړ خدمتونه کړي دي. دوی د منظومو او منثورو اثارو په ليکلو سره پښتو ادب ته ډېره بډاينه وربښلې ده. د خوشحال خان په زامنو کې څو تنه ډېر نوميالي شاعران تېر شوي دي. له هغو څخه يو يې صدرخان خټک دی چې په دې لوست کې يې در پېژنو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدرخان خټک د پښتو د نومیالي شاعر او فرهنګپال شخصیت خوشحال خان خټک زوی و. د زوکړې کال یې په ځینو ادبي څېړنو کې ۱۰۶۵ هـ . ق. اټکل شوی دی.

د صدرخان زده کړه او د ښوونې او روزنې بهیر د خپلې علمي فرهنګي کورنۍ په چاپېریال کې، په ځانګړې توګه پخپله د خوشحال خان خټک په لاس تر سره شوی دی. صدرخان پخپله هم دې ټکي ته اشاره کوي:

زما پلار ځای یې جنت شه — په اولاد یې برکت شه
تربیت یې ډېر زما کړ — هر تعلیم یې وما راکړ
په تعلیم یې سخندان کړم — په ویل یې سخن ران کړم
چې یې درست په دافنون کړم — په ویل یې نور ما ذون کړم

صدرخان خټک د خټکو د کورنۍ یو عالم او فرهنګیالی شخصیت و. پیاوړې علمي او ادبي څېره یې موږ ته د هغه له خپلو راپاتې منظومو اثارو څخه ډېره ښه راجوتېدلی شي.

نوموړي پخپلو شعرونو کې له خپل نامه سره ((خوشحال)) د تخلص په توګه راوړی او له همدې امله د ((صدرخوشحال)) په نوم له ادبي شهرت څخه برخمن شوی دی.

له صدرخوشحال څخه ځینې منظوم لیکلي کتابونه راپاتې دي. په هغو کې یو ((دلی او شهی)) نومیږي. دا یوه ملي ولسي کیسه ده چې په ۱۱۱۰ هـ . ق. کال په نظم شوې ده. بل کتاب یې د ((ادم خان درخانی)) مشهوره ولسي کیسه ده. دایې په ۱۱۲۴ هـ.ق. کال په نظم لیکلې ده. دا دواړه اثار یې د پېښور پښتو اکاډمي له خوا چاپ شوي دي. نوموړي د ((معجزات رسولﷺ)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو دوه نور منظوم کتابونه هم لري چې قلمي نسخې یې شته، خو تراوسه چاپ شوي نه دي.

صدرخان د اشعارو دیوان هم درلود، خو تر اوسه تر لاسه شوی نه دی، ځینې خواره واره شعرونه (غزلې، قصیدې او مخمسونه)[*] یې شته دي چې موږ ته د نوموړي د شعر

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادب د قوت ښه ځرګندويي کولای شي.

صدرخان خټک په ځوانۍ کې له خپل پلار سره د ملي مبارزې د ډګر او سنګر ملګری و. وروسته يې بيا د افضل خان خټک د سردارۍ پر مهال په ۱۱۲۰ هـ . ق . کې د تيري د فوجدار دنده ترسره کوله.

د صدرخان خټک ژوند تر ۱۱۲۴ هـ . ق. کال پورې باوري دی. تر دغه کاله پورې افضل خان خټک د خپل اثر ((تاريخ مرصع)) د پيښو په بهير کې د ده نوم راوړی دی. تر دې وروسته بيا نه ده جوته چې تر کومه پورې به ژوندی و. دلته د بېلګې په توګه هغه شعر راوړو چې د خپل پلار (خوشحال خان خټک)په مړينه يې د ويرنې په ډول ويلی دی:

نور دې وارو فرزندانو درته شاکړه
مګر ستا په خدمت ما ترلې ملا ده
که دې نور اولاد دولت وګاټه موږ ته
لويه ګټه د دولت د تا رضا ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ته ولاړې زه دې وسپارلم غم ته
دا دې لویه غمخواري کړې زما ده
چې ستا غم په سر لرم زما څه غم دی
ستا د غم سایه زما په سر هما ده
ستا لړ غم به زه هرګز پرې بدل نه کړم
په دنیا چې څه هوس خوښي هوا ده
ته مړ حوت کې سنه زر سل دویمه خور وه
ورځ جمعه د څاښت په وخت دې بیله سا ده
لا به کله شي سبا ((صدر خوشحاله))
د آشنا د دیدن ژمنه په سبا ده

څرګندونې

غزل: د نظم یو ډول دی چې د بیتونو شمېر یې له پنځو څخه تر پنځلسو پورې وي. ټول بیتونه یې په یو وزن وي او د قصیدې په څېر په قافیه کې له مطلع څخه پیروي کوي. لومړي بیت ته یې ((مطلع)) او وروستي بیت ته یې ((مقطع)) وایي.

قصیده: لغوي معنا یې قصد او اراده ده او په ادبي اصطلاح د نظم هغه ډول دی چې تر یوې مطلع لاندې ویل کېږي. د بیتونو شمېر یې معمولاً تر غزل زیات له شپاړسو بیتونو تر ۲۰۰ پورې او یا له هغو نه زیات هم رسیدلی شي. هره قصیده یوه مطلع، مقطع، نسیب او تشبیب (تغزل) هم لري.

مخمس: د شعر یو ډول دی چې مطلع او بندونه یې پنځه پنځه مسرۍ لري. پنځه واړه مسرۍ یې یو ډول قافیه لري. بندونه یې پنځه په یوه قافیه او شپږم له مطلع سره هم قافیه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

د متن لنډیز:

د خوشحال خان خټک د فرهنګیالیو زامنو په ډله کې صدرخان خټک هم د لوړعلمي او فرهنګي شخصیت خاوند دی. نوموړی په علمي شخصیت سربېره، پیاوړی شاعر هم و. په شعرونو کې یې خپل نوم صدر خوشحال راوړی دی. له ده څخه د ((دلی شهی))، ((ادم خان درخاني))، ((معجزات رسول)) او ((د حضرت علي جنګنامه)) په نومونو منظوم لیکلي اثار راپاتې دي. د اشعارو د یوان یې تراوسه لاس ته نه دی راغلی. خواره واره شعرونه یې شته دي. تر ۱۱۲۴ هـ . ق. کال پورې یې ژوند باوري دی.

فعالیتونه

۱ــ زده کوونکي دې متن په خپل خپل وار په لوړ غږ ولولي.

۲ــ زده کوونکي دې په دوو ډلو ووېشل کړای شي: یوه ډله دې له متن څخه ((خاص نومونه)) او بله ډله دې ((صفتونه)) لست کړي. د دواړو ډلو استازي دې هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

- بیا دې د یوې ډلې استازی یو یو خاص نوم پرتخته ولیکي، د بلې ډلې زده کوونکي دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.
- د بلې ډلې استازی دې لست کړي صفتونه پرتخته ولیکي او د هغې بلې ډلې یو یو تن دې هغه په مناسبه جمله کې وکاروي.

۳ــ ځینې زده کوونکي دې د متن د مفهوم او محتوا په اړه زده کړي معلومات نورو ټولګیوالو ته ووایي.

۴ــ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- صدرخان خټک کوم کتابونه لیکلي دي؟

- تاسي د صدرخان د ادبي شهرت لامل څه ګڼئ؟
- په متن کې د صدرخان خټک له لومړي شعر څخه مو څه مفهوم واخیست؟

۵ـ د دې لاندې پوښتنې سم ځواب په پنسل په نښه کړئ:

الف: دلی او شهی منظومه کیسه خوشحال خان خټک لیکلې ده.

ب: عبدالقادر خان خټک لیکلې ده.

ج: صدرخان خټک لیکلې ده.

د: له دې پورته شاعرانو څخه یوه هم نه ده لیکلې .

- د لاندې جملو په تشو ځایونو کې مناسبې کلمې وکاروئ:
- صدرخان خټک د .... زوی و.
- ادم خان درخانی .... په نظم لیکلی دی.
- صدرخان تر .... کال پورې ژوندی و.

کورنۍ دنده

د خپلې سیمې د کوم پیژندلي شاعر د ژوند او شعر په هکله په کور کې لنډ معلومات ولیکئ او د بلې ورځ په پښتو درسي ساعت کې یې د ټولګیوالو په مخکې ولولئ.

> ادبیات یوازې شعر او نثر نه دی، هر څه چې په لوستونکو او اورېدونکو مثبته اغېزه وکړي، پخپله د ادب یو ډول دی.
>
> (اناتول فرانس)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسي ادب ډولونه او ځانګړتياوې

■ تاسې په خپله سيمه کې داسې څوک پېژنئ چې نالوستي وي، خو شعرونه وايي؟

■ داسې څوک درمعلوم دی چې کله کيسې وايي نارې او غړونه هم پکې په خواږه غږ وايي.

هر ولس دوه ډوله ادبيات لري: يو يې هغه ليکلي ادبيات دي چې په ټولنه کې د باسواده لوستو وګړو له خوا رامنځته يا ويل شوي، ليکل شوي او خوندي شوي دي. او بل هغه ادبيات دي چې د ټولنې د نالوستو يا بې سواده او عامو ولسي وګړو له خوا رامنځته يا ويل شوي او په شفاهي بڼه له يو نسل څخه بل ته لېږديدلي وي. دې ادبياتو ته ((ولسي ادبيات)) وايي چې په دې لوست کې پرې په لنډ ډول بحث کوو او د هغو د بېلا بېلو ډولونو نمونه درپېژنو.

ولسي ادبیاتو ته شفاهي او فولکلوري ادبیات هم وايي. دا ادبیات د هر ولس او ټولنې د ادبیاتو د تاریخ ستره او مهمه برخه جوړوي.

پښتون ولس د افغاني ټولنې د يوې سترې برخې په توگه د ولسي ادبیاتو ډېره بډايه او ارزښتمنه پانگه لري. زموږ خلکو د پیړیو په اوږدو کې خپلې ډېرې هیلې، ارمانونه، غوښتنې، خوښۍ، غمونه، مینې او د ټولنیز ژوند نور ډېر کره وره په خپلو ولسي ادبیاتو کې منعکس کړي دي او هغه بیا په شفاهي ډول له یو نسل څخه بل ته لیږدېدلي او تر موږ رارسیدلي دي.

عام ولسي وگړي که څه هم ډېر یې لیک لوست نشي کولی، خو پیاوړی هنري او ادبي ذوق لري. دوی خپل دغه ادبي ذوق د ولسي ادبیاتو په بېلو بېلو کالبونو کې ځایوي، پیښې او موضوعات په ډېره ساده، خوږه ژبه او په زړه پورې بڼه بیانوي.

د پښتو ولسي ادبیات لومړی په دوو سترو برخو وېشل کېږي:

منظوم ولسي ادبیات، نثري ولسي ادبیات

لومړی ـ منظوم ولسي ادبیات:

د ولسي ادبیاتو منظومه برخه زموږ د ولس د هنري او ادبي استعداد ډېره په زړه پورې ارزښتناکه معنوي شتمني او پانگه ده. د ادبیاتو دا برخه موږ د خپل ولس د ټولنیز ژوند یوه رښتینې هنداره بللی شو.

د پښتو منظوم ولسي ادبیات په دوو څانگو وېشل کېږي: یوې ته یې عام ولسي شعرونه یا سندرې وايي او بلې څانگې ته یې خاصې ولسي سندرې یا شعرونه وايي.

عام ولسي شعرونه یا سندرې: هغه شعرونه دي چې شاعر یا ویناوال یې معلوم نه دي او د ټول ولس گډ مال بلل کېږي. په دې شعرونو کې دا لاندې ډولونه شامل دي:

(۱) د میندو سندرې (۲) د ماشومانو سندرې (۳) منظوم اړونه (چیستانونه) (۴لنډۍ (۵) سروکي (۶) د اتڼ نارې (۷) د نکلونو نارې (۸) کاکړۍ غاړې (۹) تاریخي نارې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱۰) منظوم فالونه (۱۱) منظوم متلونه (۱۲) د ښځو سندرې او نور.

خاصې ولسي سندرې: دا هغه سندرې یا شعرونه دي چې ویناوال او شاعران یې په ولس کې معلوم او پیژندل شوي وګړي دي.

دا شعرونه دا لاندې ډولونه لري:

(۱) رباعي (مقام) (۲) غزل (بدله) (۳) چاربیته (۴) لوبه(۵) بګتۍ (۶) داستان

دویم ـ نثري ولسي ادبیات:

ولسي نثرونه هغه اوږدې او لنډې خوږې ادبي ویناوې دي چې په ولس کې رامنځته کیږي. دغه ویناوې د ټول ولس له خوا کره او پخې شوې او بیا خوله په خوله، سینه په سینه د پیړیو په اوږدو کې له یو پښت یا نسل څخه بل ته لیږدیدلي دي.

د پښتو منثور ولسي ادبیات ډېر ډولونه لري، څو مشهور یې دا دي:

(۱) ولسي نکلونه (۲) وړې ولسي کیسې (۳) منثور متلونه (۴) اصطلاحات او محاورې (۵) ټوکې ټکالې (۶) ولسي نندارې (۷) رمزونه او کنایې (۸) تکیه کلامونه (۹) کرکې او انګیرنې (۱۰) سترې مه شې او په مخه ښه (۱۱) دعاوې او ښیراوې (۱۲) کیسۍ (۱۳) روایات او نور.

موږ د ولسي ادبیاتو د منظومو او منثورو برخو لنډه پیژندنه وکړه او د هغو د بېلا بېلو ډولونو مو یوازې نومونه واخیستل، د بېلا بېلو ډولونو پوره پیژندنه او بېلګې به یې په وروسته لوړو ټولګیو کې ولولئ. دلته   د دې ادبیاتو ځینې ډېرې عامې ځانګړنې هم دریپژنو:

۱ـ ولسي ادبیات د موضوع په لحاظ د ولسي او کلیوالي ژوند او ټولنیزو اړیکو ښه څرګندویي کوي. ولسي کلیوال ژوند او چاپیریال پکې منعکس کیږي.

۲ـ د ولسي ادبیاتو (نظم او نثر) ژبه ډېره ساده، سوچه او د خلکو له ورځنۍ محاورې سره برابره وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳_ په دې ادبیاتو کې ډېرې لوړې مبالغې او له حقیقته لېرې خبرې نه لیدل کېږي.

۴_ د پردیو ژبو اغېزې په دې ادبیاتو کې ډېرې کمې دي.

۵_ دا چې د دې ادبیاتو زیاته برخه د نالوستو او بېسواده وګړو د ذهن او فکر محصول ده او رامنځته کوونکي یې په ولس کې اوسېږي د خپل ژوند د چاپېریال زیات مسایل پکې کټ مټ انعکاس مومي.

۶_ په ولسي ادبیاتو کې ښکلی والی، رښتینوالی او اسانوالی په ډېره ښه بڼه ځان ښکاره کوي.

دا چې زموږ ولسي ادبیات زیاتره په ولس کې په نالیکلې بڼه خواره واره شته، د دې لپاره چې له هېریدنې او ورکېدنې وژغورل شي، باید چې د هغو راټولولو او په کتابي بڼه چاپ او خپرولو ته ځانګړې پاملرنه وشي.

دلته د ولسي منظوم ادب له ډولونو څخه د چاربیتې، نیمکۍ او بګتۍ څه برخې د بېلګې په توګه راوړو:

۱_ چاربیته: د پښتو د ولسي شعرونو یو مشهور او په زړه پورې ډول دی چې اوږده اوږده حماسي او عشقي ډول ډول مضامین په کې راوړل کېږي. یو سر لري او ورپسې بندونه راځي. د هر بند په پای کې قافیه تکرارېږي:

سر: په چپ کې ډال په ښي خنجر نیسمه   غلیم ته مخه برابر نیسمه
یا به له صدقه خپل وطن شي زما   یا به په سرو وینو کفن شي زما

×××

بند: په دروغو نه دي دغه لاپې زما   په غوږو واوره واړه پاکې زما
که چېرې برید مې یو ځل راغی په تا   پوه شه اجل دی دا چې راغی په تا
ماته وصیت د مور او پلار شوی دی   په یو ځل نه په څو څو وار شوی دی
د ننګ پر ځای ورکوئ سر زامنو   مختورن مه شئ په محشر زامنو
وصیت د پلار به ګاهې هېر نه کړمه   څو ځان د هغه پلار په څېر نه کړمه
کله به هېر د پلار سخن شي زما   یا به په سرو وینو کفن شي زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲_ نیمکۍ: دا یو ډول ولسي شعر دی چې له لنډیو سره یو ځای ویل کېږي. دوه مسرۍ وي چې کله دواړه برابرې او کله یوه لنډه او بله اوږده وي.

بېلگه: پاس په باړه کې اوبه گډې وډې ځینه   شینوارې لونگینه

۳_ بگتۍ: د پښتو یو غوره او خوږ ولسي شعر دی. د چاربیتو په څېر یو سر لري چې په عمومي ډول یو بیت وي. دا شعر له ساز سره په ډېره تېزه او خوندوره بڼه ویل کېږي.

لاړه د گودر په لورې ما ویل ارمان دی
دې ویل خفه نه شې یاره خدای مهربان دی
لاړه د گودر په لورې قدم په ناز کا
مسته خیالي گره جلۍ دورې د باز کا
نن یې رقیبان بللي ورسره راز کا
مړ به شم طاعون به مې شي مرض گران دی

د متن لنډیز:

ولسي ادبیات د هر ولس د ادبیاتو د تاریخ یوه ځانگړې او ډېره مهمه برخه جوړوي. دا ادبیات هم په لومړي سر کې په نظم او نثر بېلیږي او بیا هره برخه یې ځانته بېل بېل ډولونه او شکلونه لري. ولسي ادبیات یو لړ داسې ځانگړنې لري چې د هغو له مخې له نورو لیکلو ادبیاتو څخه بېلیږي. د دې لپاره چې د دغو ادبیاتو زیاته برخه نالیکلې ده، باید چې راټوله او له ورکېدو او هېرېدو څخه وژغورل شي.

فعالیتونه

۱_ ځینې زده کوونکي دې متن د نورو ټولگیوالو په وړاندې په لوړ غږ ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـ ټولګی دې په دوو ډلو وویشل شي. یوه ډله دې د منظومو ولسي ادبیاتو ډولونه لست کړي او بله دې د منثورو ادبیاتو د بېلا بېلو ډولونو نومونه ولیکي. بیا دې د هرې ډلې استازی هغه د ټولګي په وړاندې ولولي.

۳ـ زده کوونکي دې د ټولګي مخې ته راوبلل شي چې د ولسي ادبیاتو په اړه خپل معلومات وړاندې کړي.

۴ـ دې لاندې پوښتنو ته ځوابونه ووایئ:

- ولسي ادبیات په نورو کومو نومونو یادېږي؟
- ولسي ادبیات کومې ځانګړتیاوې لري؟
- ولسي شاعران معمولاً کوم وګړي وي؟
- عام ولسي شعرونه او خاص ولسي شعرونه څه توپیر لري؟
- د نثري ولسي ادبیاتو مشهور ډولونه کوم دي؟

۵ـ په لاندې جملو کې تش ځایونه په مناسبو کلمو په پنسل سره ډک کړئ:

- ولسي شاعران زیاتره .... وګړي وي.
- ولسي ادبیاتو ته .... یا .... ادبیات هم وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې شاعر یې معلوم وي .... ورته وایي.
- هغه ولسي شعرونه چې .... یې معلوم نه وي .... یې بولي.

۶ـ متن په غور ولولئ، صفتونه پکې په نښه او پخپلو کتابچو کې یې ولیکئ.

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې په کور کې پخپله خوښه یوه فولکلوري کیسه، یا څو لنډۍ او یا هم څو متلونه ولیکي، په راتلونکي پښتو ساعت کې دې یې د ټولګیوالو په وړاندې ولولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وييپانګه (لغتونه)

((الف))

اجتماع: ټولنه

احسن تقويم: په ښکلي بڼه او صورت

اخوت: ورورولي

ارکسترا: ډله ييزه موسيقي

ازل: هغه وخت چې پيل يې نه وي معلوم

استازی: نماينده

استازيتوب: نماينده ګي

اسعار: پيسې

اغيزناک: تاثيرلرونکی

افت: مصيبت، غم

افراط: زياتوب، له اندازې زيات

اقليم: اب وهوا

امان: امن

اندړ: يوه پښتني قبيله ده

انس و جن: انسان او پيری

انځورګري: رسامي

اوس مهال: حال، اوس زمانه

ايين: لار، مسلک، عقيده، دين

اڅکزی: يوه پښتني قبيله ده

اړه: ارتباط

(c) ketabton.com: The Digital Library

اړوندتیا: مربوطوالی

اړینه: ضروري

((ب))

بارکزی: یوه پښتني قبیله ده

برخلیک: سرنوشت

برخمن: برخه وال، ونډه لرونکی

برهم: ګډوډ

بنسټ: بنیاد، تهداب

بهیر: جریان

بوختیاوې: مشغولیتونه

بوستان: بڼ، باغ

بډای: شتمن، غني

بډاینه: شتمني

بډایي: شتمني

بڼه: شکل

بېلګه: مثال

((پ))

پانګه وال: سرمایه لرونکی

پانګه: سرمایه، شتمني

پراګراف: د لیکنې یوه برخه

پردیس: مسافر

پرمختیا: پرمختګ، وده

پریکړه: فیصله

پلازمینه: پایتخت

پوښلی: پوښل شوی

پیاوړی: قوي، ځواکمن

پیرودل: اخیستل، رانیول

پړاو: مرحله

پښ: اهنګر

پېژندګلوي: پیژندنه

((ت))

تجمل: ښکلي کیدل، سینګار شوی

ترکیب: ګډون، یو ځای شوی

تصمیم: هوډ، اراده، عزم

تصویب: پریکړه، فیصله، حکم کول

تعادل: برابري

تمنا: هیله، ارزو

توربخن: تور ته ورته

توغندی: راکټ

توکم: نسل، نژاد

تېر مهال: تېره زمانه

((ټ))

ټاکلی: تعیین شوی

ټاټوبی: هېواد، د اوسیدنې ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولګیوال: هم صنفیان

ټولنیز: اجتماعي

ټولګه: مجموعه

((ج))

جاویدان: همیشنی، تلپاتې

جلا وطني: له هېواد څخه لیرې کېدل

جنون: لیونتوب

جوتیږي: معلومیږي، ښکاره کیږي

جوګه: سیال، وړ

((ځ))

ځانګړنه: ځانګړتیا، خصوصیت، خاص والی

ځپلې: ټکول شوی، وهل شوی، خوار، غمجن

ځواک: قوت، زور

ځواکمن: د زرو او قوت خاوند

((ښ))

ښائبت: کچه غرمه

ښرګندتیا: معلومولی

څیړنې: تحقیقات

ښښتن: خاوند

((چ))

چاپېریال: محیط، شاو خوا، ماحول

چاروواکي: د واک او صلاحیت خاوند

چمتو: برابر، اماده

چور: غلا، تالا

((ح))

حمد: د خدای ﷻ ستاینه

حمدیه: ستاینیز شعر او وینا

((خ))

خواخوږي: همدردي

خواره واره: تیت پرک

خواشیني: خپګان

خوندي: محفوظ، ساتل شوی

خیریه: خیر رسوونکی

((د))

درناوی: درنښت، احترام

دریځ: موقف

دستور: حکم

دهشت: ویره، ډار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دود: رواج

((ډ))

ډالي: سوغات، تحفه
ډېرين: له ډېرې جوړ شوی
ډله ييز: گروپي، په ګډه
ډګر: ميدان

((ذ))

ذات: اصل، ماهيت، وجود

((ر))

راتلونکی مهال: راتلونکی وخت/زمانه
رانغښتی: رانغاړلی، راچاپير کړی
رېږول: ځورول
رعايت: مراعت کول، په پام کې نيول
رفاه: سوکالي، هوساينه
رنځ: ناروغي
روحاني: مذهبي لارښود
روزنيز: تربيتي
روږدی: عادت، معتاد

((ز))

زغمل: تحمل کول
زنار: د غاړې پړی او رسۍ
زوال: له برمه لويدل يا غورځېدل
زوکړه: زېږېدنه
زيار: زحمت، کوښښ، هڅه
زيان: تاوان
زيرمې: ذخيرې
زيور: ګاڼه
زړه بوږنوونکی: زړه ربړدونکی

((ژ))

ژباړه: ترجمه
ژغورل: ساتل
ژوبله: ټپي کول، زخمي کول

((س))

سايه: سيوری
سپارښتنه: سفارش، تاکيد او ټينګار
ستايل: صفت کول
ستاينه: صفت
ستونزمن: له مشکلاتو ډک
ستونزه: مشکل
سرليک: عنوان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سعادت: نېکمرغي
سلب: په زور اخيستل
سمبالبنت: سمبال شوی، مجهز شوی
سمسور: ښيرازه، تازه
سملاسي: فوري، سمدواره
سوکاله: ارام، هوسا
سويل: جنوب
سوړ: يخ
سياستوال: سياست مدار
سيمه: منطقه

((ش))

شاکر: شکر کوونکی، خوښ
شتمن: بډای، د مال او شتو خاوند
شخړې: جګړې، جنجال، لانجې
شفاهي: په خوله ويل
شفيع: شفاعت کوونکی
شهرت: مشهورتيا
شهکار: ډېر ښه، لوړ او عالي کار

((ښ))

ښکېل: ننبتي
ښيګڼې: ګټې، نېکۍ

((ص))

صدمه: زيان، ضرر

((ط))

طراوت: ښيرازي، تازه ګي

((ع))

عاطفه: مهرباني، زړه سوی
عجب: حيرانوونکی
عدم: نشتوالی
عرف: رسم و رواج، عنعنه
عظيم: لوی
عنعنات: دودونه، رواجونه

((غ))

غچ: انتقام، کسات
غور: تاکيد، دقت

((ف))

فرښتې: ملايکې
فرهنګپال: فرهنګپالونکی، د فرهنګ خدمتګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

فضل: نیکي، احسان

((ق))

قدیم: پخوانی

قیامت: محشر،وروستی، له مړیني وروسته د راپورته کیدو ورځ

((ک))

کارنامې: لوړ کارونه، مهم کارونه

کارو بار: کار کسب

کالبونه: چوکاټونه

کتابتون: کتابخانه

کچه: اندازه، سطحه

کرباس: خامتا

کرکه: نفرت

کرم: احسان

کره‌کتونکی: نقدکوونکی

کره: پوره

کلتور: دود، دستور، ثقافت، فرهنګ

کنډواله: شاړ او ویجاړ کور

کرم: غوځ

کړه وړه: سلوک، رویه

((ګ))

ګاونډ: څنګ ته، څیرمه

ګوهر: مرغلره

ګواښ: تهدید، خطر

((ل))

لارې چارې: دکارونو د سرته رسولو طریقه او وسیله

لرغوني: پخوانی

لنډیز: لنډون، اختصار

لودي: یوه پښتني قبیله ده.

لورینه: پیرزو

لیوالتیا: ډېره مینه، او علاقه

لیږدېدنه: انتقال

لړۍ: سلسله، پرله پسې والی

((م))

مانې: ودانۍ

مبالغې: له اندازې او حد نه زیاتې یا پورته خبرې

مبتلا: اخته

مترادفې: ورته، یو شان

محصول: حاصل، لاس ته راغلی څیز

محور: مرکز

مدنیت: تمدن

مدهش: ویره اچوونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستندوی: مرسته کوونکی
مرستیال: معاون
مصنوعي: په لاس جوړ شوی
معاصر: اوسنی، هم عصر
معاصرين: هم مهالي، په يوه زمانه کې اوسيدونکي
مفرد: يو، ځانله
مفکوره: فکر، نظريه
مقدمې: لومړی، لومړيتوب
مقصر: ګناهګار
مقيد: تړلی، محدود
ملتيا: ملګرتيا
منظوم: نظم شوی، په شعر ويل شوی
منعکس: راغبرګيدل، راستنيدل، انعکاس
مهال: وخت
موازنه: برابری، انډول
موخه: هدف
مېشت: استوګن، اوسيدونکی
مينه وال: علاقمندان

((ن))

نامتو: مشهور، نوميالی
ناهيلي: مايوس
نشه ييز: نشه راوړونکی، نشه کوونکی
نغښتي: پيچلی، راتاو شوی
نقصان: زيان

نوماند: نوميالی، د نوم او شهرت خاوند
نوميالی: د نوم او شهرت خاوند، مشهور
نيازی: د پښتنو يوه قبيله ده.

((هـ))

هستي: وجود
هلې ځلې: هاند او هڅې، کوښښ
همنوا: همغږی
هوسا: سوکاله
هڅه: کوښښ

((و))

واصفان: ستايونکي، صفت کوونکي
واورين: واوره لرونکی
واويلا: شور او غوغا
واټنونه: فاصلې
ورين: پراخ، پرانيستی
ونډه: برخه
وياند: نطاق
وياړ: افتخار
ويجاړ: وران، ړنګ
ويرنه: مرثيه، د غم څرګندول
وينا وال: ويناکوونکی، ويونکی، شاعر
وړ: لايق، مناسب

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه:

۱ـ د یونس دیوان، د عبدالله بختاني خدمتګار په زيار، کابل چاپ.

۲ـ خواږه نعتونه، فقير محمد عباس قادريه، پېښور چاپ.

۳ـ د پښتني قبيلو جزايي، حقوقي اصلاحي قاموس، محمد ابراهيم عطايي، د افغانستان علومو اکاډمي د پښتو څېړنو نړيوال مرکز.

۴ـ پښتني لارښود، پوهاند صديق الله رښتين، يونيورستي بک ايجنسي پېښور.

۵ـ د پښتو ژبې لنډ ګرامر، محقق سيد محی الدين هاشمي، د اريک ګرځند کتابتونو اداره.

۶ـ خيالي دنيا، قيام الدين خادم، پښتو ټولنه، کابل.

۷ـ اريانا دايرة المعارف، دويم چاپ، د افغانستان د علومو اکاډمي.

۸ـ ګنج پښتو، مولوي احمد، پېښور.

۹ـ ګيتانجلي، عبدالرؤف بينوا، پوهاند عبدالشکور رشاد په سريزه، درېم چاپ.

۱۰ـ له تنباکو تر هيروينو پورې، سرمحقق نعمت الله اندړ، د اريک د ګرځنده خپرونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اداره.
۱۱ـ په افغانستان کې د ژوند د چاپېريال ساتنه، پوهاند داکتر حسن يار، د اريک د گرځنده کتابونو اداره.
۱۲ـ فرهنگ ادبيات جهان، زهرا خانلري، شرکت انتشارات خوارزمي، ايران.
۱۳ـ د بشر د حقوقو د نړيوالې اعلاميې د اصلاحاتو تشريح، ملک ستيز، د هاشمي ژباړه، د بشر د حقوقو او مدني ټولنې شبکه، کابل.
۱۴ـ د افغانستان مشاهير، محقق سيد محی الدين هاشمي، د اريک د گرځنده کتابتونو اداره، پېښور.
۱۵ـ په افغانستان کې لرغونې کلاگانې، پوهاند رازقي نړيوال، کابل.
۱۶ـ د الفت مرغلرې (شعري کليات) گل پاچا الفت، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۱۷ـ پټه خزانه، محمد هوتک، د پوهنې وزارت، کابل.
۱۸ـ د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، پوهاند غلام جيلاني عارض، د اريک د گرځنده کتابونو اداره، پېښور.
۱۹ـ اريانا دايرة المعارف، ځلورم ټوک، اريانا دايرة المعارف ټولنه، کابل.
۲۰ـ د صدر خوشحال ژوند او اثار، زرين انځور، پښتو اکاډمي، پېښور.
۲۱ـ د پښتو ادبياتو تاريخ (لرغونې او منځنۍ دوره) سرمحقق زلمی هېواد مل، دانش خپرندويه ټولنه، پېښور.
۲۲ـ زاهد پښتو- پښتو سيند، عبدالقيوم زاهد مشوانی، دانش خپرندويه ټولنه.
۲۳ـ فرهنگ تشريحي، داکتر حسن انوري، کتابخانه ملي ايران.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library